

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΗ΄.

ΜΑ-Ι-ΟΣ 1955

ΑΡΙΘ. 160.

ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΑΝ

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος ἤρχισεν ἐντονωτέρως ἐξερευνησις τῆς φύσεως τῆς ὁποίας ἐπακόλουθον ἦσαν αἱ ἀφαντάστως ὑπέροχοι καὶ ἀλματωδῶς ἐπερχόμεναι πρόοδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς βιολογίας, αἵτινες ἐπέφερον προοιούσαν κατανόησιν τῶν λειτουργιῶν τοῦ ζῶντος ὄργανισμοῦ καὶ κατὰ κύριον λόγον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν ὑγιεῖ καὶ νοσηρῶ καταστάσει. Αἱ πρόοδοι αὗται προεκάλεσαν ὀλοσχερῆ προσήλωσιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως εἰς τὸν ὕλικόν κόσμον, τὸν ἀμέσως τὸν ἀνθρώπον περιβάλλοντα καὶ εἰς τὴν ὕλικήν ὑπόστασιν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ὀργανικῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ λειτουργιῶν. Αἱ ἐπιτελούμεναι καὶ διαρκῶς ἐπερχόμεναι ἐπιτυχεῖς ἐπιγνώσεις ἐπέφερον ἀποθαμβώσιν εἰς τοὺς ὑπερηφάνους διὰ τὰ τελούμενα ἐρευνητάς, ὥστε νὰ παρίδωσι, οἱ πλείονες τούτων, ὅποιονδήποτε ἄλλον πέραν τῆς ὕλης διατελοῦντα παράγοντα καὶ ἔτι πλέον, τινὲς τούτων, νὰ ἀρνηθῶσι τὴν ὑπαρξιν παντὸς παράγοντος μὴ ὑποκειμένου εἰς τὴν ἐξερεύνησιν ἐπὶ τῇ βάσει, κατὰ τὴν τότε ἀντίληψιν, ἀπαραδιάστων κανόνων καὶ δογμάτων ἅτινα ἐπέβαλε δῆθεν ἡ ἐπιστήμη.

Ἐκ τῶν ἀντιλήψεων τούτων προέκυψεν ἡ **ὕλιστικὴ-μηχανιστικὴ κατεύθυνσις** τῆς ἐπιστήμης, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶν ὅ,τι ἐγένετο ἐν τῷ κόσμῳ, ἐθεωρεῖτο ἀπ' ἑαυτοῦ προκῦψαν, κατόπιν ἐπενεργείας δυνάμεων, αἵτινες καθορίζοντο ὑπ' αὐτῆς τῆς ὕλης, ὑποκειμένης εἰς κανόνας καὶ νόμους, τοὺς ὁποίους ὁ ἀνθρώπος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξελέγξῃ ἴσως καὶ ἐπηρεάσῃ. Ἐπιστεῦετο οὕτω, ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῇ ζωῇ εὐρισκόμενον, ἀ-

πὸ τοῦ ἐλαχίστου ὄργανισμοῦ μέχρι τοῦ τελειότερου, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, προέκυπτεν ἐκ τῶν αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὕλης καθοριζομένων δυνάμεων, ὅτι ὁ ὄργανισμὸς συνίστατο ἀπὸ ἄθροισμα ὀργάνων, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχε νὰ ἐπιτελέσῃ μηχανικὴν ἢ χημικὴν μόνον λειτουργίαν. Τὸ ὄργανον συνίσταται ἀπὸ ἀθροίσματα κυττάρων, τὰ ὁποῖα, ὅλως ἐξ ἰδίων, κατὰ ἰδίους τῆς ὕλης κανόνας ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ διεμορφώθησαν, συμφώνως πρὸς τὴν μηχανικὴν ἢ χημικὴν λειτουργίαν τὴν ὁποίαν εἶχον νὰ ἐπιτελέσουν. Ἡ λειτουργία τῶν ὀργάνων προέκυπτεν οὕτω ἀπ' ἑαυτῆς, ὡς μηχανικὴ ἢ χημικὴ λειτουργία. Οὐδὲν πλέον τούτου ἀπηγγείλο. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην καὶ τὸ αἷτιον τῆς νόσου ἦτο ἀπλῶς φυσικοχημικὸν ἢ μηχανικόν, ἢ ἐπίδρασις τῆς νόσου περιορίζετο ἐπὶ τοῦ προσβαλλομένου ὄργανου, καὶ εἶχε ἐπομένως τοπικὴν μόνον σημασίαν. Μόνον ἂν τὸ ὄργανον ἦτο ἀμέσου διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ζωῆς χρησιμότητος, ἢ διαταραχῆ ἢ ἀναστολῆ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ θὰ εἶχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὅλου ὄργανισμοῦ. Ἐπομένως καὶ ἡ θεραπεία ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ὄργανου, ἀναζητοῦσα πρὸς τοῦτο φυσικὰ ἢ χημικὰ ἀντίδοτα, στρεφόμενη μόνον κατὰ τοῦ συμπτώματος, οὐδαμῶς δὲ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον τοῦ νοσοῦντος ὄργανισμοῦ.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὁμοῦ τοῦ παρόντος αἰῶνος διὰ τῶν πειραμάτων μεγάλων φυσιολόγων καὶ βιολόγων ἀποδεικνύεται, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ὕλιστικὰς ἕως τότε κρατούσας ἀντιλήψεις, ὅτι ἡ λειτουργία τῶν ὀργάνων δὲν εἶναι ἀπλῶς μηχανικὴ ἢ χη-

μικὴ ἀλλ' ὅτι ὑπόκειται διηλεκτῶς καὶ πάντοτε εἰς *ψυχικὰς ἐπιδράσεις*, αἵτινες ρυθμίζουν τὴν λειτουργίαν ἐκάστου ὄργανου, συμφώνως πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς ζωῆς.

Κατόπιν πολυαριθμῶν πειραματικῶν διαπιστώσεων, τῆς ὁλονὲν ἐπὶ μᾶλλον ἐμπεριστατωμένης κλινικῆς παρατηρήσεως μεγάλων ἰατρῶν, οὐχὶ ὀλιγώτερον ὡς ἐκ τῶν προόδων τῆς βιολογικῆς ἐρευνῆς πρὸς κατανόησιν ὀργανικῶν λειτουργιῶν, ἰδίως τῆς ἕως τότε ἀγνώστου λειτουργίας τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, προέκυψαν δύο τινὰ σπουδαιότατα διὰ τὴν πρόοδον τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἀφορῶντα βασικὰς ἀντιλήψεις, ὡς πρὸς τὰς ὀργανικὰς λειτουργίας ἐν ὑγιεῖ ἢ νοσηρᾷ τοῦ ὀργανισμοῦ καταστάσει: ἡ συλλειτουργία τῶν ὀργάνων καὶ ἡ ψυχικὴ ἐπὶ ταύτης ἐπίδρασις.

Ὀργανικὴ συλλειτουργία. Ἀπελευθερωθεῖσα ἡ Ἰατρικὴ ἀπὸ τὴν ὑλιστικῆν-μηχανιστικῆν ἀντίληψιν ἀναγνωρίζει, ὄχι πλέον αὐτοτελεῖ λειτουργίαν ἐκάστου ὄργανου ἀλλὰ *συλλειτουργίαν τῶν ὀργάνων* κατὰ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐνιαία συνολικὴ λειτουργικὴ ἀπόδοσις δὲν εἶναι ὁμοσ τι τὸ ἀπαρεγκλίτως καθωρισμένον καὶ ἀμετάβλητον, ἀλλ' εὐρίσκειται εἰς διηλεκτῆ παραλλαγὴν καὶ προσαρμόζεται αὐτοστιγμεί, αὐτομάτως, πρὸς *ἐσωτερικὰς* τοῦ ὀργανισμοῦ ἀνάγκας καὶ πρὸς τὰς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ἐπερχομένας *ἐξωτερικὰς* ἐπιδράσεις.

Ἡ αὐτόματος αὕτη ρύθμισις τῶν λειτουργιῶν ἀποβλέπει εἰς τὴν συντήρησιν εὐρύθμου συνολικῆς τοῦ ὀργανισμοῦ λειτουργίας καὶ πλέον τούτου ἀκόμη εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τυχόν ἐπελθούσης ἐκρύθμου τοιαύτης. Ἡ ἐνιαία αὕτη εὐρύθμος λειτουργικὴ ἀπόδοσις ἀποτελεῖ τὸ προέχον γνώρισμα τῆς ζωῆς, ἢ μᾶλλον ἀποτελεῖ κατὰ τὸν von Bergmann αὕτην ταύτην τὴν ζωὴν.

Ψυχικὴ ἐπίδρασις. Ὅπως δὲ ἡ εὐρύθμος ζωὴ προκύπτει ἐκ τῆς συλλειτουργίας ὄλων τῶν ὀργάνων, καθ' ὅμοιον τρόπον συμβάλλει διὰ τὴν εὐμενῆ ταύτης ἐξέλιξιν καὶ ἡ ἐκ τῆς ψυχῆς προερχομένη ἐπίδρασις. Μετὰ τῆς σωματικῆς ζωῆς συνδέεται ἀδιασπᾶστος καὶ ἡ ψυχὴ. Τὸ σῶμα ἀποτελεῖ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποῖου καθί-

στανται ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις ἀντίληπταί. Ἡ ψυχὴ δίδει εἰς τὸ ἄψυχον σῶμα τὴν ζωὴν καὶ ἐπιδρᾷ ἀδιαλείπτως ἐπὶ ταύτης μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς ἐκδηλώσεων. Διαχωρισμὸς ὅθεν ψυχῆς καὶ σώματος δὲν εἶναι νοητός. Ἐπάρχει μόνον *ἐν ἐνιαίον βιολογικὸν σύνολον ἐκ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀποτελούμενον*. Ἐνυπάρχει δὲ παντοῦ καὶ πάντοτε συμμετοχῇ τῆς ψυχῆς, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ζωὴ, ἀνεξαρτήτως ὄργανου καὶ ἰστοῦ, ἀδιαφόρως ἂν τὸ ὄργανον λειτουργῇ φυσιολογικῶς ἢ ἔνεκα ὀργανικῆς ἀλλοιώσεως λειτουργῇ πλημμελῶς. Οὐδὲ περιορίζεται αὕτη εἰς ἐν ἐκάστοτε ὄργανον, εἰς ὀρισμένην ὀργανικὴν λειτουργίαν, ἀλλ' ἀφορᾷ τὸν ὅλον ὀργανισμόν, τὸ σύνολον τῶν λειτουργιῶν, τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐν συνόλῳ ζωῆς.

Ἐνιαία ὀργανικὴ συλλειτουργία, διεπομένη ἀπὸ τὸν ψυχικὸν παράγοντα ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς νεωτέρας ψυχοσωματικῆς ἰατρικῆς.

Προσαρμογὴ εἰς τὸ περιβάλλον.

Πρὸς εὐμενῆ ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖται ὄχι μόνον ἡ ὀργανικὴ συλλειτουργία καὶ ἐνιαία ψυχοσωματικὴ λειτουργία ἀλλὰ ὡς τρίτη βασικὴ ἀρχὴ διέπουσα τὴν καθόλου ζωὴν ἀπαιτεῖται καὶ *ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἀτόμου ἐντὸς τοῦ δι' αὐτὸ καθορισθέντος περιβάλλοντος*, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐξελίχθη προσαρμοζόμενον ἀδιαλείπτως πρὸς τὰς ἐκ τούτου ἐπιδράσεις.

Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ καταβολῆς, ὡς ζῶντος ὀργανισμοῦ, ἦτις ἐπέρχεται μὲ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ ὠαρίου διὰ τῆς συνενώσεως τοῦ ἄρρενος μετὰ τοῦ θήλεος γενετησίου κυττάρου, διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον καὶ ἀδιάλειπτον ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος κόσμου. Ὅπως δὲ κατὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν ἀπὸ τοῦ ὠαρίου μέχρι τοῦ τελείως ἀναπτυχθέντος ὀργανισμοῦ, ὅτε διὰ τῆς πλήρους αὐτοῦ προσαρμογῆς καθίσταται ἱκανὸς νὰ ζῆσιν αὐτοτελῶς, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἡ μετέπειτα διαβίωσις αὐτοῦ ὑπόκειται μέχρι περατώσεως τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐπήρειαν ἐκ τοῦ παγκοσμίου περιβάλλοντος.

Εἰς τὴν προσαρμογὴν ταύτην συντελοῦσιν ἐκ *κληρονομικότητος* παραληφθέν-

τα σωματικά καὶ πνευματικά στοιχεῖα, ἅτινα καθορίζουσι τὴν στάσιν τοῦ ἀτόμου ἀπέναντι ἐπιδράσεων ἐκ τοῦ περιβάλλοντος καὶ διεγείρουσιν ἐντονωτέραν ἢ ἀσθενεστέραν τὴν ἀντίδρασιν, καθιστῶσιν εὐχεροστέραν ἢ δυσχεροστέραν τὴν προσαρμογὴν τοῦ ἀτόμου πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιδράσεις. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν *ἐκ κληρονομικότητος ιδιοσυστασίαν τοῦ ἀτόμου*.

Ὁμοίαν προσαρμογὴν ἐπιβάλλει καὶ τὸ καθημερινὸν ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐν τῇ φύσει περιβάλλον. Ἐπιδράσεις *ἀπὸ τὴν περιβάλλουσας φύσιν* εἶτε κοινωνικαὶ καὶ οἰκογενειακαὶ τοιαῦτα συμβάλλουν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ σωματικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀτόμου καὶ καθορίζουν τὴν στάσιν αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν καθημερινῶν ἀπαιτήσεων τῆς ζωῆς.

Κληρονομικὴ ιδιοσυστασία καὶ ἐπιδράσεις ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ἀποδίδουσι δι' ἕκαστον ἄτομον, ἴδιον τρόπον διαβιώσεως ἐντὸς τῆς κοινωνίας, ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ἴδιον τρόπον προσαρμογῆς ἢ ἀντιδράσεως ἀπέναντι τῶν ἐκείθεν ἐπιδράσεων καὶ διαμορφοῦται οὕτω ἴδια δι' ἕκαστον ἄτομον *προσωπικότης*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδει ἐξέχουσαν σημασίαν ἡ νεωτάτη κατεύθυνσις τῆς Ἰατρικῆς, ἡ *ιατρικὴ τῆς προσωπικότητος*.

Νόσος. Ἡ ζωὴ ἀποτελεῖ τι τὸ ἐνιαῖον καὶ ἀδιαχώριστον παρὰ τὴν ὑπαρξιν τῶν καθ' ἕκαστα ὀργάνων, τόσον κατὰ τὴν εὐρυθμον ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἀνώμαλον λειτουργίαν τούτων. Καὶ ἐξαργτᾶται μὲν ἡ ὑγεία ἀπὸ τὴν εὐρυθμον αὐτὴν συλλειτουργίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκρυθμος λειτουργία, ἣτις ἐμφανίζεται ὡς νόσος, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖ προσπάθειαν τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς λειτουργικῆς ἀνωμαλίας καὶ συντελεῖ πρὸς ἐξυπηρέτησιν καὶ συντήρησιν τῆς ζωῆς (von Weizsäcker).

Τὴν νόσον δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἡ λειτουργικὴ διαταραχὴ ἢ ἡ ἀνατομικὴ βλάβη ἑνὸς ὀργάνου, ἀλλὰ ἡ διαταραχὴ τῶν λειτουργικῶν σχέσεων καὶ τῆς εὐμενοῦς ἐπ' ἀλλήλων ἐπιδράσεως τοῦ συνόλου τῶν λειτουργιῶν. Ἡ νόσος δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὡς πάσχον ἐμφανιζόμενον ὄργανον, ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς ἐκ τῆς δυσμενοῦς ἐπιδράσεως

τῆς πλημμελοῦς λειτουργίας τοῦ ὀργάνου ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν λειτουργιῶν, ἐκδηλουμένη ὡς *δυσαρμονία τῶν ρυθμιστικῶν λειτουργιῶν*.

Κατὰ πᾶσαν τοιαύτην ἐκδήλωσιν ὄχι μόνον συμμετεχει ἀλλὰ καὶ *προηγείται τὸ πνεῦμα* ἀπέναντι πάσης ἐκ τῆς ὕλης, ἐκ τοῦ ὀργάνου ἐκδηλώσεως. Ἡ ψυχικὴ κάμψις, ἢ γενικὴ ἀδιαθεσία καὶ καταβολὴ προηγείται ἐνίοτε ἐπὶ ἡμέρας πρὶν ἢ ἐκδηλωθῆ ἢ λ.χ. λοιμώδης τις νόσος. «Τὸ παιδί δὲν εἶναι στὰ καλά του, κάτι τὸ τριγυρίζει», εἶναι ἡ σοφὴ λαϊκὴ ἔκφρασις.

Ἡ νοσηρὰ κατάστασις ἀποτελεῖ *προσπάθειαν προσαρμογῆς* εἰς νέαν ἁρμονίαν καὶ ἐπανόρθωσιν τῆς διαταραχθείσης λειτουργικῆς ἰσορροπίας. Τὰ ἐκ τῆς προσπάθειας ταύτης προκύπτοντα ἀντικειμενικῶς ἀντιληπτὰ φαινόμενα ἐμφανίζονται ὡς *νοσηρὰ συμπτώματα*, διὰ τῶν ὁποίων καθορίζεται ἡ νόσος. Ὁ ἔμετος ἐπὶ κοιλικῶν παθήσεων, ὁ βήξις ἐπὶ πνευμονικῶν, αἱ διάρροια ἐπὶ ἐντερικῶν, ἡ ἐκροὴ βλέννης ἐπὶ παθήσεων τῶν βλεννογόνων ὕμενων, τὸ ὀρθῶδες ἢ ἰνώδες ἐξίδρωμα τοῦ ὑπεζωκότος ἢ τοῦ περιτοναίου, τὰ ἐντετοπισμένα συμπτώματα τῆς φλεγμονῆς τῶν ἰσθῶν, ἄθροισις αἵματος, ἐξοίδησις κλπ. ἀποτελοῦσι ἀμυντικὴν ἢ προληπτικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἐπανορθωτικὴν προσπάθειαν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὅπως καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας, ὁ πυρετός, ὅστις κοινῶς θεωρεῖται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν νοσηρὸν σύμπτωμα.

Δὲν εἶναι ὅθεν πάντοτε τὰ νοσηρὰ συμπτώματα, ἤτοι ἡ νόσος, πλημμελὴς ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς, ἀλλὰ πολλαχῶς ἠϋξημένη, ὑπέριμετρος ζωικὴ ἐκδήλωσις προσαρμοζομένη εἰς τὴν βιολογικῶς ἐπιβαλλομένην ἀνάγκην ὅπως ὑπερνικηθῆ τὸ αἷτιον ὅπερ προεκάλεσε τὴν διαταραχὴν τῆς λειτουργικῆς εὐρυθμίας καὶ ἐπέφερε τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νόσου.

Εἰς τὴν βιολογικὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοπλάσματος, ὡς προέχουσα ιδιότης τούτου, ἀνάγεται ἡ τήρησις ἰσορροπίας ἢ ἡ ἀποκατάστασις διαταραχθείσης ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων, αἵτινες δρᾶσιν ἐντὸς τούτου. Ὁ von Monakow ἀποκαλεῖ τοῦτο *βιολογικὴν συνείδησιν*. Διὰ ταύτης καταβάλλεται ἔμμονος προσπάθεια ἐπανορθώσεως

τῆς διαταραχθείσης ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ ἀποκατάστασις τυχὸν προκυψάσης ἀλλοιώσεως τῆς συστάσεως τούτου.

Ἡ ιδιότης αὕτη τοῦ πρωτοπλάσματος προκύπτει ἐκ τῆς καθωρισμένης ἐν τῷ σύμπαντι ἁρμονίας, πᾶσα διαταραχὴ τῆς ὁποίας διεγείρει δυνάμεις πρὸς ἀποκατάστασιν ταύτης, ἀδιάφορον ἂν ἢ διαταραχὴ ἀφορᾷ εἰς τὸ ἔναστρον σύμπαν ἢ τὸν φυσικὸν κόσμον, τὸν ζῶντα ἐν αὐτῷ ὄργανισμόν, τὸ κύτταρον ἢ τὸ πρωταρχικὸν φυσικο-χημικὸν ἄτομον.

Τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς. Καὶ ὅ,τι μὲν ἀποτελεῖ τὸ σῶμα καὶ προέρχεται ἐκ τῆς ὕλης δύναται ἢ ἐπιστήμη νὰ ἐξερευνηθῆ καὶ δύναται νὰ καθορίσῃ αὕτη τοὺς κανόνας, οἵτινες διέπουν τὴν συντήρησιν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ζωῆς. Τὸν τρόπον ὅμως κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπιδρᾷ τὸ πνεῦμα ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν, τὸ τί ἀποτελεῖ αὐτὰς τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, τὴν μνήμην, τὴν βούλησιν, τὰ συναισθήματα, ὡς τοῦ φόβου, χαρᾶς, ἀγάπης, μίσους, κλπ. ταῦτα ἀδυνατεῖ ἢ ἐπιστήμη νὰ καθορίσῃ.

Ἡ διαδρομὴ τῶν ὀργανικῶν λειτουργιῶν ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀλλ' ἢ βιολογικὴ ἀνάγκη, τὸ βιολογικὸν αἷτιον, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὰς λειτουργίας ταύτας, διατελεῖ πέραν τῆς ἀνθρωπίνης κατανοήσεως. Δυνάμεθα νὰ ἐξερευνήσωμεν τὴν ἐπὶ φυσικῶν καὶ χημικῶν κανόνων στηριζομένην πνευματικὴν λειτουργίαν εἴτε τὴν λειτουργίαν τῆς πέψεως, τὴν περίπλοκον χημικὴν ἥπατικὴν λειτουργίαν κλπ., ἀλλὰ τὸ βιολογικὸν αἷτιον τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὰς λειτουργίας ταύτας παραμένει ἀνεξερεύνητον. ἔχομεν πλήρη γνῶσιν τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων ἔσω ἐκκρίσεως, τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένους, τῶν παραθυρεοειδῶν σωματιῶν, τῶν ἐπινεφριδίων, τῆς ὑποφύσεως καὶ τὴν ἐπενέργειαν τῶν ἐκ τούτων προερχομένων ὁρμονῶν διὰ τὴν συλλειτουργίαν τῶν ὀργάνων, ἀλλὰ τὸ πόθεν ρυθμίζεται ἢ ἐκάστοτε ἀπόδοσις τῶν ὁρμονῶν, ὥστε ἢ ἐπενέργεια αὐτῶν νὰ πληροῖ τὰς ἐκάστοτε παρακυπτύσας βιολογικὰς ἀνάγκας ἀνάγεται εἰς τὸ μυστήριον

τῆς ζωῆς.

Πᾶσα ζωϊκὴ ἐκδήλωσις ἐνέχεται ἐντὸς τοῦ κυτταρικοῦ πρωτοπλάσματος. Ἐντὸς τούτου ἐμφανίζονται αἱ πρωταρχικαὶ δημοουργικαὶ δυνάμεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ζωὴν, ἀλλ' οὔτε πόθεν αὐταὶ προκύπτουσιν οὔτε γενικώτερον τὸ τί ἀποτελεῖ τὴν ζωὴν εἶναι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν προσιτόν. Διὰ τοῦ μικροσκοπίου βεβαιούμεν τὰ μόρια ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνίσταται τὸ πρωτόπλασμα, τὸ πῶς εἶναι ταῦτα μορφολογικῶς διατεταγμένα καὶ βιολογικῶς ἀναγνωρίζομεν τὰς ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος δρώσας δυνάμεις, ἐκ τῶν ὁποίων προκύπτουσιν αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, αὐξήσις, πολλαπλασιασμός τῶν κυττάρων, μορφολογικὴ τούτων μετατροπὴ, ἀναλόγως τῆς εἰδικῆς λειτουργίας τὴν ὁποῖαν ἐκάστη ὁμάς κυττάρων, ἕκαστον ὄργανον ἐπιτελεῖ. Γνωρίζομεν ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις αὗται προκύπτουσιν ἐκ τῆς μετατροπῆς ἐνεργείας ὡς ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης ἐντὸς τοῦ κυττάρου διὰ τῶν παρεχομένων διὰ τῆς τροφῆς οὐσιῶν, ἀλλὰ ταῦτα ἀποτελοῦσι μόνον περιγραφὴν τῆς ζωῆς—ὅ,τι διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν ὀργάνων ἀντιλαμβανόμεθα ὡς ἐκδηλώσεις ταύτης—ἀλλὰ τὸ πόθεν προκύπτουσιν αὗται μένει ἀκατάληπτον. Πᾶν ὅ,τι ἀντιλαμβανόμεθα ἀνάγεται εἰς τὸ πῶς ἐξελίσσονται τὰ βιολογικὰ γεγονότα, τί ἀποτελεῖ τὰς ὀργανικὰς λειτουργίας, τὸ διατί, ποῖα εἶναι αἱ πρὸς τοῦτο ὠθοῦσαι δυνάμεις μένει ἀνεξερεύνητον.

Ἡ ἐπιστήμη περιορίζεται εἰς τὸ ἀντικειμενικῶς ἀντιληπτὸν καὶ σταματᾷ εὐλαβῶς πρὸ παντός ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὸν ὑποκειμενικῶς νοητὸν κόσμον. Ἡ ἐνιαία ὁμως ψυχοσωματικὴ ἀντίληψις τοῦ ζῶντος ὄργανισμοῦ δὲν ἐπιτρέπει διαχωρισμὸν τοῦ ἀντικειμενικῶς ἀντιληπτοῦ ἀπὸ ὅ,τι ὑποκειμενικῶς μόνον εἶναι προσιτόν, ἀλλ' ἀπατεῖ ἐνιαίαν ἀντίληψιν συμφώνως πρὸς τὸ ἐνιαῖον σῶμα καὶ ψυχῆς. Τὸ ἐκ τῆς ὕλης προκύπτον σῶμα, τὸ περίπλοκον καὶ ἀξιοθαύμαστον τῆς συλλειτουργίας τῶν ὀργάνων αὐτοῦ εἶναι νοητὸν μόνον ἐκ τῆς ἐκ μέρους τῆς ψυχῆς προκυπτούσης ζωοποιῦ συλλειτουργίας.

Ἡ ὅλη ἐξέλιξις ἀπὸ τοῦ ὠαρίου μέχρι τοῦ τελείου ὄργανισμοῦ, ἐμφανίζοντος ἀ-

φαντάσως περίπλοκον ὀργανικὴν καὶ ψυχικὴν συλλειτουργίαν—ἀνά πᾶν βῆμα καὶ νέον μυστήριον καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ὑπέρτατον μυστήριον τῆς ζωῆς—πάντα ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προέκυψαν τυχαίως καὶ αὐτομάτως ἄνευ τῆς θελήσεως καὶ πανσόφου διατάξεως ὑπερτάτης δημιουργοῦ δυνάμεως, ἣτις ἐκδηλοῦται καθ' ὅμοιον τρόπον εἰς τὸν ἔμφυχον καὶ ἄψυχον κόσμον καὶ ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει ἡ τὸν κόσμον ὅλον διέπουσα ἁρμονία.

Εἰς τὴν παγκόσμιον ταύτην ἁρμονίαν ἐνέχεται καὶ ἡ ζωὴ, ἣτις καὶ αὕτη διέπεται ἀπὸ τοὺς γενικὸν νόμους τοὺς συντελοῦντας εἰς τήρησιν τῆς παγκοσμίου αἰωνίας ἁρμονίας.

Ἡ ἐντὸς τῆς ἐν τῷ σύμπαντι ἁρμονίας ἐγκλεισμένη ζωὴ καὶ πᾶσα ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς καθορίζεται καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὰς βασικὰς ἀρχάς, ἀπὸ τοὺς καθολικοὺς νόμους, οἵτινες διέπουν τὸν σύμπαντα κόσμον. Ὑπὸ τούτων καθοδηγεῖται καὶ τὸ φυτὸν, ἀναπτυσσόμενον ἐκ τοῦ σπέρματος καὶ φερόμενον εἰς βλάστησιν καὶ ἀνθῆσιν καὶ καρποφορίαν, ὅπως διὰ νέου σπέρματος διατηρηθῆ τὸ εἶδος. Ὑπὸ τούτων συγκροτοῦνται κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ συστατικὰ βασικὰ στοιχεῖα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἄτομον τῆς ἐνοργάνου ὕλης, τὰ ἠλεκτρόνια, πρωτόνια κλπ., καὶ τηροῦνται εἰς σταθερὰν σχέσιν πρὸς ἄλληλα, ἣτις ἔρχεται εἰς παραλληλισμὸν πρὸς τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐντὸς τοῦ σύμπαντος.

Ζωὴ καὶ ἄψυχος ὕλη, ὀργανικὴ οὐσία ἀπὸ τοῦ ἀφανοῦς πρωτοζώου μέχρι τῶν οὐρανίων σωμάτων, μέχρι τῶν ἀπωτάτων ἡλιακῶν συστημάτων διέπονται ἀπὸ βασικὰς ἀρχάς, καθολικοὺς νόμους, ὡς αὗται ὠρίσθησαν ὑπὸ τῆς πανσόφου Δημιουργοῦ Δυνάμεως. Εἰς ταύτας ὑπόκειται καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔξαιρέτως προικισθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ δι' ἰδιαίτερων πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων, συμπεριλαμβανόμενος καὶ οὗτος εἰς τὴν παγκόσμιον ἁρμονίαν. Καὶ οὗτος, ἐν πολλοσχημόριον τῆς συνόλου ὑπάρξεως, προικισμένος ὅμως αὐτὸς μόνος δι' ἰδίας βουλήσεως, φέρει τὴν εὐθύνην τῆς εὐμενοῦς αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ σύμ-

παντος διαβιώσεως. Ἐχει ὡς ἐκ τούτου τὴν ἀδιάλειπτον ὑποχρέωσιν, ὅπως τηρῆται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς γενικοὺς νόμους οἵτινες διέπουν τὸ σύμπαν παρακολουθῶν ἀπαρεγκλίτως τὰς ἐπὶ τούτων ἐπιβαλλομένας βασικὰς ἀρχάς.

Ἐκ τῶν βασικῶν τούτων ἀρχῶν προκύπτουν διὰ τὸν ἄνθρωπον *ἠθικὰ ἀξιώματα*, ἠθικοὶ νόμοι, ἡ τήρησις τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται, καὶ εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐρυθμον προσαρμογὴν τοῦ ἀτόμου ἐν τῷ συνόλῳ διὰ τὴν ἐν εὐεξίᾳ διαβίωσιν αὐτοῦ. Ἡ μὴ τήρησις τῶν ἀρχῶν τούτων φέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς δυσἁρμονίαν πρὸς τὸν περιβάλλοντα κόσμον, εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰς βασικὰς δυνάμεις, αἵτινες διέπουν τούτον. Τοῦτο προκαλεῖ καταθλιπτικά, ὑποσυνειδήτως δρῶντα συναισθήματα, ἅτινα διεγείρουσι τὴν *ἠθικὴν συνείδησιν*, ἣτις διὰ τῆς νοήσεως ἐπιδρᾷ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθεῖσης ἰσορροπίας.

Πᾶσα προσπάθεια ὅμως ὅπως διὰ τῆς βουλήσεως παραγκωνισθῶσι τὰ τοιαῦτα συναισθήματα ἀντιτίθεται πρὸς τὰς βιολογικῶς ἐπιβαλλομένας ἀρχάς καὶ τὰ ἐκ τούτων ἠθικὰ ἀξιώματα. Τοῦτο ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς ψυχικῆς τοῦ ἀτόμου εὐεξίας καὶ προκαλεῖ ψυχικὴν δυσθυμίαν καὶ καταπόνησιν. Καταθλιπτικά συναισθήματα πλεονεξίας, φθόνου, μίσους, ἐχθρότητος ἀντὶ συμπαθείας καὶ ἀγάπης φέρουσι τὸ ἄτομον εἰς διηνεκῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ περιβάλλον ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τὴν εὐρυθμον συμβίωσιν ἐντὸς ταύτης. Τοῦτο καθίσταται διηνεκῶς αἴτιον ἐκδηλώσεως λειτουργικῶν καὶ ὀργανικῶν νόσων (Jores).

Ὅχι μόνον τὸ ἄτομον ἐξ ἰδίας βουλήσεως φέρεται ἔξω τῆς ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος ἁρμονικῆς αὐτοῦ διαβιώσεως ἀλλὰ καὶ σύνολον ἀτόμων, κοινωνικαὶ ὁμάδες καὶ λαοὶ ὀλόκληροί, παρακολουθοῦντες τὴν ὑλιστικὴν ἐν τῇ ζωῇ ἀντίληψιν καὶ ὑποκύπτοντες εἰς τὴν ἐπίδρασιν ὁμαδικῆς ὑποβολῆς, παρασύρονται εἰς διεκδικησιν πληρώσεως ἀντιτιθεμένων πρὸς ἀλλήλας ἀπαιτήσεων καὶ καταλήγουσιν εἰς ὁμαδικὴν ἔκρυθμον ψυχικὴν κατάστασιν. Χάνουσι τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς αὐτοκυριαρχίας καὶ καταλήγουσιν εἰς συγκρούσεις, ἐξ ὧν αἱ κοινωνικαὶ δυσπραγίαι, αἱ διαβιβρώσκου-

σαι ἐκ τῶν ἔσω τὰς κοινωνίας καὶ καταρρίπτουσαι καὶ ἐκμηδενίζουσαι τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τούτου αἱ συγκρούσεις ἐναντίον ἀλλήλων, λαῶν καὶ ἔθνων, οἱ ἐκ τοῦ προηγμένου ὑλικοῦ πολιτισμοῦ προκύπτοντες παγκόσμιοι πόλεμοι!

Ὁ φαινομενικῶς ὑπέρλαμπρος τεχνικὸς πολιτισμὸς, ἐπὶ τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως παντὸς τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ γιγνομένου βασιζόμενος, μετὰ παραμελήσεως πάσης πνευματικῆς κατευθύνσεως τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἀντὶ νὰ φέρῃ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν χαρὰν ἐν τῇ ἀπολαύσει τῆς ζωῆς, προεκάλεσεν ὑπὲρ ἄγαν προσήλωσιν εἰς συμφέροντα καὶ βλέψεις ὑλιστικὰς, ἐπέφερε ἠθικὴν κατάπτωσιν, ἣτις ὠδήγησεν εἰς καταστροφὴν, εἰς τὴν παγκόσμιον ρῆξιν! Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὁ διαβίων ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν περιβάλλοντα κόσμον, ἀκολουθῶν τὰς βα-

σικὰς ἠθικὰς ἀρχάς, αἵτινες διέπουν τὸν ὑπεράνω ὑλιστικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἀπαιτήσεων, δύναται νὰ προσηλωθῇ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζωῆς ἐπιβαλλόμενον καθῆκον, ἀπέναντι ἑαυτοῦ, τοῦ συνανθρώπου, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας πρὸς εἰλικρινῆ ἐξυπηρέτησιν ταύτης. Οὗτος διὰ σθεναρᾶς ἀντιμετωπίσεως ψυχικῶν δυσχερειῶν, διὰ τῆς χριστιανικῆς ὑπομονῆς, σταθερότητος καὶ ἀγάπης προφυλάσσεται ἀπὸ ψυχικὰς ἐκτροχιάσεις, συγκρατεῖται ἐν πνευματικῇ καὶ ἠθικῇ ἰσορροπίᾳ καὶ εὐρισκόμενος ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν περιβάλλοντα κόσμον καὶ τὰ τοῦτον διέποντα ἀξιώματα, αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐν σωματικῇ καὶ ψυχικῇ εὐεξίᾳ καὶ ἀπολαύει τῆς χαρᾶς τῆς ζωῆς.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἀκαδημαϊκός.

Η ΠΗΓΗ

Ἔπρεπε νὰ γίνεῖ ἔτσι:
Νὰ σκαφετῆ ἡ καρδιά,
βαθεῖα
νὰ σκαφετῆ ἡ καρδιά,
ν' ἀναβρῦσει ἡ πηγὴ
τῆς ἀγάπης.

Στοὺς πετρότοπους κείνους ἐκεῖ
ν' ἀναβρῦσει ἡ ἀγάπη
μ' ἓνα
δάκρυ
καυτό.

Δὲς κρατῶ
ἓνα δάκρυ καυτό
στὰ λερὰ τοῦτα χέρια.
Δάκρυ λαμπρό,
σὰν τ' ἀπόμακρα τᾶστρα λαμπρό.

Ἦταν ἔτσι νὰ γίνεῖ:
Νὰ μπηχτεῖ στὴν καρδιά
πυρωμένο τοῦ πόνου τὸ ὑνί,
βαθεῖα
στὴν καρδιά
κι' ἡ πηγὴ ν' ἀναβρῦσει!

Στοὺς χέρσους τόπους, ἐκεῖ,
στὴ νεκρὴ κείνη φύση
ν' ἀναβρῦσει πηγὴ
τὴν ἀκαρπὴ γῆ νὰ δροσίσει.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Β'.

Όπως είπαμε στο προηγούμενο άρθρο μας, η πραγματικότητα απέδειξε, ότι, έστω και αν ξεκινήσουμε με μοναδικό γνώμονα την παραγωγική απόδοσι, δεν μπορούμε να παραγνωρίζουμε άτιμωρητεί τον παράγοντα «άνθρωπος». Ότι κάθε μέθοδος ορθολογιστικής οργάνωσης της εργασίας που τον κακομεταχειρίζεται, δεν αξίζει σ' αλήθεια ένα τέτοιο τίτλο. Και το ακόμη σπουδαιότερο: ότι η ανθρωπιστική και η τεχνική πλευρά της βιομηχανοποιημένης εργασίας δεν είναι και τόσο έχθρικές και ασυμβίβαστες, όσο φαίνεται στην πρώτη ματιά. Το χάσμα που η Simone Weil⁽¹⁾ διακρίνει ανάμεσα στον τρόπο του σκέπτεσθαι του συνδικαλισμού, που βάζει πρώτα τον εργάτη, και ύστερα την παραγωγή, και των επιχειρηματιών, που βάζουν πρώτα την παραγωγή και ύστερα τον εργάτη, μπορεί να γεφυρωθή. Πραγματικά, όπου εφαρμόστηκαν μέτρα εμπνευσμένα από μια υγιή αντίληψη του προβλήματος, τόσο από την τεχνική, όσο και από την ανθρωπιστική του πλευρά, και η εφαρμογή τους έγινε με σύστημα και σύνεσι, η στάθμη της παραγωγής ανέβηκε, η τουλάχιστον έμεινε στο ίδιο επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα υπερενικώντο, έστω και κατά ένα ποσοστό, οι δυσάρεστες συνέπειες που ασκεί επάνω στον άνθρωπο η μηχανοποίησης.

Δεν έχουμε τον απαιτούμενο χώρο, αλλά ούτε και την πρόθεσι να κουράσουμε τον αναγνώστη με μια λεπτομερή ανάλυσι των μέτρων αυτών. Αναφέρουμε απλώς μερικά. Έτσι, κατ' αντίθεσι προς την ιδέα που έπεκράτησε ολόκληρο σχεδόν αιώνα, ότι δηλαδή η φύσις της βιομηχανικής εργασίας καθιστά την ειδίκευσι περιττή, σή-

μερα, αναγνωρίζεται γενικά η ανάγκη της επιλογής των εργατών, ώστε ο καθένας να τοποθετηται σε θέσι που να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο σύμφωνη με τις φυσικές του κλίσεις και τον όλον του χαρακτήρα. Μ' αυτή την επιλογή εμειώθηκε η δξύτης του προβλήματος της προσαρμογής. Ύστερα, η έναλλαγή των εργατών σε διαφόρους θέσεις (πάντοτε μέσα στο πλαίσιο της επιλογής), ώστε ο ίδιος εργάτης να έχη την ευκαιρία κάποιας ποικιλίας, έφερε μιαν άμβλυνσι στις συνέπειες του αυτοματισμού και της μονοτονίας. Στην άλυσωτή πάλι παραγωγή ανάλογο κέρδος επραγματοποιήθηκε με το να αφήνωνται οι εργάτες ελεύθεροι να κανονίζουν μόνοι τους την ταχύτητα κινήσεως της ταινίας και επομένως τον όλο ρυθμό της εργασίας⁽²⁾. Η ψυχολογική επίδρασις και το κέφι για τη δουλειά ήταν τότε έντελως διαφορετικά από την περίπτωσι όπου ο ρυθμός αυτός επεβάλλετο έξωτερικά. Έξ ίσου ευεργετικό απέδειχθη το μέτρο να εξηγηται στον κάθε εργάτη, όσο το δυνατόν λεπτομερέστερα και ανάλογα με τις διανοητικές του δυνατότητες, ο ρόλος και η θέσις του μέσα στο σύνολο της παραγωγικής διαδικασίας. Έχτυπήθηκε έτσι ως ένα βαθμό η έλλειψις νοήματος της καταμερισμένης εργασίας. Ακόμη το περιβάλλον της εργασίας, η διάρκειά της, οι παύσεις της, απέδειχθη ότι μπορούν να εξασκήσουν μεγάλη επίδρασι στην όλη διάθεσι και την άντοχή του εργαζομένου. Τέλος καταβάλλεται προσπάθεια ώστε οι μηχανές που θα κατασκευάζωνται εις το μέλλον να έχουν μορφή που να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις του ανθρωπίνου σώματος και όργα-

(1) Simone Weil: La condition ouvrière
σελ. 218.

(2) Φυσικά με την αντίστοιχη υποχρέωσι να κρατηθή η στάθμη της παραγωγής στο κανονικό της επίπεδο.

νισμού, ώστε να λειψή ή ανάγκη τῆς ἀντίστροφης προσαρμογῆς τοῦ ἀνθρώπου στὶς ἀπαιτήσεις τῆς μηχανῆς. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ ὑπόσχεται πολλὰ γιὰ τὸ μέλλον.

Ἄλλὰ, προχωρῶντας ἀκόμη περισσότερο, ἡ σημερινὴ ἐπιστημονικὴ θεώρησις τοῦ προβλήματος τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας ἀναγνωρίζει καὶ μελετᾷ τὴν ἐπιρροὴ ἑνὸς πλήθους ἄλλων παραγόντων, πού ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ στενότερα τεχνικὰ πλαίσια. Σχέσεις μὲ τοὺς ἀμέσους προϊσταμένους, σχέσεις μὲ τὸν ἐργοδότη, γενικοὶ ὅροι ἐργασίας, μισθός, ἀπεδείχθη ὅτι ἐπηρεάζουν σὲ σημαντικὸ βαθμὸ τὴν στάσι, πού παίρνει ὁ ἐργάτης ἀπέναντι στὴ βιομηχανικὴν ἐργασία του, καὶ καθορίζουν μίαν ποικιλία ἀντιδράσεων, πού ἐξηγεῖ κατὰ ἓνα μέρος καὶ τὶς διαφορὰς ἀπόψεων καὶ κρίσεων τῶν ἰδίων τῶν ἐργατῶν σχετικὰ μὲ τὴν βιομηχανοποίησι. Εἶναι βέβαια σωστὴ ἡ ἀποψις, ὅτι ἡ δημιουργικὴ ἱκανοποίησις μέσα στὴν ἐργασία δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαγορασθῇ μὲ κανένα ὑλικὸ ἀντάλλαγμα. Ἄλλο τόσο ὅμως σωστὴ εἶναι καὶ ἡ διαπίστωσις, ὅτι διαφοροτικὰ θὰ αἰσθανθῇ τὸ βῆρος τῆς μηχανοποιήσεως ὁ ἐργάτης, πού, ἂν μὴ τι ἄλλο, βρίσκει στὴ δουλειά του μίαν ὑλικὴ ἱκανοποίησι, ἀπ' ἐκεῖνον πού κάμπτεται κάτω ἀπὸ τὸ διπλὸ φορτίο τῆς ρουτίνας καὶ τῆς ὑλικῆς ἀνεχειρίας. Καὶ ἐξ ἴσου φανερὸ εἶναι ὅτι ἄλλοιῶς θὰ αἰσθανθῇ τὸ βῆρος τῆς μονοτονίας καὶ τοῦ αὐτοματισμοῦ ἐκεῖνος πού ἐργάζεται μέσα σὲ ἓνα περιβάλλον ἀρμονικῆς συνεργασίας, ἀπ' ἐκεῖνον πού ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ μίαν μεταχείρισι ὄχι καὶ τόσο ἀνθρώπινη. Διακρίνει κανεὶς ἐδῶ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασι πού ἡ λύσις ἢ ἔστω καὶ μόνον ἡ προώθησις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, βασιμένη ἐπάνω σὲ μίαν πνευματικὴν ἀντίληψι τῶν πραγμάτων, μπορεῖ νὰ ἐξασκήσῃ ἐπάνω στὴν δυσάρεστη τροπὴ, πού ἐπῆρε στοὺς καιροὺς μας ἡ μηχανοποίησις τῆς ἐργασίας.

Ἀκόμη γενικώτερα, ὁ ψυχικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου, ἀνάλογα μὲ τὴν ὄλη του συγκρότησι, συντελεῖ ὥστε νὰ παρουσιάζεται μίαν ποικιλία ἀντιδράσεων ἀπέναντι στὴ μηχανή. Παράγοντες ἐντελῶς ἄσχετοι μὲ τὴν ἐργασίαν, πού ὅμως

τὴν ἐπηρεάζουν ἄσχημα ἢ εὐνοϊκά, ἀκόμα καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ ἴδιου ἀτόμου ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, κάνουν ὥστε νὰ ἐκδηλώνονται διαφοροτικὰς καὶ οἱ συνέπειες τῆς μηχανοποιημένης ἐργασίας. Καὶ καταλαβαίνει κανεὶς τὸν ρόλο πού παίζει ἐδῶ ὁ πνευματικὸς ἐξοπλισμός, πού διαθέτει ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος. Ὅταν ὁ πνευματικὸς αὐτὸς ἐξοπλισμὸς εἶναι ἰσχυρὸς, ὅταν ὑπάρχῃ καλὰ θεμελιωμένη πνευματικὴ θεώρησις τῶν πραγμάτων, ἐκεῖ ὁ ψυχικὸς ὀργανισμὸς περιβάλλεται ἀπὸ ἓνα θώρακα, πού, κατὰ κάποιον τρόπο, τὸν προστατεύει ἀπὸ τὴν μηχανοποίησι καὶ τὴν ἀποχάυνωσι. Ἀντίθετα, ὅπου ὁ πνευματικὸς αὐτὸς ἐξοπλισμὸς εἶναι ἐξασθενημένος ἢ ἀνύπαρκτος, ὅπου ἐπικρατεῖ μίαν ὑλιστικὴν, μηχανιστικὴν ἀντίληψι τῆς ζωῆς, ἐκεῖ ἡ ἐξωτερικὴ ἐκτέλεσις κινήσεων μηχανικῶν βρίσκει σύμμαχον τὴν ἐσωτερικὴν μηχανοποίησι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐνώνεται μαζί της γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ ἓνα κατέβασμα, πού στὴν πραγματικότητά ὑπῆρχε κίβλας μέσα στὸν ἄνθρωπο.

Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ παρατήρησι, ἐγγίζομε τὸ κύριον αἴτιον πού ἔδωσε, στοὺς καιροὺς μας, τὴν ἔντασι καὶ ἔκτασι στὶς συνέπειες τῆς μηχανοποιήσεως. Δὲν ἰσχυρίζομαστε, ὅτι μίαν πνευματικὴν ἀντίληψι τῆς ζωῆς, ἂν ὑπῆρχε, θὰ τὶς ἐξουδετέρωνε τελειῶς. Ὅμως θεωροῦμε βέβαιον, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὶς περιορίσῃ. Ἰδίως μίαν στερεὰ πνευματικὴν τοποθέτησι τῆς ἀξίας «ἐργασίας», ὡς θείας ἐντολῆς καὶ κοινωνικοῦ χρέους πού πρέπει νὰ ἐκπληρωθῇ ἔστω καὶ μὲ θυσία, θὰ εἶχε μίαν εὐεργετικὴν ἐπίδρασι ἀναμφισβήτητη⁽³⁾. Ὅταν ὅμως ἡ ἐργασία ἐκτιμᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ὑλιστικὴν, ποσοτικὴν, παραγωγικὴν τῆς πλευρά, δηλαδή ἀπὸ τὴν ποσότητα τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν πού μπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ, ὅταν τὸ πνευματικὸ τῆς περιεχόμενον παραμερίζεται ἐντελῶς ἀπὸ μίαν ἀρνητικὴν θεώρησι τῆς ζω-

(3) Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα γιὰ τὴν ἐπίδρασι πού ἔχει τὸ νόημα πού ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δίνουμε στὴν ἐργασία μας βλ. στὸ βιβλίον τοῦ E. Rochedieu: *Ψυχολογία καὶ πνευματικὴ ζωὴ* (μετ. Δ. Χαροκόπου), σ. 30.

ἤς, ἐνῶ ταυτόχρονα ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν του οὐσία καὶ ἀνάγεται σὲ ὅ,τι ἔχει τὸ καθαρὰ μηχανικῶς, τότε δὲν πρέπει νὰ ἐκπλησσωμεθα γιὰτὶ καὶ αὐτὸς ξεπέφτει τελικὰ σὲ ἕνα ἀπλό παραγωγικὸ μέσο, δηλαδὴ μηχανοποιεῖται.

Μία τέτοια ὑποβάθμις τῆς ιδέας τῆς ἐργασίας ἤλθε ἀκριβῶς σὲ ὦρα πού ἡ πνευματικὴ τῆς θεμελίωσις θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ. Αὐτό, ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ θυσίαι πού ἐπέβαλε στὸν ἐργαζόμενον ἄνθρωπον ἡ μηχανοποίησις, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐργασίας, ὡς κοινωνικοῦ χρέους, ἔχασε στὴν ἐποχὴ μας ἕνα σημαντικό φυσικὸ ἔρεισμα πού διέθετε ἄλλοτε. Τὴν σχέσι ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον. Πραγματικὰ ἦταν εὐκολώτερο νὰ αἰσθανθῆ ἕνωτάνο τὸ κοινωνικὸ αὐτὸ χρέος ὁ βιοτέχνης πού ὑπηρετοῦσε μιὰ μικρὴ κοινωνιούλα, πού αἰσθανόταν κατὰ φυσικὸ τρόπο τὸν ἑαυτὸ του μέλος τῆς, ἀπὸ τὸν σημερινὸ ἐργάτη, πού παράγει γιὰ τὸν ἄγνωστο καὶ ἄνωνυμον καταναλωτὴ, πού πιθανὸν νὰ κατοικῆ στὸ ἄλλο ἡμισφαίριον. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἔπαψε νὰ παράγῃ γιὰ τὸν διπλανό του. Παράγει γιὰ τὴν ἀφηρημένη, ἀπρόσωπη ιδέα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖ μιὰν ἐξύψωσι τῆς ιδέας τῆς ἐργασίας σὲ ἕνα ἐπίπεδο λιγώτερο ἐνστικτώδες, περισσότερο διανοητικὸ καὶ ἀφηρημένο, μιὰ λιγώτερο ἀτομικὴ καὶ περισσότερο κοινωνικὴ ἀντίληψις τῆς. Αὐτὴ ὅμως ἀκριβῶς ἡ ἐξύψωσις εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῆ χωρὶς μιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια, πού νὰ προχωρῆ σὲ βάθος.

Καταφαίνεται ἔτσι ἡ σπουδαιότης τοῦ πνευματικοῦ παράγοντος καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς κινητοποιήσεώς του γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος, πού ἐξετάζομε(4).

★

Ὅλα τώρα αὐτὰ τὰ μέτρα πού ἐκθέσαμε καὶ ἂν ἀκόμη μποροῦσαν νὰ ἐφαρμο-

σθοῦν σὲ εὐρεία κλίμακα (πράγμα πού δὲν ἔχει γίνῃ ἕως σήμερα γιὰ πολλοὺς λόγους) θὰ ἦταν ἱκανὰ νὰ δώσουν μιὰ ριζικὴ λύσι στὸ πρόβλημα τῆς μηχανοποιημένης ἐργασίας; Πολλοὶ φρονοῦν, ὅτι ὄχι. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀλλαγές, λένε, καθὼς καὶ οἱ ἀντίστοιχες κοινωνικὲς καὶ πνευματικὲς προϋποθέσεις, πού ἄλλωστε κι' αὐτὲς δὲν ὑπάρχουν σήμερα καὶ δὲν θὰ ὑπάρχουν ἴσως γιὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸ, δροῦν μόνον ἀνακουφιστικὰ καὶ δὲν αἰροῦν τὸ γεγονός τῆς καταδίκης τοῦ ἀνθρώπου στὴν καταμερισμένη καὶ μηχανοκρατούμενη ἐργασία. Πράγμα πού ἀποτελεῖ, ἀπὸ μιὰν ἄποψιν, συνέχισιν τοῦ καθεστώτος τῆς δουλείας, ἐφ' ὅσον δουλειὰ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀναγωγὴ τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος σὲ μηχανή. Ταυτόχρονα παρατηρεῖται ὅτι λιγостоὶ τύποι ἀνθρώπων μποροῦν νὰ προσαρμοσθοῦν στὸν ρυθμὸ τῆς μηχανῆς καὶ ὅτι γιὰ τοὺς ὑπολοίπους ὁ ρόλος αὐτὸς ὑποβαίνει ἀφόρητος(5). Καὶ ἐκφράζεται ἡ ἀμφιβολία ἂν καὶ ὁ πνευματικώτερος ἄνθρωπος μπορῆ νὰ ὑποστῆ ἰσοβία τὸν ζυγὸ αὐτῆς τῆς δουλείας χωρὶς νὰ ὑποστῆ ψυχικὲς παραμορφώσεις. Ἡ μηχανὴ καταγορεῖται, στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως, σὰν ἐχθρικὴ πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύσιν, πρὸς τὸν ἄνθρωπον σὰν ἐργαζόμενον καὶ δημιουργικὸ ὄν.

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς φαίνονται ἴσως σὲ ὀρισμένα σημεῖα σωστές, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸ συμπέρασμα πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸ μὲ μεγάλη ἐπιφυλακτικότητα. Δὲν μποροῦμε νὰ κρίνωμε μεμονωμένα τὴν συνέπεια μιᾶς αἰτίας, χωρὶς νὰ λαμβάνωμε ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλες παράλληλες συνέπειαι, πού

(5) G. Friedman: Problèmes du Ξα-chinisme Industriel σελ. 151.

Χαρακτηριστικὸ ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι καλύτεροι ἐργάτες γιὰ τὴν παραγωγὴ ἐν ἀλύσει ἀπεδειχθησαν οἱ βαρυποίντες κατάδικοι τῶν φυλακῶν καὶ ἄλλοι τύποι κατωτέρας διανοητικότητος. Ὁ ἴδιος ὁ Ταϊύλορ ἐχρησιμοποίησε στὴν περίφημη χρονόμετρησι του γιὰ ὑπόδειγμα κάποιον ἐργάτη, πού ὁ ἴδιος τὸν ἐχαρακτήρησε ὡς ἄνθρωπο-βῶδι (ὡς μᾶς συγχωρηθῆ ἡ ἐκφρασις ἐφ' ὅσον μάλιστα δὲν εἶναι δική μας).

(4) Βλ. ἐκδοσιν Χριστ. Ἐν. Ἐπιστημῶν: Towards a Christian Civilization σελ. 177.

την αντίσταθμιίζουν. Έτσι δέν μπορούμε νά άγνοούμε τελείως τό γεγονός, ότι ή μηχανή έμείωσε μέν την δημιουργικότητα της έργασίας (καί αυτό γενικά καί όχι σέ όλες άνεξαίρετως τις έπί μέρους περιπτώσεις), αλλά ταυτόχρονα έπολλαπλασίασε την παραγωγική της ίκανότητα. Καί μάάλιστα σέ μερικές περιπτώσεις σέ βαθμό άφάνταστο. Συνέπεια αυτού του πολλαπλασιασμού ύπήρξε ή άνύψωση του βιοτικού έπιπέδου σέ σημείο πού δέν μπορούμε εύκολα νά συλλάβουμε σήμερα. Θα έπρεπε νά βρισκόταν ένας τρόπος νά ξαναγυρίζαμε στην έποχή της βιοτεχνίας, για νά μπορούσαμε νά εκτιμήσουμε όρθά ένα τέτοιο αντίλλαγμα. Βέβαια, όπως είπαμε, ή δημιουργική χαρά στην εργασία είναι ένα κομμάτι της ψυχικής ζωής, πού δέν μπορεί νά τό στερηθεί κανείς άτιμωρηθεί. Καί είναι ακόμη γεγονός, ότι εκείνοι πού υπέστησαν τις δυσάρεστες συνέπειες της μηχανοποίησης, τό αντίλλαγμα αυτό ή δέν τό έγεύθηκαν καθόλου ή, στην ευνοϊκότερη περίπτωση, τό άπήλυσαν σέ πολύ μικρότερο βαθμό από άλλες κοινωνικές τάξεις. Παρ' όλα αυτά όμως είναι γεγονός, πώς ό εργάτης ζή σήμερα καλύτερα από τον βιοτέχνη της παλαιάς έποχής. Καί όταν σκεφθή κανείς ότι ό εργάτης του Ford έχει ένα επίπεδο ζωής μεγαλύτερο από πολλούς Ευρωπαίους άστους, λείει πώς κάτι τέλος πάντων προσέφερε ή μηχανή στον άνθρωπο αυτό, για νά τον αποζημιώσει για την μηχανοποίησι της εργασίας του. Δέν πρέπει άλλωστε νά λησμονούμε, ότι ένα λογικό βιοτικό επίπεδο, αν δέν αποτελεί άπόλυτη προϋπόθεσι της πνευματικής εξυψώσεως, είναι όμως πάντως ένα σκαλοπάτι, πού χωρίς αυτό, δέν ξέρομε, αν μπορεί νά άνέβη σέ ίκανοποιητικό επίπεδο καί ό πνευματικός πολιτισμός⁽⁶⁾.

Άλλά ως αφήσουμε κατά μέρος τό επιχείρημα αυτό, πού μπορεί ίσως νά φανή σέ μερικούς πολύ πνευματικούς ανθρώ-

πους κάπως ύλιστικά χρωματισμένο, καί ως προσέξουμε κάτι άλλο. Ότι εργασία καταμερισμένη, μηχανική, έπαναληπτική, δέν είναι μόνον εκείνη πού γίνεται μέ τη μηχανή. Ένα πλήθος από χειρωνακτικές εργασίες, πού ό άνθρωπος είναι ύποχρεωμένος νά εκτελή από τότε πού βρισκεται στή γή αυτή, είχαν καί έξακολουθούν νά έχουν αυτόν τον χαρακτήρα. Για νά περιορισθούμε στην έποχή μας, τί άλλο από μηχανοποιημένη, έπαναληπτική εργασία κάνει ή υπάλληλος του μεγάλου καταστήματος πού μοναδική της άπασχόλησι έχει νά τυλίγη δέματα, ή εκείνος πού άλλη δουλειά δέν έχει από τό νά κολλάη ένσημα; Άν ό ίδιος αυτός άνθρωπος τά ένσημα άντι νά τά βάζη μέ τό χέρι του μπορούσε νά τά βάλη πατώντας τό κουμπι μιας μηχανής, ή εργασία του δέν θα άλλαζε χαρακτήρα κατά τρόπο ουσιαστικό, αλλά μάλλον θα γινόταν πιο εύκολη καί πιο έξευγενισμένη. Άν πάρουμε τώρα όχι τέτοιες έλαφρές εργασίες, αλλά βαριές χειρωνακτικές δουλειές καί ύπολογίσουμε τό τεράστιο ποσόν των σωματικών δυνάμεων πού έξοικονομήθηκαν, θα συμφωνήσουμε ότι δέν μπορούμε νά άγνοήσουμε καί τουτο τό αντίλλαγμα πού προσέφερε ή μηχανή.

Τό ακόμη σπουδαιότερο είναι ότι δέν έξαντλούνται έως εδώ οι δυνατότητες, πού μας προσφέρει ή τεχνική πρόοδος. Μια έστω καί γρηγορή ματιά στην εξέλιξι της τεχνικής μπορεί νά μας πληροφορήσει ότι αυτή δέν έχει ακόμη άποδώσει όλόκληρο τον καρπό της καί ότι πολλά ακόμη μπορούν νά γίνουν για την έξουδετέρωσι των μειονεκτημάτων πού έφερε μαζί της ή κυριαρχία της μηχανής.

Πραγματικά, αν παρατηρήσουμε από πιο κοντά τό φαινόμενο της μηχανοποίησης, θα ιδούμε ότι ή μηχανοποιημένη εργασία του ανθρώπου όφείλεται σέ μια βασική αίτια: την άτέλεια της μηχανής, πού, στις πλείστες περιπτώσεις, δέν έχει ακόμη φθάσει στον βαθμό τελειότητας, πού θα της επέτρεπε νά εκτελέση έντελώς μόνη της τον ρόλο της. Αυτή ακριβώς ή άτέλεια ύποχρεώνει τον άνθρωπο νά επεμβαίνη για νά εκτελέση τις άπαιτούμενες συμπλη-

(6) «Ό Χριστιανισμός... χρειάζεται ακόμη καί τον ύλικό παράγοντα. Τόν ύλικό παράγοντα τον ύποτάσσει ό Χριστιανισμός αλλά δέν τον άγνοεί». Π. Μελίτη «Καθοδηγητικός Χριστιανισμός», «Άκτινες», τόμ. 1948, σελ. 402.

ρωματικές ενέργειες και να γεμίση ἔτσι μὲ τὴν δική του δρᾶσι τὰ κενά, πὺν ὑπάρχουν στὴ δρᾶσι τῆς μηχανῆς. Γίνεται ἔτσι ἀληθινὸ ἐξάρτημα και προέκτασις τῆς. Τοῦτο ὅμως συμβαίνει ὄχι γιατί ὑπάρχει μηχανοποίηση, ἀλλὰ γιατί ὑπάρχει ἀτελής μηχανοποίησις. Ὁ ἐργάτης ἐκτελεῖ μιὰ κίνησι, πὺν θὰ μπορούσε νὰ κἀνῃ ἡ μηχανή. Γίνεται ὁ ἴδιος αὐτόματο, γιατί ἡ μηχανή δὲν εἶναι ἀρκετὰ αὐτόματη. Ὅσο περισσότερο τελειοποιεῖται ἡ μηχανή, τόσο τὸ φαινόμενο αὐτὸ χάνει σὲ ἔκτασι και σημασία. Καὶ ἂν, νέες ἐφευρέσεις καταστήσουν τὴν μηχανή ἑκατὸ τὰ ἑκατὸ αὐτόματη, ὁ ἄνθρωπος παύει πῶ νὰ ἐκτελῇ μηχανικὴ ἐργασία. Χρειαζεται μόνον γιὰ τὴν ἐπίβλεψι τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς, τὸν ἔλεγχο και τὴν ἐπιδώρθωσι τῶν βλαβῶν τῆς.

Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται και στὴν γενικώτερη ὀργάνωσι τῆς ἐργασίας. Καὶ ἐδῶ ἡ μηχανοποιημένη ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνέπεια τῆς ἀτελοῦς μηχανοποιήσεως. Ἐτσι ἂν ὑποθέσωμε τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς ἑνὸς βιομηχανικοῦ προϊόντος διηρημένη σὲ ἑκατὸ, ἄς πούμε, μικρότερα κομμάτια, τὸ ἰδεῶδες θὰ ἦταν νὰ μπορούσαμε νὰ ἐφεύρωμε ἑκατὸ μηχανές, ὥστε νὰ ἐμπιστευθοῦμε στὴν κάθε μιὰ τους τὴν ἐκτέλεσι τῆς κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς μερικώτερες αὐτῆς ἐργασίες. Ὅμως, μὲ τὴν σημερινὴν στάθμη τῆς τεχνικῆς προόδου, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό. Μόνον ἕνα μέρος τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ἄς εἴπουμε τὰ πενήντα ἀπὸ τὰ ἑκατὸ μερικώτερα τμημάτῃ τῆς, μπορούμε νὰ καλύψωμε μὲ μηχανές. Γιὰ τὸ ὑπόλοιπο, γιὰ τὰ κενὰ πὺν θὰ μέινουν ἀνάμεσα στὶς θέσεις πὺν θὰ καταλάβῃ ἡ μηχανή, θὰ ἀναγκασθοῦμε νὰ χρησιμοποιήσωμε ἀνθρώπους, πὺν φυσικὰ θὰ ἐκτελοῦν μιὰ ἐργασία, πὺν κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ κἀνῃ ἡ μηχανή, δηλαδὴ ἐργασία καταμερισμένη, αὐτόματη, ἐπαναληπτική. Δημιουργεῖται ἔτσι μιὰ νόθος κατάστασις, ἕνα σύμπλεγμα μηχανῶν και ἀνθρώπων-ρομπότ, πὺν κινουῦνται και αὐτὰ μὲ τὸν ρυθμὸ τῶν πρώτων. Καὶ ἡ κατάστασις αὐτὴ εἶναι συνέπεια μιᾶς ἀτελοῦς τεχνικῆς προόδου. Πραγματικά, ἂν αὔριο μιὰ αὔξησις τῶν

τεχνικῶν δυνατοτήτων μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐφεύρωμε ἄλλες εἴκοσι πέντε μηχανές, ἡ μηχανικὴ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου περιορίζεται ἀμέσως κατὰ 50%. Καὶ ἂν πάλι καινούργιες ἐφευρέσεις μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ φθάσωμε στὴν ὀλοκληρωτικὴ μηχανοποίησι τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, ἡ μηχανικὴ, αὐτόματη ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου καταργεῖται ἐντελῶς.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἄλλο πρᾶγμα ἡ μηχανοποιημένη ἐργασία και ἄλλο ἡ μηχανικὴ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πρώτη εἶναι ἐργασία, πὺν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου ἐπέρασε στὴν δικαιοδοσίαν τῆς μηχανῆς. Ἡ δεύτερη εἶναι μηχανικὴ ἐργασία, πὺν ἀναγκάζεται νὰ ἐκτελῇ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, γιατί ἡ μηχανή δὲν εἶναι ὅσο θὰ ἔπρεπε τελεία. Εἶναι προφανές ὅτι οἱ δύο αὐτῆς μορφῆς ἐργασίας συνυπάρχουν σὲ ποσὰ ἀντιστρόφως ἀνάλογα. Ὅσο ἡ μιὰ αὐξάνει τόσο ἡ ἄλλη ἐλαττοῦται.

Ἡ ἱστορία τῆς τεχνικῆς προόδου φαίνεται νὰ ἐπιβεβαιώνῃ τὶς παραπάνω παρατηρήσεις. Μερικῶν δεκαετιῶν πείρα ἀπέδειξε ὅτι, μετὰ τὴν πάροδο ἑνὸς ἀρχικοῦ σταδίου κάπως πρωτογόνου τεχνικῆς ἀναπτύξεως, ὅσο ἡ τεχνικὴ πρόοδος αὐξάνει, τόσο περιορίζεται ἡ τάξις τῶν ἀνειδικεῦτων ἐργατῶν, πὺν ἡ μηχανικὴ φύσις τῆς ἐργασίας πὺν κάνουν τοὺς μεταβάλλει σὲ ἐξαρτήματα τῆς μηχανῆς, και τόσο, παρᾶλληλα, γεννιέται και αὐξάνει μιὰ νέα τάξις εἰδικευμένων ἐργατῶν πὺν προορίζονται γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς λειτουργίας τῆς μηχανῆς και τὴν συντήρησί τῆς. Τὸ ἔργον αὐτῶν τῶν ἐργατῶν, διανοητικὸ στὴν οὐσία του, ἀπαιτεῖ στὶς σοβαρότερες περιπτώσεις τὴν κατοχὴ σημαντικῶν τεχνικῶν γνώσεων, πρωτοβουλία και ἀντίληψι, χωρὶς νὰ ἀποκλεῖται ἀκόμη τὴν ἔρευνα ἢ και τὴν ἐφευρετικὴ προσπάθεια. Εἶναι ἔργο περισσότερο τεχνικοῦ παρὰ ἐργάτου. Ἡ ἄσκησίς του δὲ συνοδεύεται ἀπὸ ἕνα βασικὸ αἰσθημα κυριαρχίας ἐπάνω στὴν μηχανή.

Μὲ αὐτὸν τὸν νέο τύπο τοῦ εἰδικευμένου ἐργάτου, γράφει ὁ Η. V. Μαρ, θὰ πρέπει νὰ συγκρίνωμε τὸν τύπο τοῦ παλαιοῦ βιοτέχνη. Γιατί αὐτὸς και ὄχι ὁ ἀνειδικεutos ἐργάτης εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος

τοῦ καινούργιου τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ἔργον τοῦ εἰδικευμένου αὐτοῦ ἐργάτου, ἂν καὶ διαφορητικὸν στὴν φύσιν του, δὲν ὑστερεῖ καθόλου ἀπ' ἐκεῖνο τοῦ βιοτέχνου, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ὅτι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις εἶναι καὶ ἀνώτερό του(7).

Ἔστω αὐτὲς οἱ διαπιστώσεις μᾶς δείχνουν ἓνα πράγμα. Ὅτι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς μηχανοποιήσεως τῆς ἐργασίας δὲν βρίσκεται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν

τῆς μειώσεως τῆς τεχνικῆς προόδου, ἀλλὰ ἀντίθετα πρὸς τὸ μέρος τῆς αὐξήσεώς της.

Ὅμως θὰ χρειασθῆ νὰ συμπληρώσωμε τίς σκέψεις μας σὲ ἄλλο ἄρθρο.

(Συνεχίζεται).

Δ. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

(7) H. v. Man: Der Kampf um die Arbeitsfreude (γαλλικὴ μετάφρασις) σελ. 215, 232 κ. ἑ.

ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ

Ἔνα καράβι... Ἄς εἶμωνα λοιπὸν ἓνα καράβι,
μ' ὀλάνοιχτα στὸν ἄνεμο τὰ δυὸ λευκὰ φτερά,
πίσω ν' ἀφίνω κάθε τι, πού τὸ κρατοῦν οἱ κάβοι,

καὶ τὰ λιμάνια μὲ τὰ μαῦρα τους νερά!...

Μὲς στὶς γραμμὲς τοῦ ἄπειρου, ἓνα φτερό τοῦ γλάρου...
Ἄς εἶμωνα τοῦ κύματος ἓνας λευκὸς ἀφρός,
μὲ τ' ὄνειρο ν' ἀναπαυθῶ κατ' ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φάρου,
στὴ νύχτα πού μᾶς στέκεται, σὰν ἄλλος ἀδελφός!

—Τίποτα... Εἶμαι ἄνθρωπος... Κι' εἶν' ἡ καρδιά μου ἓνα
πουλί, πού τρέμει στὸ χιονιᾶ... σ' ἓνα γυμνὸ κλαδί,
μὲ δυὸ φτερά Ἀρχαγγέλου..., μ' ἄλλοίμονο, σπασμένα,
καὶ δίχως πιά νὰ χαίρεται... χωρὶς νὰ τραγουδῇ!...

Κι' εἶμ' ἓνας φάρος σκοτεινός, πού μὲς στὴν τρικυμία
τ' ἀραξοβόλι τοῦ ἄρπαξε ὁ ἄγριος Νοτιάς,
καὶ ταξιδεύω... ἄλλοίμονο, χωρὶς «γραμμὴ» καμμία,
δίχως ἐλπίδα, στὰ φτερά τὰ μαῦρα τῆς νυχτιάς!...

Ἔνα καράβι... Ἄς εἶμωνα Κύριε ἄνα καράβι,
καὶ νᾶχα βάλει ρότα μου ἓνα λευκὸ νησί,
Κι' ὅταν ζυγώσῃ τῆς ζωῆς πιά, τὸ γαλήνιο βράδυ,
νὰ φτάσω στὸ λιμάνι Του..., νὰ μὲ δεχτῆς Ἐσὺ!...

ΟΙ ΑΠΟΡΟΙ ΜΑΣ

Τὸν Σεπτέμβριο 1954 οἱ κατάλογοι ἀπορίας τῆς χώρας μας ἔδωσαν τὸν ἀποκαρδιωτικὸν ἀριθμὸ τῶν 2.565.349 ἀπόρων, δηλαδὴ ποσοστὸ ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ 32,47%.

Ἄριθμοί, ποὺ ἀσφαλῶς θὰ προκάλεσαν πολὺ θλιβερὲς σκέψεις.

Ἴσως οἱ στατιστικὲς καὶ οἱ ψυχροὶ ὑπολογισμοὶ νὰ φέρνουν τὸν ἀριθμὸ αὐτό, σὰν τὸ ἀναμενόμενον ἀποτέλεσμα τῶν τόσων καὶ τόσων συμφορῶν ποὺ ἐκτύπησαν τὴ Χώρα μας τὴν τελευταία δεκαπενταετία. Πόλεμος καὶ κατοχή-συμμοριτισμὸς καὶ θεομηνίες ἄφησαν, βέβαια, βαθεῖα τὰ ἴχνη τους καὶ πληγὲς ἀνοικτὲς στὸν ὄργανισμὸ τῆς κοινωνίας μας. Τὸ γεγονὸς ὅμως, ὅτι δύομισι ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἔχουν τὴ σφραγίδα τοῦ ἀπόρου, δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀφήσῃ ἀσυγκίνητο κανένα μας.

Ὅλοι ἔχομε τὸ μεριδίῳ μας στὴν εὐθύνη γιὰ τὴν κατάστασι τῶν 603.611 οἰκογενειῶν, ποὺ ἡ φτώχεια τὶς φέρνει κάθε μέρα ἀντιμέτωπες μὲ τὴ δυστυχία, τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸ θάνατο.

Ἀνεξάρτητα ἀπ' τὶς ἀτομικὲς μας προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνακούφισι ὠρισμένων οἰκογενειῶν, ἔχομε ὑποχρέωσι νὰ παρακολουθοῦμε τὴν κατάστασι τοῦ συνόλου τῶν ἀπόρων μας καὶ τὶς προσπάθειες ποὺ γίνονται γιὰ τὴν ἐξασφάλισι σ' αὐτοὺς ἐνὸς ὀρίου καλῆς ὑγείας καὶ ζωῆς.

Ἐσκεφθῆκαμε ποτὲ τὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα τῆς προνοίας τῶν ἀπόρων μας; Διαθέσαμε ἔστω καὶ λίγο χρόνον, γιὰ νὰ ἐξετάσουμε τὴν κατάστασι στὴν ὁποίαν βρισκονται καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουν; Ἡ ἀπάντησις εἶναι μᾶλλον ἀρνητική.

Ποιά εἶναι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν ἀπόρων μας καὶ βάσει ποίων κριτηρίων ἀναγνωρίζεται ἡ ιδιότης τοῦ ἀπόρου;

Εἰς ποίους ἔχει ἀνατεθῆ ἡ μεγάλη καὶ

σπουδαία ἐργασία τῆς ἐξακριβώσεως ἀπορίας;

Ποιά εἶναι ἡ πρόνοια ποὺ λαμβάνει σήμερα τὸ Κράτος γιὰ τοὺς ἀπόρους;

Τρία πολὺ βασικὰ ἐρωτήματα, γύρω ἀπ' τὰ ὁποία θὰ περιστραφῆ ἡ ἔρευνα τοῦ ὅλου ζητήματος τῆς προνοίας τῶν ἀπόρων.

Α'.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ὅλοι μὲ τὸν ὄρον «ἀπορος» ἐννοοῦμεν ἐκεῖνον ποὺ διαθέτει τόσα μόνον εἰσοδήματα, ὥστε νὰ μὴν εἶναι σὲ θέσι νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὶς βιοτικὲς ἀνάγκες καὶ ποὺ, κατὰ συνέπειαν, ζῆ σὲ ἓνα χαμηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο εἰς βάρος τῆς ὑγείας του καὶ πόσες φορὲς, ἀλήθεια, καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας του!

Στὴν τάξι τῶν ἀτόμων αὐτῶν ἀπέβλεψε καὶ τὸ ἰσχύον Ν. Δ. τῆς 11ης Μαΐου 1946 «περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀπορίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποδείξεως αὐτῆς», τὸ ὁποῖον ὅμως ἐξαρτᾶ τὴν ἀναγνώρισι τῆς ιδιότητος τοῦ ἀπόρου ἀπὸ «ὁμοιομόρφους κατευθυντηρίουις γραμμιάς, χαρακτηρισμένας παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας».

Καὶ δὲν θὰ ἐφραντάζετο ποτὲ κανεὶς, πῶς αὐτὲς «αἱ ὁμοιομόρφοι κατευθυντήριοι γραμμαὶ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας» ἐπρόκειτο νὰ μείνουν τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴν τραγικὴ ζωὴ τῶν χιλιάδων οἰκογενειῶν καὶ ἀκόμη περισσότερον νὰ ἀποτελοῦν, πολλὰς φορὲς, τὴν πιὸ προκλητικὴ καὶ τραγικὴ εἰρωνεία τῆς δυστυχίας τους.

Κατὰ τὸ 1952 τὸ Ὑπουργεῖο Προνοίας καθώρισε⁽¹⁾ τρεῖς κατηγορίαι ἀπόρων μὲ ἀντίστοιχο πιστοποιητικὸ ἀπορίας Α-Β-Γ, ἀνάλογα μὲ τὰ εἰσοδήματα τὰ ὁποία διαθέτει ὁ ἄπορος. Ἡ σημασία τῆς διακρίσε-

(1) Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθμ. 18/49384 /9-5-52. Ὑπουργ. Κοιν. Προνοίας.

ως έγκειται εις τὸ ὅτι οἱ άποροι Β και Γ κατηγορίας, δικαιοῡνται ήλαττωμένης κρατικής συμπαραστάσεως και ενισχύσεως.

Άποροι Α' κατηγορίας είναι τὰ άτομα εκείνα, τῶν ὁποίων ή οικογένεια έχει σύνολον πόρων εις χορήμα ή εις είδος μικρότερο τῶν εκατὸν εἴκοσι (120) δραχμῶν κατ' άτομον τὸν μήνα.

Άποροι Β' και Γ' κατηγορίας είναι τὰ άτομα τῶν ὁποίων τὸ ὡς ἄνω σύνολον πόρων είναι μικρότερον τῶν εκατὸν ὀγδόντα δραχμῶν (180) (Β) και διακοσίων σαράντα (240) (Γ).

Εἶναι φανερό, ὅτι τὰ κριτήρια αὐτά, ὄχι μόνον σήμερα, ἀλλὰ και τότε, πού διετυπώθησαν, ήσαν ἔξω ἀπ' τήν πραγματικότητα.

Θὰ ἔπρεπε νὰ ζή κανεῖς πολὺ μακρὰ ἀπ' τήν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ τολμοῦσε και νὰ διανοηθῆ ἀκόμη, πὼς είναι δυνατόν, τετραμελῆς οικογένεια νὰ συντηρηθῆ με 480 δραχμῆς τὸν μήνα, ὥστε νὰ μὴν ἔχη ἀνάγκη ἀπὸ τήν κρατική ή ἄλλη πρόνοια και συμπαράστασι.

Και ἔπερασε τόσος καιρὸς ἀπὸ τὸ 1952 και ἐπηκολούθησαν τόσες και τόσες οικονομικῆς μεταβολῆς με ἀντίκτυπο στῆς τιμῆς και τῶν πῶ βασικῶν ἀκόμη εἰδῶν διατροφῆς, και ὅμως τὰ κριτήρια ἔξακριβώσεως ἀπορίας ἔμειναν ἀπὸ τότε τὰ ἴδια. Και ἔξακολουθεῖ σήμερα νὰ μὴ θεωρητῆ ἄπορος, οὔτε Γ' κατηγορίας, ἐκεῖνος πού διαθέτει δέκα (10) δραχμῆς γιὰ κάθε άτομο τῆς οικογενείας του τήν ἡμέρα.

Ἡ διατήρησις τῶν κριτηρίων ἀπορίας στὰ σημερινὰ ἐπίπεδα καταλήγει πολλῆς φορῆς σὲ ἄρνησι ἀσκήσεως κοινωνικῆς προνοίας, μιὰ πού τὸ πιστοποιητικὸ ἀπορίας ἔχει καθιερωθῆ και ζητεῖται κατὰ κανὸνα σὰν ἀπαραίτητο και γιὰ τὴ μικρότερη παροχή και βοήθεια.

Και πολὺ εὔλογα θὰ γεννηθῆ ή ἀπορία ή μάλλον ή δικαιολογημένη ἀνησυχία, πὼς είναι δυνατόν νὰ ἔχουμε, με τόσο χαμηλὰ κριτήρια, τόσο μεγάλο ἀριθμὸν ἀπόρων και μάλιστα Α' κατηγορίας, 1.886.105 με ἀντίστοιχο ἀριθμὸν οικογενειῶν—με κατὰ μέσον ὄρον 4 άτομα—443.789, Β' κατηγορίας 511.452 και οικογενειῶν ὡς ἄνω, 12.341, Γ' κατηγορίας 167.791 και οι-

κογενειῶν ὡς ἄνω, 39. 480!

Θὰ πρέπη, μπροστὰ στήν μαρτυρία τῶν ἀριθμῶν αὐτῶν, νὰ ἀμφισβητήση κανεῖς τήν ἀκρίβειά των και νὰ παραδεχθῆ ὅτι τὰ ὄργανα ἔξακριβώσεως ἀπορίας δὲν ἐτήρησαν, ἐν γνώσει ή μή, τὰ κριτήρια αὐτά, ὁπότε οἱ 2.565.349 άποροι και μάλιστα οἱ 1.886.105 τῆς Α' κατηγορίας, δὲν βρίσκονται στήν τραγική θέσι τῆς ἔξαθλιώσεως πού ἀποκαλύπτει τὸ εἰσόδημα τῶν 120 δραχμῶν τὸν μήνα. Ἄλλοιῶς καμμιὰ ἑλληνική ψυχή δὲν θὰ πρέπη νὰ μένη οὔτε στιγμὴ ήσυχη και δίχως τήν πίεσι τοῦ μεγάλου αὐτοῦ δράματος τῶν ἀπόρων μας. Κανεῖς δὲν πρέπει νὰ νοιώθῆ ήσυχος και μακάριος και ἀκόμη περισσότερο νὰ θεωρῆ τὸν ἑαυτὸν του ἀνεύθυνο γιὰ τήν κατάστασι τῶν ἀπόρων μας.

Και νὰ σκεφθῆ κανεῖς, ὅτι σὲ ὠρισμένες περιοχῆς, ὅλος ὁ πληθυσμὸς βρίσκεται στὸ σημεῖο τῆς ἐσχάτης φτώχειας και ἔξαθλιώσεως, στὸ ὁποῖο ἀντιστοιχοῦν τὰ κριτήρια πού μᾶς ἔδωκαν τοὺς 2.565.349 ἀπόρους. Ἐνδεικτικὰ μόνον ἀναφέρεται ὅτι στήν περιφέρεια Ἰωαννίνων, σὲ πληθυσμὸ κατὰ τήν ἀπογραφή τοῦ 1951 ἀπὸ 153.749, οἱ «άποροι» φθάνουν τοὺς 132.358, δηλ. ποσοστὸ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ 81,4%, στὸν Νομὸν δὲ Εὐρυτανίας σὲ ποσοστὸ 85,8%. Στῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς, βέβαια, ὁ καθορισμὸς τῶν μηνιαίων εἰσοδημάτων γίνεται ἀφοῦ ἀποτιμηθοῦν τὰ παραγόμενα εἶδη, πού καλύπτουν τῆς βασικῆς ἀνάγκης διατροφῆς, ἐνδυμασίας κλπ., και ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἔξοδα παραγωγῆς και συντηρήσεως τῶν προϊόντων. Οἱ τελευταῖοι ἀριθμοὶ δύνουν ζωντανή τήν εἰκόνα τῆς δυστυχίας τῆς ἐπαρχίας, πού ἴσως, πολλοὶ πού ζοῦμε μακρὰ ἀπ' ἐκεῖ, οὔτε και νὰ φανταζώμαστε.

Αὐτὴ είναι ή κατάσταση!

Τόσος είναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπόρων μας! Και ὅμως τὰ κριτήρια ἀπορίας πρέπει νὰ ἀλλάξουν. Νὰ προσαρμοσθοῦν στῆς συνθηκῆς τῆς σημερινῆς ζωῆς, ὥστε νὰ ἀντιστοιχοῦν στὰ πραγματικὰ ἔξοδα πού ἀπαιτοῦνται γιὰ ν' ἀντιμετωπισθοῦν οἱ βασικῆς βιολογικῆς ἀνάγκης.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ αὐξηθοῦν, νὰ προσαρμοσθοῦν τὰ κριτήρια, ὥστε τὸ πρόγραμμα

κοινωνικής προνοίας νά άγκαλιάση και συμπεριλάβη όλους εκείνους, πού άδυνατούν νά άντιμετωπίσουν μέ τούς πόρους πού διαθέτουν τίς βασικές άνάγκες τής ζωής και ιδίως τής Ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περιθάλψεως. "Ολους—όσοι και νάναι—και όση και νάναι ή επιβάρυνσις του κρατικού προϋπολογισμού.

Ούτε και θα μπορέση νά σταθής και νά ύποστηριχθής στα σοβαρά έπιχειρημα οικονομικής άδυναμίας για την άντιμετώπισι τής δαπάνης.

Τά προγράμματα κοινωνικής πολιτικής είναι τά μόνα πού δέν μπορούν και δέν πρέπει νά έξαρτώνται από τά κονδύλια πού μπορούν νά διατεθούν κάθε φορά, αλλά αντίθετα τά τελευταία πρέπει νά ρυθμίζονται από την έκτασι και τό μέγεθος των άναγκών πού πρόκειται νά καλύψουν.

Είναι κάπως ευχάριστο και παρήγορο τό γεγονός, ότι, σύμφωνα μέ δηλώσεις πού έγιναν από τό Ύπουργείο Κοινωνικής Προνοίας, πρόκειται νά μελετηθής τό ζήτημα αυτό τής έξακριβώσεως άπορίας, έν συνδυασμῶ πρὸς την όργάνωσι τής υγειονομικής πολιτικής του Κράτους.

Η εργασία πάντως αυτή χρειάζεται μεγάλη προσοχή και άπόλυτη συναίσθησι τής σοβαρότητος των συνεπειών πού μπορεί νά έχη μιá πρόχειρη άντιμετώπισις του ζητήματος.

Δέν χρειάζεται ούτε σοφία, ούτε ειδικές γνώσεις, πού δέν λείπουν άλλωστε, για νά δοθής ή όρθή λύσις στο μεγάλο πρόβλημα. Χρειάζεται κάτι άλλο, πού πιθανόν νά παραμερίζεται από την ψυχρή λογική και τούς πολύπλοκους ύπολογισμούς: χρειάζεται αγάπη για τόν άνθρωπο, πόνος για τή δυστυχία του, γνωριμία μέ τόν άπορο και έπαφή μέ τά προβλήματά του.

"Ας πάρη ή καρδιά την ευθύνη για την κατάστρωσι του προγράμματος τής κοινωνικής προνοίας και ασφαλῶς θα έξαφανισθοῦν οί εικόνες του άρρώστου πού σιγοσβύνει δίχως γιατρό και φάρμακο, του χλωμού παιδιού, πού δέν μπορεί νά έχη την πολυτέλεια ούτε για λίγο περισσότερο ψωμί, και κείνο σκέτο.

Ειδικά κριτήρια.

Έκτός άπ' τά γενικά κριτήρια, είναι άνάγκη νά καθιερωθοῦν ειδικά κριτήρια άπορίας για ώρισμένες κατηγορίες άτόμων άπ' ένός και για την άντιμετώπισι ώρισμένων άναγκών άπ' έτέρου. Δηλαδή:

α) Ειδικό κριτήριο άπορίας για την πολύτεκνη οικογένεια.

Σύμφωνα μέ την ισχύουσα νομοθεσία⁽²⁾ περι πολυτέκνων, ή σχετική ειδική μεταχειρίσις πού παρέχεται είναι άνεπαρκεστάτη.

Ναι μέν κρίνεται ή άπορία ή μη του πολυτέκνου από ειδικές έπιτροπές και μέ ειδικά κριτήρια, αλλά ή προστασία πού παρέχεται είναι περιοριστικῶς καθωρισμένη, ή μόνη δέ βασική είναι εκείνη πού δίδεται για νοσοκομειακή περιθαλψι. Για κάθε άλλη προστασία, έξω άπ' αυτές τίς ειδικές περιπτώσεις, ο πολύτεκνος κρίνεται μέ τά γενικά ή ειδικά κριτήρια πού ισχύουν και για όλους τούς άλλους άπόρους. Κατ' αυτόν τόν τρόπο, ο πολύτεκνος πατέρας των 7 παιδιών, ηλικίας 16-2 ετών, από τά όποια τά 3 φοιτοῦν στο Γυμνάσιο, έφ' όσον έχει εισόδημα 3.200 τό μήνα, δέν θ' απαλλαγῇ άπ' την ύποχρέωσι νά καταβάλλη εκπαιδευτικά τέλη και φόρους, μιá και τό μηνιαίο εισόδημά του υπερβαίνει κατά 50 δραχμές τό σχετικό ειδικό κριτήριο πού ισχύει για όλους τούς άπόρους. Έπίσης σε περιπτώσεις διανομών στοῦς άπόρους, ο πολύτεκνος θα κριθῇ μέ τά γενικά κριτήρια άπορίας των 120-180-240 δραχμῶν, όπως έγινε τελευταία μέ τή διανομή των δεμάτων βοηθείας πού ήρθαν από τό έξωτερικό, όποτε απέκλεισθησαν οί περισσότεροι πραγματικά άποροι πολύτεκνοι.

Τό ηῦξημένο κριτήριο του πολυτέκνου θα πρέπει νά έχη εφαρμογή και στα ειδικά προγράμματα κοινωνικής προνοίας, όπως π.χ. τής έπιδοτήσεως άπροστατευτων παιδιών, ώστε νά πραγματοποιηται πάντοτε στο άκέραιο ή έπιδοτήσις τής πολυτέκνου χήρας. Σήμερα βλέπομε, πολύ συχνά, ή χήρα μητέρα πέντε ανηλίκων παι-

(2) Α. Ν. 1910/44 έν συνδυασμῶ πρὸς Π. Δ. 3/2-3-1931.

διών, ηλικίας μέχρι 14 ετών, εάν έχη μικρή σύνταξι ή πόρους απ' την εργασία της 400 δραχμές τὸ μήνα, νὰ παίρῃ ἐπίδομα μόνο 220 δραχμές, ὥστε νὰ συμπληρῶν τὸ προβλεπόμενο εἰσοδήμα τῶν 620 δραχμῶν τὸν μήνα, χωρὶς νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οἱ τόσες καὶ τόσες ἀνάγκες καὶ βάρη πού πιέζουν τὴν πολύτεκνη χήρα μητέρα.

Λέν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσωμε περισσότερο τὴν ἐπιτακτικότητα τῆς ἀνάγκης νὰ καθιερωθῇ τὸ εἰδικὸ αὐτὸ κριτήριον. Ἐπιβάλλεται ἡ εἰδικὴ μεταχειρίσις τῶν πολυτέκνων στὸ σπουδαιότατο αὐτὸ κεφάλαιο τῆς προνοίας καὶ πρέπει νὰ καθιερωθῇ ὁπωσδήποτε εἰδικὸ ἠὺξημένο κριτήριον ἀπορίας γιὰ ὅλες τὶς παροχὰς καὶ γιὰ ὅλα τὰ προγράμματα κοινωνικῆς προνοίας.

β) Εἶναι ἀνάγκη ἐπίσης, νὰ καθιερωθῇ εἰδικὸ κριτήριον ἢ μᾶλλον διαφοροποιήσις τοῦ γενικοῦ, γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν μεγάλης διαρκείας ἀνάγκης, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ παρασύρῃ τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν ἀφανισμό ὀλόκληρη οἰκογένεια.

Ἐάν π. χ. ἡ σύζυγος ἢ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία παιδιὰ μικροβιοτέχνου ἢ μικροπωλητοῦ, μὲ μηνιαῖα εἰσοδήματα χίλιες πεντακόσιες δραχμές, προσβληθῇ σήμερον ἀπὸ φυματίωσι καὶ ἔχει ἀνάγκη санаτορειακῆς περιθάλψεως, ἢ πρέπει νὰ κάμῃ σοβαρὴ ἐγγείρησι μὲ πολὺμυνο παραμονὴν σὲ νοσοκομεῖο κλπ., ὁ πραγματικὸς αὐτὸς ἄπορος καὶ δυστυχῆς βιοπαλαιστὴς θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετώπισῃ τὸ τρομερὸ δῆλημα, ἢ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν περίθαλψιν τοῦ ἀρρώστου καὶ νὰ καταδικάσῃ σὲ ἀσιτία καὶ ἀφανισμό τοὺς ὑπολοίπους, ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἄρρωστο δίχως τὴν ἀπαιτούμενην περίθαλψιν καὶ νὰ περιμένη μοιρολατρικὰ τὸ θάνατο. Τὸ θάνατο πού θὰ ἀπλώσῃ διαδοχικὰ τὰ μαῦρα του φτερὰ καὶ πάνω ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους, μιὰ πού μὴ μπορῶντας ὁ ἄπορος νὰ ἀποκτήσῃ μὲ τὰ γενικὰ ἰσχύοντα κριτήρια ἀπορίας τὸ ἀπαιτούμενο πιστοποιητικὸ ἀπορίας, θὰ βρῇ κλειστὴ τὴν πόρτα τοῦ санаτορίου, πού καὶ τὸν ἄρρωστο θὰ περιέθαλπε καὶ τοὺς ὑπολοίπους θὰ εἶχε σώσει. Μὲ τὸ σύστημα πού ἰσχύει σήμερον, θὰ εἶναι ἀναπόφευκτα πάρα πολλὰ φαινόμενα ἀπελπισίας καὶ ἀδιε-

ξόδου, ὅπως τὸ παραπάνω.

Πρέπει νὰ ληφθῇ πρόνοια, ὥστε ὁ κοινωνικὸς λειτουργὸς νὰ ἔχη τὴν εὐχέρεια καὶ δυνατότητα νὰ χορηγῇ δελτίον ἀπορίας γιὰ τέτοιες περιπτώσεις μεγάλων καὶ μὲ μεγάλη χρονικὴ διάρκεια ἀναγκῶν, πού μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ ἀφανισμό ὀλόκληρες οἰκογένειες, ἔστω καὶ ἐάν ἔχουν τόσα εἰσοδήματα, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίζουν κάπως ἀνεκτὰ τὶς καθημερινὰς βιοτικὰς ἀνάγκες. Νὰ καθιερωθῇ τὸ σύστημα διαφοροποιήσεως τῶν γενικῶν κριτηρίων σάν εἶνα μέτρο προληπτικῆς προνοίας, πού θὰ συντελέσῃ, ἂν ὄχι στὸν περιορισμὸ, πάντως στὴν ἀναχαίτισιν τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ χαμηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου πού ἔχει πάρει τόσο ἀνησυχαστικὰ διαστάσεις.

Β'.

ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΞΑΚΡΙΒΩΣΕΩΣ ΑΠΟΡΙΑΣ

Ἡ ἐργασία ἐξακριβώσεως ἀπορίας διεξάγεται ἀπὸ τριμελεῖς-πενταμελεῖς ἐπιτροπές, στίς ὁποῖες συμμετέχει κατὰ κανόνα ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ δάσκαλος. Κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Νόμου προτιμῶνται οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, κάτοικοι τῆς περιφερείας στήν ὁποία ἀνήκει ἡ ἐπιτροπή.

Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ ἀποδεχθῇ κανεῖς τὸ σύστημα τῶν ἐπιτροπῶν, σάν σύστημα πού παρέχει ἐγγυήσεις γιὰ τὴν διεξαγωγὴ τῆς ἐργασίας αὐτῆς «κατὰ τὴν κρίσιν ἀγαθοῦ ἀνδρός»! Ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ παραβλέψῃ κανεῖς καὶ ὀρισμένα μειονεκτήματα τοῦ συστήματος αὐτοῦ καὶ συγκεκριμένα:

α) Γιὰ τὶς ἐπιτροπές χωριῶν. Εἶναι δύσκολο νὰ φαντασθῇ κανεῖς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς καὶ αἰρετὸ Πρόεδρον τῆς Κοινότητος νὰ μὴ χορηγῇ πιστοποιητικὸ ἀπορίας σὲ φιλικὰ του πρόσωπα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι καταφανῶς εὐποροί.

β) Ἀντίθετα, στίς ἐνοριακὰς ἐπιτροπές τῶν μεγάλων πόλεων καὶ ἀστικῶν κέντρων θὰ εἶναι μᾶλλον δύσκολη ἡ ἐξακριβώσις τῶν εἰσοδημάτων καὶ τῆς γενικωτέρας καταστάσεως τῶν προσώπων, πού ζητοῦν πιστοποιητικὸν ἀπορίας ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας-μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ μὲν

έπιτήδειοι νά κατορθώνουν νά άποκτοϋν μέ τó ψέμμα και τήν ύποκρισία πιστοποιητικό άπορίας, ένώ αντίθετα, άλλοι, πραγματικά άποροι και πού πράγματι έχουν ανάγκη τού πιστοποιητικού, νά αποκλειώνται από τήν ένίσχυσι και βοήθεια.

Η έξακριβώσις είναι πολύ λεπτή εργασία, πού και χρόνο και πείρα και ειδικές γνώσεις άπαιτεί, πού μάλλον δέν διαθέτουν τά μέλη τών έπιτροπών πού κάπως παρέργως άπασχολοϋνται μέ τήν εργασία αύτή.

Είναι, λοιπόν, πολύ πιθανόν οί έπιτροπές νά μās δίνουν από τó ένα μέρος κατά ένα μικρό ποσοστό πλασματικό αριθμό πραγματικά άπόρους, και από τó άλλο νά αποκλείουν πολλούς άπόρους από τó πρόγραμμα τής κοινωνικής προνοίας.

Η μόνη έπιβαλλομένη λύσις είναι νά συμμετέχη ύποχρεωτικά στις ένοριακές έπιτροπές και μάλιστα ως εισηγητής και έξακριβωτής, ειδικά εκπαιδευμένος κοινωνικός λειτουργός, πού βέβαια θά ύπηρετή σέ 5-6 ένοριακές έπιτροπές και πού θά πρέπει νά παρακολουθη τís οικογένειες, ώστε, εκτός τών ύπηρεσιών πού θά τούς προσφέρη κάθε φορά, νά είναι σέ θέσι νά άντιλαμβάνεται έγκαιρώς οποιαδήποτε μεταβολή στην οικονομική τους κατάσταση και νά προβαίνει στην έπιβαλλομένη, ένδεχομένως, διακοπή τών παροχών προνοίας. Μ' αυτό τόν τρόπο θά άποφευχθούν και οί κατά κανόνα εμφανιζόμενες περιπτώσεις καταχρήσεως από μέρους τών άπόρων.

Η δαπάνη πού θά συνεπάγεται ή διατήρησις ώρισμένου αριθμού κοινωνικών λειτουργών, εκτός τού ότι θά καλύπτεται και από τís παράλληλες ύπηρεσίες τού κοινωνικού λειτουργού στον τομέα τής κοινωνικής προνοίας, πάντως έπιβάλλεται πρòς τó συμφέροσ και τών άπόρων και τού Κράτους, άφου θά αποκλείωνται όπωσδήποτε οί μη άποροι, πού και τó κράτος έπιβαρύνουν και τούς πραγματικά άπόρους ζημιώνουν. Έκτός έν ή βοήθεια και οί παροχές πρòς τούς άπόρους θά θεωροϋνται σαν κάτι τó χωρίς σημασία, όποτε δέν ύπάρχει και ανάγκη διατηρήσεως κοινωνικών λειτουργών, αλλά και προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής.

Γ'.

ΠΑΡΟΧΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΡΟΥΣ

Μία πλήρης και δολοκληρωμένη πρόνοια για τούς άπόρους θά πρέπει άπαραίτητα νά καλύπτη τís βασικές τουλάχιστον βιοτικές ανάγκες α) τής διατροφής, β) τής ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως και γ) τής ύγιεινής στέγης.

Στους τρείς αυτούς τομείς τής ζωής, ή κρατική πρόνοια και συμπαραστάσις πρέπει νά είναι άμεσος και άποτελεσματική, ώστε νά κατορθώνουν οί έκάστοτε «άποροι» νά κρατηθούν στη ζωή, γεροί και δημιουργικοί και νά σβύνουν σύντομα τήν σφραγίδα τού άπόρου.

Η μόνη θετική και γενική βοήθεια πού παρέχεται σήμερα είναι τής ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως.

Η ιατροφαρμακευτική περίθαλψις θά πρέπει κατ' ανάγκη νά περιλαμβάνη τóσον τήν άνοικτή περίθαλψι τών άσθενών, μέ τή νοσηλεία κατ' οίκον και χορήγησι φαρμάκων, όσο και τήν κλειστή σέ νοσοκομεία άπολύτως δωρεάν.

Στό σημείο αυτό πρέπει νά σημειωθή μία κρατική άνακολουθία και άσυνέπεια, πού πλησιάζει λίγο και τά όρια τής ειρωνικής άστοργίας τού κράτους άπέναντι στους άπόρους τού.

Οί άποροι Β' και Γ' κατηγορίας, δηλ. άτομα πού τó μηνιαίο εισόδημα τής οικογενείας τους κατ' άτομο δέν υπερβαίνει τís 180 και 240 δραχμές, είναι ύποχρεωμένοι νά καταβάλλουν για κάθε έξέτασι στα έξωτερικά ιατρεία ή πολυιατρεία, 1 και 2 δραχμές, για νοσήλεια δέ στα διάφορα νοσοκομεία, 5 και 10 δραχμές τήν ήμέρα. Δηλαδή, όλοι οί πόροι πού αναλογούν στο άρρωστο μέλος τής οικογενείας πρέπει νά απορροφηθούν από τó κράτος, χωρίς νά ύπολογισθή ότι μία οικογένεια πού διαθέτει τόσα λίγα εισοδήματα, όσα άπαιτεί τó κράτος για τήν αναγνώρισι τής ιδιότητος τού άπόρου, δέν είναι σέ θέσι ούτε στις βασικές ανάγκες τής ζωής νά άνταποκριθή. Τό νά στερηθή τούς πόρους, πού δήθεν αναλογούν στο άρρωστο μέλος της, σημαίνει ότι θά καταδικασθούν μοιραία

οί υπόλοιποι σέ στερήσεις, πού θά τούς όδηγήσουν γρήγορα και αύτούς στο νοσοκομείο. Και αύτά, χωρίς νά ληφθί υπ' όψιν και τό άναμφισβήτητο γεγονός, ότι με τήν περιπέτεια τής άρρώστειας, θά αύξηθουν όπωσδήποτε τά έξοδα τής οικογενείας, ώστε νά χειροτερεύση άκόμη περισσότερο ή οικονομική τής κατάστασις, μιá πού, εκτός από τίς άλλες έξαιρετικές δαπάνες, θά προστεθούν και έξοδα για φάρμακα, πού δέν παρέχονται κατά κανόνα έξ δλοκλήρου ούτε στους νοσηλευμένους στα νοσοκομεία άπόρους.

Ι. Άνοικτή περιθάλψις.

Ευθύς έξ άρχής πρέπει νά τονισθί, ότι ή άνοικτή ιατροφαρμακευτική περιθάλψις πού παρέχεται σήμερα, παρουσιάζει μεγάλα κενά.

Γιά τούς κατοίκους τών μεγάλων πόλεων και άστικών κέντρων λειτουργούν, βέβαια, άρκετά έξωτερικά ιατρεία νοσοκομείων και πολύιατρεία, πού δέν μπορεί νά άρνηθί κανείς ότι προσφέρουν πολύτιμες ύπηρεσίες στους άπόρους, έφ' όσον ή πάθησις και κατάστασις τους τούς επιτρέπει νά πάνε στα ιατρεία.

Δέν ύπάρχει όμως σήμερα περίπτωσησις και δυνατότις νά έξετασθί και παρακολουθηθί ό άρρωστος άπορος «κατ' οίκον».

Τό είδος αύτό τής ιατρικής περιθάλψεως είναι άγνωστο. Και όμως άρκεί νά σκεφθί κανείς τίς τόσες και τόσες περιπτώσεις θανάτων ή σοβαρωτάτων παθήσεων, πού καταλήγουν στα νοσοκομεία, και πού θά είχαν προληφθί με τήν έγκαιρο ιατρική έξέταση και παρακολούθησι, για νά άντιληφθί τή σημασία και σπουδαιότητα του κενού, πού παρουσιάζει ή ιατρική μέριμνα για τούς άπόρους.

Τό ζήτημα τής ιατρικής περιθάλψεως τών κατοίκων τής ύπαιθρου και μάλιστα τών όρειών περιοχών, είναι πολύ διαφορετικό και παρουσιάζει πολλές δυσχέρειες, οί όποιες δυστυχώς δέν έχουν ύπερνηχθί άκόμη. Η άπόστασις τών 8 και 10 ώρων με τό ζών, πού χωρίζουν τό γιατρό και τό φάρμακο από τόν άρρωστο, είναι κατά κανόνα ή αίτία πού σ' αύτήν όφείλεται μεγάλο ποσοστό από τούς θανάτους τής

ύπαιθρου. Είναι στίγμα για τόν πολιτισμό μας, στην έποχή τής ταχύτητος και καταλύσεως τών άποστάσεων, νά ύπάρχουν άνθρωποι πού πεθαίνουν, δίχως νά τούς παρασχεθί μιá ιατρική βοήθεια ή μάλλον γιατί δέν είχαν τή δυνατότητα μιáς τέτοιας βοήθειας. Ένα πανελλήνιο αίτημα πρέπει νά άκουσθί, πού νά γίνη γρήγορα πραγματικότητας, ώστε κανένας Έλλην νά μη μένη δίχως γιατρό και περιθάλψι.

Στόν τομέα αύτόν είναι άξία κάθε προσοχής και πρέπει νά χαιρετισθί σάν άπαρχή μιáς όρθής ύγειονομικής πολιτικής, ή ίδρουσις και λειτουργία τών ύγειονομικών κοινοτικών Σταθμών⁽³⁾.

Με τούς Υ.Κ.Σ., στους όποιους ύπηρετεί άπαραίτητα γιατρός και μιá άδελφή, κατά προτίμησι μαία, έξυπηρετούνται σύνδεσμοι κοινοτήτων συνολικού πληθυσμού 5.000-8.000 κατοίκων, τόσο από τήν άποψι τής άνοικτής ιατρικής περιθάλψεως, όσο και προχείρου κλειστής, ιδίως για τοκετούς. Κατά τόν προγραμματισμό του όμολογουμένως πολυτίμου αύτου συστήματος ιατρικής περιθάλψεως τής ύπαιθρου, έπροβλέποντο σάν αναγκαίοι Υ.Κ.Σ. εκατόν πενήντα περίπου και τετρακόσιοι έβδομηντα κοινοτικοί γιατροί για τίς περιφέρειες πού δέν θά έξυπηρετούντο από Υ.Κ.Σ. Δυστυχώς, μέχρι τής στιγμής δέν έλειτούργησαν περισσότεροι από έβδομηντα ύγειονομικοί κοινοτικοί Σταθμοί και λιγώτεροι από διακόσιοι είναι οί κοινοτικοί γιατροί πού προσέφεραν ύπηρεσίες στην ύπαιθρο, γεγονός πού μās δίνει τή θλιβερή διαπίστωση, πώς ή μισή ύπαιθρος Ελλάς στερείται και τής πιό στοιχειώδους ιατρικής περιθάλψεως.

Και όμως κάτι άκούστηκε για επικείμενη κατάργησι τών Υ.Κ.Σ. ως πολύ δαπανηρών.

Πρέπει, όχι μόνο νά μίν καταργηθούν οί Υ.Κ.Σ., αλλά αντίθετα νά καταβληθί κάθε προσπάθεια και θυσία άκόμη για τήν δλοκλήρωσι του προγράμματος τούτου, πού

(3) Η σύστασις τών Υ.Κ.Σ. προβλέπεται υπό του Ν. Δ. 2592/53 ως έτροποποιήθη διά του Ν. Δ. 3097/54 και ίσχύει.

ἀποτελεῖ ἓνα βῆμα ἀνθρωπισμοῦ στὴν ἐγκριτικὴν καταλελειμμένη ὑπαιθρο.

Χορήγησις φαρμάκων.

Ἡ ἰατρικὴ ἐξέτασις καὶ παρακολούθησις τοῦ ἀρρώστου, ὅμως, καταλήγει νὰ εἶναι χωρὶς σημασίαν ἂν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν παροχὴν τῶν ἀπαιτούμενων φαρμάκων. Καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ μεγάλο πρόβλημα τῶν ἀπόρων μας.

Μέχρι πρό τινας, οἱ ἐφωδιασμένοι μὲ δελτίον ἀπορίας εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ προμηθευθοῦν ἀπὸ τὸ Ὑγειονομικὸ Κέντρο τῆς περιφερείας τῆς κατοικίας τους ὠρισμένα εἶδη φαρμάκων. Ἐχορηγοῦντο ἰδίως πενικιλίνη, στρεπτομυκίνη, ναρκωτικά γὰρ καρκινοπαθεῖς καὶ εἶδη παροχῆς πρώτων βοθητικῶν, καὶ αὐτὰ σὲ περιορισμένη ποσότητα καὶ ὑπὸ ὠρισμένες προϋποθέσεις καὶ γὰρ ὠρισμένες ἀσθένειες.

Ἡδῆ, ἀντιμετωπίζεται τὸ ἐνδεχόμενον νὰ διακοπῇ ἡ χορήγησις καὶ αὐτῶν τῶν ὀλίγων φαρμάκων, ὁπότε θὰ χειροτερεύσῃ ἡ κατάστασις τῶν ἀπόρων μας.

Ἐπίσης οἱ νοσηλεύμενοι στὰ νοσοκομεῖα ἄποροι πρέπει νὰ ἔχουν δωρεὰν ὅλα τὰ φάρμακα καὶ σὲ ὅση ποσότητα χρειάζεται γὰρ τὴν τελείαν θεραπεία τους καὶ νὰ μὴ βλέπομε συχνὰ νὰ διακόπτεται ἡ θεραπεία, γιὰτὶ οὔτε τὸ νοσοκομεῖο διαθέτει ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα φάρμακα, οὔτε καὶ ὁ ἄρρωστος μπορεῖ νὰ τὰ προμηθευθῇ.

Καὶ ἐρωτᾶται: πῶς νοεῖται ὑγειονομικὴ πρόνοια δίχως φάρμακα; Δὲν εἶναι ντροπὴ νὰ δίνουμε στὸν ἀρρωστο συνταγὰς πού ξέρουμε ὅτι δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ ἐκτελεσθοῦν;

Ὅποιαδήποτε ἐμπόδια, καὶ μάλιστα οἰκονομικῆς φύσεως, ἢ ὀργανωτικά, πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ ὑπερπηδηθοῦν γὰρ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς υγείας τοῦ ἀπόρου. Κανεὶς ἀπορὸς δὲν πρέπει νὰ στερηθῇ τὸ γιὰ τὸ καὶ τὰ φάρμακα. Ἐκεῖνος πού χαρακτηρίσθηκε ὡς ἀπορὸς μετὰ ἐπιμελῆ ἔλεγχον καὶ ἐξακριβῶσιν, ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ κράτος, πρέπει, ἐφ' ὅσον βρίσκεται, χωρὶς βέβαια ὑπαιτιότητά του, στὴν δύσκολη αὐτὴ κατάστασι, νὰ ἔχη τὴν συναισθησὶν τῆς ἀσφαλείας τοῦλάχιστον γὰρ τὴν υγείαν του καὶ νὰ εἶναι βέβαιος πῶς θὰ διαφυλαχθῇ ἡ υ-

γείαν του, μέχρις ὅτου κατορθώσῃ νὰ εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἀνταποκρίνεται μόνος στὶς ἀνάγκας του.

Ἐπιβάλλεται μία—ἄς ἐπιτραπῇ ὁ ὅρος—οἶονεὶ ὑγειονομικὴ ἀσφάλισις τοῦ ἀτόμου στὸ κράτος, πού νὰ περιλαμβάνῃ ὅλες τὶς μορφὰς τῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως, ἀπὸ τὴν κατ' οἶκον νοσηλείαν ἀσθενῶν καὶ τὴν χορήγησιν τῶν ἀπαιτούμενων φαρμάκων ἕως τὴν πλήρη νοσοκομειακὴν.

II. Κλειστὴ ἰατρικὴ περίθαλψις.

17.878 εἶναι οἱ θέσεις οἱ προωρισμένες γὰρ τὴν περίθαλψιν τῶν 2.565.349 ἀπόρων στὰ κάθε κατηγορίας νοσοκομεῖα ὅλης τῆς χώρας.

Θὰ ἦταν περιττὸ νὰ προστεθῇ ὀποιαδήποτε κρίσις γὰρ τὸν παραλληλισμὸν τῶν δύο αὐτῶν ἀριθμῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνεπάρκεια τῶν θέσεων. Ἀπὸ τὰ 17.878 κρεβάτια, 8.838 ἀνήκουν στὰ νοσοκομεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ 2.940 τῆς Θεσσαλονίκης. Δηλαδὴ τὰ $\frac{2}{3}$ τῶν θέσεων εἶναι συγκεντρωμένα στὶς δύο μεγάλες πόλεις Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης.

Μὲ τὴν ἄνιση αὐτὴ κατανομὴ τῶν νοσοκομειακῶν θέσεων, ἡ νοσοκομειακὴ περίθαλψις τοῦ ἀπόρου χωρικοῦ συνεπάγεται μοιραία ἀκόμη μεγαλύτερη χειροτέρευσις τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως, μὰ πού θὰ πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ τὸν συνοδεύσῃ καὶ νὰ παραμείνῃ στὴν μεγάλη πόλιν καὶ κάποιος δικῶν του, γὰρ νὰ παραμερίσουμε τὸ μεγάλο ψυχολογικὸ πρόβλημα τοῦ πικραμένου ἀρρώστου χωρικοῦ, πού μένει μῆνες ὀλόκληρους στὸ νοσοκομεῖο, δίχως κανένα γνωστὸ στὴν μεγάλη πόλιν, προσμένοντας μὲ ἀγωνία κάθε φορὰ τὸ εὐεργετικὸν πέρασμα καὶ χὰδι κάποιου ἀνθρώπου τῆς ἀγάτης. Καὶ αὐτὰ εἶναι καὶ ἐφ' ὅσον βρεθῇ τὸ κρεβάτι! Καὶ μικρὸς ὁ ἀριθμὸς, λοιπόν, ἀλλὰ καὶ ἄνιση ἡ κατανομὴ τῶν κρεβατιῶν στὰ διάφορα τμήματα τῆς χώρας, μὲ ὀλέθρια ἀποτελέσματα πάνω στὴν υγείαν τῶν ἀπόρων μας.

Ἔτσι τὸ πρόγραμμα τῆς ὑγειονομικῆς προνοίας τῶν ἀπόρων μας σήμερον ἀφήνει σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς, μεγάλα κενὰ πού πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν τὸ ταχύτερον:

1) Καθιέρωσις κατ' οἶκον νοσηλείας τῶν ἀπόρων.

2) Ἰδρυσις καὶ λειτουργία σ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα Ὑ.Κ.Σ. Σταθμῶν.

3) Χορήγησις φαρμάκων σ' ὅλους τοὺς ἀπόρους ἀσθενεῖς τόσο μέσα ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ νοσοκομεία, ἀπεριόριστα σὲ εἶδος καὶ ποσότητα, ἕως τὴν ἀποθεραπεία.

4) Αὐξήσις τῶν θέσεων γιὰ τοὺς ἀπόρους σ' ὅλα τὰ νοσοκομεία τῆς χώρας καὶ συμπλήρωσις τῶν κενῶν ἀπὸ ἀπόψεως νοσοκομείων στὶς πρωτεύουσες ὅλων τῶν Νομῶν, εἶναι τὰ θέματα ποὺ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ συναίσθησι τῆς σοβαρότητος τῶν συνεπειῶν, ποὺ κάθε ἀδράνεια καὶ καθυστέρησις μπορεῖ ν' ἀφήσῃ στὸν ἔθνικὸ μας ὄργανισμό.

★

Δὲν ἀρκεῖ ὁμως ἡ κατασταλτικὴ ὑγειονομικὴ πρόνοια γιὰ τὸν ἄπορό μας. Πρέπει νὰ τὸν βοηθήσουμε νὰ κρατήσῃ ἕνα καλὸ ὄριο ὑγείας, νὰ προλάβουμε τὴν ἐξάντησι τοῦ ὄργανισμοῦ του.

Δὲν εἶναι ἄγνωστη, σ' ὄσους ζοῦν κοντὰ στοὺς ἀπόρους μας, ἡ εἰκόνα τοῦ χλωμοῦ καὶ σκελετωμένου παιδιοῦ, ποὺ διατρέφεται μὲ ἀνάλαδα ὄσπρια καὶ λίγο ψωμί. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀπόρων μας ὑποσιτίζεται σὲ σημεῖο ἐπικίνδυνο γιὰ τὴν ὑγεία του.

Δὲν μπορεῖ νὰ βοηθῆ ἄσκησις προνοίας ἀπόρων, χωρὶς ἐξασφάλισι ὠρισμένων βασικῶν εἰδῶν διατροφῆς, ποὺ θὰ τοὺς κρατήσουν σ' ἕνα ἀνεκτὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο.

Κανένα ἐλληνόπουλο δὲν πρέπει νὰ στερεῖται τὸ ψωμί καὶ τὸ λάδι, μιά ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη τὴν πολυτέλεια ποὺ ἀποτελεῖ μιά πλήρη παιδικὴ διατροφή.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ καθιερωθοῦν τακτικὲς ἐβδομαδιαῖες διανομὲς ὠρισμένων εἰδῶν διατροφῆς καὶ μέχρις ὠρισμένης ποσότητος κατ' ἄπορον σὲ τιμὲς προσιτές, γιὰ ὠρισμένες δὲ κατηγορίες ἀπόρων, π.χ. πολυτέκνων, γιὰ τὸ 4ο καὶ ἄνω παιδί, τελειῶς δωρεάν. Τὸ ἴδιο σύστημα θὰ πρέπει νὰ

ἐφαρμοσθῆ καὶ γιὰ τὸ ψωμί, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κυρία βάσι τῆς διατροφῆς του.

Ἡ ἐξασφάλισι τῆς ὑγιεινῆς στέγης εἶναι τὸ μεγάλο πρόβλημα τοῦ λαοῦ μας, ποὺ δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἔξω ἀπ' τὸ πρόγραμμα τῆς προνοίας τῶν ἀπόρων μας.

Πρέπει νὰ λείψῃ τὸ ὑγρὸ καμαράκι δυνὸ μέτρα κάτω ἀπ' τὴ γῆ, ποὺ μέσα σ' αὐτὸ γεννιοῦνται καὶ μεγαλώνουν ἄνθρωποι καὶ νὰ ἐξαφανισθῆ ἡ λαμαρινένια δίχως παράθυρο παράγκα, ποὺ μέσα σ' αὐτὴ στοιβάζονται 8 καὶ 10 ἄνθρωποι μὲ συντροφιά τὴν ἀρρώστεια καὶ τὴν κακομοιριά, ποὺ σιγοτρῶει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ.

★

Εἶναι βέβαιο, ὅτι θὰ ἔχουν ἀρχίσῃ ἀνησυχίαι γύρω ἀπ' τὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα, ποὺ μόνο ὠρισμένες πτυχῆς του ἐθίγησαν.

Ἀσφαλῶς θὰ ἐγεννήθηκαν ἀμέσως ἐπιφυλάξεις καὶ ἐνδοιασμοὶ γιὰ τὴν δυνατότητα πραγματοποιήσεως τῶν σκέψεων αὐτῶν. Ἐπιφυλάξεις καὶ ἐνδοιασμοὶ ποὺ ξεκινοῦν ἀπ' τὴν ἀπορία τοῦ ἰδιοῦ τοῦ Κράτους, μὲ βάσι τὰ οἰκονομολογικὰ δεδομένα τῆς χώρας μας. Ἀκριβῶς, ὁμως, ἐπειδὴ ἡ χώρα μας εἶναι πτωχὴ, μιά ποὺ τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ μας ζῆ σ' ἕνα ἀπαράδεκτα χαμηλὸ ἐπίπεδο ζωῆς, γι' αὐτὸ δὲν εἶναι νοητό, οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ μὴν ἔχουμε ἕνα πλήρες καὶ ἄρτιο σύστημα πραγματικῆς προνοίας τῶν ἀπόρων μας, ποὺ νὰ τοὺς ἀνακουφίξῃ καὶ νὰ τοὺς κρατᾷ στὴ ζωὴ γερούς καὶ δημιουργικούς.

Ὅποιαδήποτε, καὶ ὅσο μεγάλη, θυσία γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γίνῃ. Δὲν εἶναι ζήτημα φιλανθρωπίας μὲ τὴ στενὴ ἔννοια τοῦ ὄρου ἢ μεγάλη αὐτὴ ὑποχρέωσις. Εἶναι ζήτημα κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Κάθε ἀτέλεια καὶ ἀμέλεια γιὰ μιά πλήρη κοινωνικὴ πρόνοια εἶναι καὶ ἕνα κριτήριον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ μας, εἶναι ἕνα «κατηγορῶ» ἐναντίον ὅλων μας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΝΥΣΣΗΣ ΟΠΩΣ ΤΟΝ ΒΛΕΠΕΙ Ο JAEGER

Πολύς λόγος γίνεται τα τελευταία χρόνια περί έλληνοχριστιανικού ιδεώδους και έλληνοχριστιανικής παιδείας. Αυστηρώς, ως επί το πλείστον, οι όροι αυτοί αναφέρονται με πάσαν προχειρότητα, χωρίς να κάμην τόν κόπον ό νεόελλην να έρευνήση βαθύτερα τί άρα γε σημαίνουν τα όραία αυτά συνθήματα. Διά τοϋτο χρεωστοϋμεν τεραστίαν εϋγνωμοσύνην εις τούς μεγάλους εκείνους έρευνήτας, οι όποιοι μετά πολυτεΐς μελέτας έρχονται να μās παρουσιάσουν τό προΐον τών μόχθων των, ώστε να έννοήσωμεν κάποτε τί θησαυρούς κρύπτουν τα χιλιοειπωμένα και κάπως τυποποιημένα έλληνοχριστιανικά συνθήματα. Καί τόν πρώτον λόγον έν προκειμένω έχει ό Γαιΐγκερ.

«Η άνακάλυψις πρωτοτύπου έργου ένός εκ τών μεγάλων Χριστιανών συγγραφέων του τετάρτου αΐωνος, του Γρηγορίου Νύσσης, αδελφού του Βασιλείου Καισαρείας και ένός εκ τών στύλων της αρχαίας Έκκλησίας, είναι όχι μόνον ένα μεγάλο γεγονός διά τούς θεολόγους και τούς φιλόλογους, αλλά ικανοποιεί όλους εκείνους που ενδιαφέρονται ένσυνειδήτως διά την μεταβίβασιν της πολιτιστικής μας κληρονομίας».

Με αυτάς τάς λέξεις αρχίζει ό κορυφαίος φιλόλογος της εποχής μας Werner Jaeger τό τελευταίον του σύγγραμμα⁽¹⁾. Δέν είναι, βέβαια, άγνωστον εις τούς άναγνώστας τών «Ακτίων»⁽²⁾ ότι ό διάσημος αυτός έλληνιστής από πολλών ετών ασχολείται με τούς Πατέρας της Έκκλησίας. Μετά την περιόφημον «Παιδείαν» του, όπου εξετάζει «τά ιδανικά του αρχαίου έλ-

ληνικού πολιτισμοϋ», εξήτησε να ολοκληρώση την βαθυστόχαστον θεώρησίν του μελετών τό ιδανικόν του χριστιανικού άνθρωπισμοϋ, όπως παρουσιάζεται ιδιαίτερος εις τόν Γρηγόριον Νύσσης. Ήτο άκόμη φοιτητής ό Jaeger, όταν τό 1908 ό περιόφημος Wilamowitz Moellendorf συνέλαβε την ιδέαν να κάμη μίαν editio princeps του Γρηγορίου Νύσσης. 'Αλλ' είχαν πλέον περάσει τά χρόνια του και δέν του ήτο δυνατόν να εισέλθη εις ένα νέον πεδίον έρεύνης. Ή επιθυμία όμως του σοφοϋ διδασκάλου μετεφτεύθη εις τόν νεαρόν σπουδαστήν και διάδοχον του κατόπιν. «Από τότε, όμολογεί, συμπεριέλαβα την μελέτην της αρχαίας χριστιανικής ζωής και σκέψεως εις την θεώρησίν μου περί του αρχαίου κόσμου... Ήτσι ανέλαβα τό μεγάλο έγχείρημα του Wilamowitz».

Και τό μεγάλο έγχείρημα, τό όποϊον ήτο ένας σταθμός εις την φιλολογικήν έρευναν, ήρχισε σύντομα να πραγματοποιηται. Τό 1921 ό Jaeger εξέδωκε εις τό Βερολίνον εις δύο τόμους τά κύρια δογματικά έργα του Γρηγορίου, τά Κατά Εϋνομίον. Όταν επί χιτλερισμοϋ μετέβη εις τάς Ηνωμένας Πολιτείας, ίδρυσεν τό 1939 τό Ήνστιτοϋτον Κλασικών Σπουδών εις τό Harvard University, με κύριον σκοπόν την κριτικήν έκδοσιν του Γρηγορίου. Περιστοιχιζόμενος από νεαρούς συνεργάτας του συνέλεξε ή έφωτογράφησε εκατοντάδας χειρογράφων, τά όποια μελετά άόκνωσ. Προΐον τών συστηματικών αυτών έρευνών είναι ή κριτική έκδοσις τών άπάντων του Γρηγορίου, του όποιου ό 8ος τόμος εξέδόθη τό 1952.

'Αλλ' ό άκαταπόνητος έρευνήτης δέν έσταμάτησε και πάλιν. Τό πατρολογικόν ενδιαφέρον του τόν ώθησε εις νέα πνευματικά ταξείδια. Καί γράφει τώρα τό τελευταίον του έργον, με τό όποϊον θα ασχοληθώμεν, και εις τό όποϊον έρχεται να μελετήση διεξοδικώς ένα από τά άσκητικά

(1) W. Jaeger. Two rediscovered works of ancient christian literature: Gregory of Nyssa and Macarius, Leiden, E. J. Brill 1954.

(2) Β. Έράστου, 'Ανθρωπισμός και θεολογία κατά τόν Jaeger, «Ακτίνες», Νοέμβριος 1954.

ἔργα τοῦ Γρηγορίου, τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὸν 8ον τόμον τοῦ 1952. Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον αὐτὸ πού τόσον ἐκίνησε τὴν προσοχὴν τοῦ κορυφαίου φιλολόγου; Ὁ τίτλος του εἶναι: «Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατὰ ἀλήθειαν ἀσκήσεως». Τὸ ἔργον αὐτὸ, ἄγνωστον μέχρι σήμερον εἰς τὴν πρωτότυπον αὐτὴν μορφήν του, ὅπως τὸ ἀποκατέστησε ὁ Jaeger, ἦτο γνωστὸν ἐπὶ τῇ βάσει μεταγενεστέρου χειρογράφου εἰς συντεταγμένην μορφήν καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον De instituto Christiano. Ἔτσι τὸ ἔχει καὶ ὁ Migne (P. G. vol. 46, 287-306). Τὸ πρωτότυπον εἶναι μεγάλης σημασίας κατὰ τὸν Jaeger: «Περιέχει τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ Γρηγορίου ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἀληθινῆς ἀσκητικῆς ζωῆς καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὑπεράτου σκοποῦ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας». Διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν τόσον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ἔπαιξε δὲ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀσκητικοῦ ἰδεώδους ζωῆς. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἐπροκάλεσε ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Jaeger καὶ τὸν παρεκίνησε εἰς εὐρύτεραν μελέτην τῆς «πλουσίας ἀσκητικῆς φιλολογίας τῶν Μέσων χρόνων», ὁ ἴδιος δὲ ἀναγγέλλει ὅτι προτίθεται «να ἐρευνήσῃ τὸ μεγάλο ἱστορικὸν πρόβλημα τῆς πηγῆς τοῦ ἀσκητικοῦ ἰδεώδους εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον». Ἔτσι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἐνὸς ἀποκαλυπτικοῦ φαινομένου τῆς συγχρόνου φιλολογικῆς ἐρεῦνης. Βλέπομεν δηλαδὴ τὸν ἡγέτην τοῦ τρίτου οὐμανισμοῦ, μετὰ ἀπὸ τὴν μακρὰν προπαιδείαν του εἰς τοὺς ἀρχαίους κλασικούς, νὰ εἰσέρχεται πλησίον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χριστιανικῆς παιδείας. Δι' αὐτὸν πραγματικά, ἡ ἀρχαία σοφία «παιδαγωγὸς γέγονεν εἰς Χριστόν». Περιεργον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Καὶ ὅμως εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πνευματικῆς στροφῆς τῶν ἡμερῶν μας.

Ὅπως ἐφάνη ἤδη καὶ ὅπως εἶναι ἐπόμενον δι' ἓνα ἐρευνητὴν τοιαύτης ὀλκῆς, ὁ Jaeger δὲν ἀρκεῖται εἰς ἐπιφανειακὴν ἔρευναν, ἀλλὰ ἀσχολεῖται συστηματικὰ μετὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀσκητικῆς τοῦ Γρηγορίου. Καὶ ἐν πρώτοις τοποθετεῖ τὸ θέμα μέ-

σα εἰς τὰ εὐρύτερα πλαίσιά του. Μελετᾷ τὴν τεραστίαν συμβολὴν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἰς τὴν συστηματικὴν διοργάνωσιν τοῦ κοινοβιακοῦ μοναχισμοῦ. Ἄς τὸν παρακολουθήσωμεν: Ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἰδρυομένης μοναστικῆς κοινοτήτος, παρατηρεῖ, εἶναι ἓνα φαινόμενον μεγάλου ἐνδιαφέροντος διὰ μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ βασικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας ἦσαν εἰς σύγκρουσιν καὶ ἐζητεῖτο ἓνας νέος modus vivendi. Ἄφ' ὅτου ὁ Χριστιανισμὸς ἐγένετο ἡ θρησκεία τοῦ κράτους ἐπὶ Κωνσταντίνου, ἡ σχέσις του μετὰ τὴν ὑπάρχουσαν κοινωνίαν ἦτο ἓνα ὀξύ πρόβλημα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἓνα ἄπλοῦν στήριγμα διὰ νὰ ὑποβαστάσῃ τὴν κλονισθεῖσαν τάξιν τοῦ ἀρχαίου κράτους. Αὐτὸς ὁ ρόλος ἔδωσε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀπαίτουσε ἓνα νέον τύπον ἡγέτου, ὅπως ἦσαν ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Βασίλειος, ἀμφοτέροι νομοθέται. Ἄλλ' ἦσαν πρωτίστως μεγάλοι θρησκευτικαὶ προσωπικότητες καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο αὐτῶν πλευρῶν τοῦ χαρακτῆρος των προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ κινητοποίησις καὶ ὀργάνωσις τοῦ συνεχῶς αὐξανομένου στοιχείου τῶν «μοναζόντων» εἰς καλῶς ὀργανωμένας κοινότητας ἦτο ἓνα βῆμα μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας, τονίζει ἐπιγραμματικὰ ὁ Jaeger. Ἄφ' ἐνὸς προεφύλασσε τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴν ἀτομιστικὴν διάλυσιν ἐκ τῶν ἔσω καὶ ἔδιδεδε εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἡ ὁποία διαρκῶς ἠπειλεῖτο ἀπὸ τὰ αἰρετικά σχίσματα, ἓνα εἶδος στρατοῦ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συμπαγῆ ἐνότητά της. Ἄφ' ἑτέρου ἔδωσε εἰς τοὺς ἡγέτας τῆς Ἐκκλησίας μίαν δύναμιν, ἡ ὁποία ἠμποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἐναντίον τοῦ Κράτους, ὅσαςκις αὐτὸ ἀπειλοῦτο νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἐσωτερικά της Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἡ νέα αὐτῆ πνευματικὴ φάλαγξ ὡς κύριον κίνητρόν της εἶχε τὸν πόθον τοῦ θρησκευόντος ἀτόμου διὰ μίαν ἀληθινὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἤλπιζε νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς πλήρους ὑπακοῆς εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αἱ ἀδελφότητες τοῦ Βασιλείου εἶχαν σκοπὸν νὰ καλλιεργήσουν ἓνα τρό-

πον ζωῆς, διὰ τοῦ ὁποῖου τὸ ἄτομον θὰ ἤμποροῦσε νὰ καλλιεργηθῆ εἰς μίαν ὑψηλοτέραν τελειοποίησιν καὶ εἰς μίαν μεγαλύτεραν ὀλοκλήρωσιν, παρὰ ἐὰν ἔμενε μόνον του.

Ὁ φίλος τοῦ Βασιλείου Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς του Γρηγόριος ὁ Νύσσης, συνεχίζει ὁ Jaeger, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνουν ἀπλῶς συμπαθοῦντες παρατηρηταὶ εἰς τὸ δημιουργικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον διεξήγε ἡ δυναμικὴ ἐκείνη προσωπικότης διὰ μιᾶς ζωῆς ἀγῶνος καὶ ἀσκήσεως. Εἰσηλθαν καὶ αὐτοὶ μέσα εἰς τὴν τροχίαν τῆς δράσεώς του καὶ ἔγιναν συμμέτοχοι ὁλονὲν καὶ περισσότερον εἰς τὰ ἰδανικά του καὶ τοὺς μόχθους του. Ἕνας ἄλλος κρίκος πού συνέδεε τὸν Γρηγόριον Νύσσης μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μοναχισμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ἦτο ὁ ξεχωριστὸς ρόλος τὸν ὁποῖον ἔπαιξε ἡ μεγαλύτερα ἀδελφὴ του Μακρίνα εἰς τὴν παράλληλον ἀνάπτυξιν τῶν γυναικείων ἀδελφοτήτων. Εἶναι προφανὲς ἀπὸ τὰς πηγὰς μας, τὸνίζει ὁ μεγάλος ἐρευνητής, ὅτι μία βαθεῖα καὶ σοβαρὰ θρησκευτικότης, καὶ ἕνας ἐνθερμος ἐνθουσιασμὸς ἐνέπνεε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Χωρὶς αὐτὰ τὰ ἐσωτερικὰ κίνητρα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερνικήσουν τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἀντιμετώπιζαν κατὰ τὸ πρῶτον πειραματικὸν στάδιον τῆς προσπαθείας του. Ὁ Γρηγόριος ἔδωκε μίαν ζωντανὴν εἰκόνα τῶν ἀγῶνων αὐτῶν εἰς τὸ συναρπαστικὸν βιβλίον του, εἰς τὸν Βίον τῆς Μακρίνης.

Εἰς τὸ ἔργον του αὐτό, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα του ἀσκητικά, ἔρχεται νὰ δώσῃ ἕνα συμπλήρωμα εἰς τὰ θεωρητικώτερα ἀσκητικά τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἔρχεται νὰ ἐνώσῃ τὰς δυνάμεις του, ὥστε νὰ ὀλοκληρωθῆ τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐὰν ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ὀργανωτής, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ θεωρητικὸς τοῦ νέου πολιτεύματος. Σκοπὸς του εἶναι νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνου συγκεκριμένον μὲ παραδείγματα. Χρησιμοποιεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὸ φιλολογικὸν ἐκεῖνο εἶδος πού ἐχρησιμοποιοῦν καὶ οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι διὰ νὰ ὀδηγήσουν τοὺς ὁπαδοὺς των εἰς τὸν «φιλόσοφον βίον», δηλαδή τοὺς «παραινετικούς λόγους». Ἔργον του εἶναι νὰ

ὀδηγήσῃ εἰς τὸν «θεωρητικὸν βίον», ὅπως πάλιν ἐξαπακτοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἀνωτέραν ζωὴν. Καὶ ὅπως ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἔμεσουράνησε ὡς «θεολογία»—ἐπὶ τοῦ πεδίου βέβαια τῆς λογικῆς—ἔτσι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἦτο εἰς τὴν ἀνωτέραν τῆς μορφήν «φιλοσοφία», δηλαδή θεωρητικὴ θεολογία.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ Γρηγόριος προσπαθεῖ νὰ δώσῃ μίαν πλήρη θεωρίαν περὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς χριστιανικῆς ἀσκητικῆς ζωῆς μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προήρχοντο αἱ λέξεις ἄσκησις καὶ ἀσκητής. Στοχαστικώτερος καὶ φιλοσοφικώτερος ἀπὸ τὸν μεγάλον ἀδελφόν του ἐθεμελίωσε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ χριστιανικοῦ ἀσκητισμοῦ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐνέπνευσε ἐκείνους πού ἔδωσαν ὑπόσχεσιν νὰ τηρήσουν τοὺς Κανόνας τοῦ Βασιλείου. Ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ φιλοσοφία του, θεμελιωμένη φυσικὰ ἐπάνω εἰς τὸ δόγμα τῆς Νικαίας⁽³⁾ κορυφοῦται εἰς τὴν θεωρίαν (=ἐνατένισιν) τοῦ θείου εἶναι καὶ τοῦ αἰωνίου Θελήματός του. Ὁ ἐξαγιασμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐρμηνεύεται ὡς μία πορεία ἐξαγνισμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ὡς ἡ βαθμιαία ἀνοδος καὶ ἐπιστροφή τῆς πρὸς τὸ θεῖον.

Ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔργα του, ὁ φιλόσοφος τῆς Νύσσης διδάσκει ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἔμφυτος ὁ ἔρως τοῦ ἀγαθοῦ. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ θεῖος ἔρως πού εἶναι μέρος τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, σκιαζεται ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν παθῶν ἐπὶ τοῦ λογικοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιτυγχάνει τὸν σκοπὸν του, ὅταν καλλιεργῇ τὸν θεῖον αὐτὸν ἔρωτα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν «φιλόσοφον βίον». Ὡς φάρμακον δὲ κατὰ τῆς τυραννίας τῶν παθῶν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν «γνώσιν τῆς ἀληθείας» εἰς ἐκείνους πού τὴν ποθοῦν. Χωρὶς τὴν γνώσιν εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὸν σκοπὸν τοῦ «κατὰ φιλοσοφίαν βίου». Ἰπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἡ εὐσέβεια εἶναι γνώσις τοῦ θείου θελήματος

(3) Ὁ Jaeger ἐξαγγέλλει ὅτι ἐτοιμάζει εἰδικὴν μελέτην ἐπὶ τοῦ θέματος πῶς ὁ Γρηγόριος ἐφαρμόζει τὸ δόγμα τῆς Νικαίας ἐπὶ τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς.

(θεογνωσία) καὶ συμμόρφωσις τῆς θελήσεώς μας εἰς αὐτό. Ἡ γνῶσις ἐπομένως αὐξάνει μόνον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν ὀλοκλήρου τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ τὴν πνευματικὴν ἐνηλικίωσίν του.

Σκοπὸς λοιπὸν εἶναι τὸ «μορφωθῆναι τὴν ψυχὴν» «τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός». Ἡ ἀναγεννηθεῖσα ψυχὴ κατὰ τὸν Γρηγόριον ἀναπτύσσεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπως τὸ σῶμα τοῦ νεογενήτου παιδιοῦ. Ὅπως εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει βαθμιαία πρόοδος σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, «εἰς μέτρον ἡλικίας», ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνῃ εἰς τὴν πνευματικὴν νηπιότητα μετὰ τὴν ἀναγέννησιν ὑπὸ τῆς Χάριτος, ἀλλὰ φθάνει εἰς «μέτρον καὶ κάλλος». Ἀναπτύσσεται μὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς, «διά τε ἀγῶνων καὶ πόνων», ὥστε νὰ γίνῃ ἀπόρθητον φρούριον καὶ οἰκητήριον τοῦ Πνεύματος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἡ χριστιανικὴ ζωὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν μεγάλον μας ἀνθρωπιστὴν ὡς ἄσκησις καὶ ἄθλησις, μὲ τὴν βαθυτέραν καὶ εὐρυτέραν ἔννοιαν τοῦ ὄρου. «Εἶναι ὁ νέος ὀλυμπιακὸς ἀγὼν τοῦ πνεύματος». Χριστιανισμὸς κατὰ τὸν Γρηγόριον εἶναι ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ κάθε ὑλικῆν δέσμευσιν τῶν αἰσθήσεων, ἄνοδος δὲ καὶ ἐπιστροφή εἰς τὸν Πλάστην διὰ πόνου καὶ καμάτου καὶ ἰδρώτους. Δὲν εἶναι μία κατάστασις στατική, ἀλλὰ δυναμική.

Τὸ μυστικὸν τῆς νέας θρησκείας εἶναι ἡ βαθμιαία «κάθαρσις» τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν «μολυσμὸν» τῆς ὑλιστικῆς κυριαρχίας, ἡ «λύτρωσις» ἀπὸ τὴν «δουλείαν τῶν παθῶν». Ὅλη αὐτὴ ἡ ἥρωϊκὴ προσπάθεια χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Γρηγόριον ὡς ἄνοδος καὶ ἀνάβασις, τελειώσις τῶν προκοπτόνων, ἔλλαμψις καὶ φωταγωγία, ἐν Θεῷ διαμονή. Αἱ ἐκφράσεις αὐταὶ φανερόνουν «τὸ ἀκρότατον τῶν ὀρεκτῶν» κατὰ τὸν Βασίλειον, τὸ «Θεὸν γενέσθαι», καὶ ἐνθymiζοῦν τὸ «ἀθανατίζειν» τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐδῶ εὐρίσκειται ἡ τεραστία ἀνθρωπιστικῆ ἀξία τῆς ἀσκητικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανοῦ φιλοσόφου τῆς Νύσσης.

Σκοπὸς τοῦ συνεχοῦς αὐτοῦ ἀγῶνος εἶναι ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ

κακοῦ. Καὶ ἡ ἀληθινὴ αὐτὴ ἐλευθερία ἐγκεῖται εἰς τὴν πλήρη ἀπουσίαν τῶν παθῶν ἢ «ἀπάθειαν». Ἐλεύθερος εἶναι ὁ «ἀπαθής». Αὐτὸς εἶναι ὁ «ὀρθῶς φιλοσοφεῖν ἐγνωκῶς». Καὶ αὐτὸς ὁ βίος εἶναι «ὁ κατὰ φιλοσοφίαν βίος». Ὁ Γρηγόριος εἰς ὅλην τὴν μελέτην του ἀποδίδει μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἀπαραίτητον ὄρον διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς τελειότητος. Ὁλόκληρος ἡ διδασκαλία του περὶ τῆς τελειότητος ὡς περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἐκδοχὴ τῆς ἐννοίας ἄσκησις βασιζονται ἐπὶ τοῦ θεοσδότου χαρίσματος τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Τελειώσις κατ' αὐτὸν σημαίνει ἀπελευθέρωσις.

Ἡ θεωρία αὐτὴ τοῦ Γρηγορίου, περὶ βαθμιαίας τελειώσεως διὰ τοῦ συνεχοῦς καὶ ἐλευθέρου ἀγῶνος καὶ καμάτου εἶναι κατὰ τὸν Jaeger ἐφαρμογὴ τῆς ὀριγενιστικῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡ ἱστορία ἐπεφύλαξε εἰς τὴν γενεάν τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου, τὴν δημιουργίαν δηλαδὴ μιᾶς θεολογικῆς διδασκαλίας καὶ ἐνὸς ιδεώδους διὰ τὴν μοναστικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς τῶν. Ὁ Ὀριγένης χωρὶς νὰ ζῆ εἰς μοναχικὴν κοινότητα, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν εἰς τὴν ἐποχὴν του τοιαῦται, ἀλλὰ ὡς διδάσκαλος τῆς περιφήμου Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, συνέλαβε τὴν βαθυτέραν περὶ ἀσκητισμοῦ θεωρίαν διὰ μιᾶς συζεύξεως τοῦ ἀσκητικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ιδεώδους τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτοῦ ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ ἔλαβε τὴν μορφήν μιᾶς χριστιανικῆς «παιδείας»· ἔγινε ἡ φιλοσοφία τῆς πνευματικῆς ἐλίτε τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἕνα ἄλλο σημεῖον φαίνεται ἡ συνθετικὴ καὶ συνδυαστικὴ του ἰκανότης. Εἰς τὸ νὰ ἐναρμονίσῃ τὰ δύο βασικά στοιχεῖα τῆς νέας χριστιανικῆς παιδείας: τὴν περὶ χάριτος διδασκαλίαν μὲ τὴν ἑλληνικὴν κληρονομίαν περὶ τῆς ἠθικῆς προσπαθείας τοῦ ἀνθρώπου «δι' οἰκειᾶς ἀρετῆς». Οἱ δύο παράγοντες ἐναρμονίζονται καὶ συνεργάζονται ἐν πλήρει ἀμοιβαίότητι: θεία χάρις καὶ ἀνθρώπινος ἀγὼν. Ἡ θεία χάρις δωρεῖται τὴν αἰωνίαν ζωὴν καὶ τὴν ἄρρητον χαράν, ἀλλ'

ὁ ἔρωσ πρὸς ἀγῶνα κάμνει τὴν ψυχὴν ἀξίαν εἰς τὸ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ δῶρα αὐτὰ τῆς χάριτος. Ὅταν τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης» καὶ ἡ τοῦ «πνεύματος χάρις» συνέλθουν ἐπὶ τῷ αὐτῷ εἰς μίαν ψυχὴν, τὴν γεμίζουν οὐρανίαν ζωὴν: «διαζυγεῖσαι» ὅμως αἱ δύο αὐταὶ δυνάμεις εἰς οὐδὲν ὠφελοῦν. Εἶναι τόσον «πονηρὰ καὶ δυσίατα» τὰ πάθη «καὶ τὴν ἰσχὴν ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς κεκτημένα, ὥστε μὴ δυνατόν εἶναι διὰ μόνης τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς καὶ ἀρετῆς ἐκτρίβει καὶ ἀνελεῖν, εἰ μὴ τις τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν σύμμαχον δι' εὐχῆς προσλαβὼν ἐπικρατήσῃεν τῆς ἔνδον τυραννοῦσης κακίας». Ἔτσι ὁμιλεῖ ὁ ρεαλιστὴς ψυχολόγος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, παρατηρεῖ ὁ Jaeger, εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ Γρηγορίου ἡ θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἔφθασε τὸ κατακόρυφον εἰς τὴν προσπάθειάν της νὰ ἰσοροπήσῃ τὰ δύο βασικά στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τὴν θεῖαν χάριν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν. Συγχρόνως ὁ μέγας ἀνθρωπιστὴς μας ἐπέτυχε τὴν συμφιλίωσιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας περὶ χάριτος μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἠθικὴν παράδοσιν καὶ διὸ τὸ κλασικὸν ἰδεῶδες τῆς ἀρετῆς. Καμμία ἀκρότης ἀπὸ ἐκεῖνας πού τόσον ἀπεροφόρησαν τόσους στοχαστὰς τῆς Δύσεως. Καὶ ἐδῶ ἁρμονία.

Τοιοιουτρόπως ὀκνοδόμησεν ὁ Γρηγόριος ἓνα νέον χριστιανικὸν ἰδεῶδες φιλοσόφου βίου ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν φιλοσοφικὸν ἰδεῶδες τῆς ζωῆς καὶ ἓνα νέον τύπον ἀσκητικῆς ἀρετῆς ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου τῆς τελείας ἀρετῆς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Τόσον βαθειὰ καὶ οὐσιαστικὰ εἰργάσθη ὁ Γρηγόριος διὰ νὰ ἀφομοιώσῃ τὴν ἀρχαίαν παιδείαν καὶ νὰ τὴν χρησιμοποίησῃ ὡς «παιδαγωγὸν εἰς Χριστόν»! Σκοπὸς του εἶναι ἡ κάθαρσις τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἢ ἀντιστρόφως ὁ «ἐξανθρωπισμὸς» τῆς θεολογίας (Theology becomes humanized)—ἔργον τὸ ὁποῖον δυστυχῶς τόσον πολὺ ἀγνοεῖ ἢ σύγχρονός μας διανόησις.

Εἶναι προφανές, συνεχίζει ὁ Jaeger, ὅτι ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως ὑπεκρύπτετο

μέγας κίνδυνος εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόπειραν τῆς μεταλλαγῆς καὶ ἀπορροφήσεως μιᾶς ἰσχυρᾶς παραδόσεως, εἰς τὴν ὁποίαν κάθε λέξις εἶχε τὸ ιδιαίτερόν της νόημα. Ἄλλ' ἐξ ἄλλου ἡ νέα θρησκεία μόνον ἐὰν ἐγίνετο δεκτὴ μέσα εἰς τὸν ἑλληνόφωνον κόσμον θὰ ἐπετύγγανε μίαν ἀληθινὴν οἰκουμενικότητα καὶ παγκόσμιον κυριαρχίαν. Δὲν θὰ ἦμεθα σήμερον Χριστιανοί, παρατηρεῖ ὁ Jaeger, ἐὰν ἡ θρησκεία τῶν ἀποστόλων δὲν ἐπεροῦσε ἀπὸ τὰ στάδια πού ἐπέρασε διὰ μέσου τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας: τὰ στάδια τῆς «μεταφράσεως» τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐννοίας τῶν πρωτοτύπων ἰδεῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὰς θεμελιώδεις κατηγορίας τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως καὶ γλώσσης. Αὐτὴ ἡ «μετάφρασις» ὑπερέβαινε πολὺ τὴν ἀπλὴν γραμματικὴν μεταφορὰν ἀπὸ μίαν ἀνατολικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Αὐτὸ ὑπέβηκε τὸ πρῶτον βῆμα, τὸ ὁποῖον ἐπετεύχθη κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν. Τὸ κύριον ἔργον ἤρchiσε μόνον τὴν στιγμὴν πού ἐπραγματοποιήθη αὐτό, τὸ δὲ θρησκευτικὸν περιεχόμενον αὐτῶν τῶν δεδομένων, τὸ ὁποῖον ἦτο προῖον ἐνὸς ἄλλου πνευματικοῦ κλίματος καὶ ἐδάφους, ἔγινε προσίτον εἰς τὸν ἑλληνόφωνον κόσμον. Ὁ Γρηγόριος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ἐρμηνεῖς τῆς χριστιανικῆς βιοθεωρίας, ἂν καὶ ἐνίοτε προχωρεῖ πολὺ εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως. Εἶναι ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ συλλάβωμεν τὸ μέγεθος τοῦ ἐγχειρήματος αὐτοῦ. Μόνον ὅποιος μνηθῆ εἰς τὴν πατερικὴν σκέψιν καὶ εἶναι κάτοχος καὶ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας ἠμπορεῖ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ μεγαλόγρημα τῆς γεφυρώσεως κλασικοῦ καὶ χριστιανικοῦ κόσμου.

Ἐὰν τὸν ἄθλον αὐτὸν ἐπετέλεσαν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα οἱ μεγάλοι Καππαδόκαι, πρὸ πάντων δὲ ὁ Γρηγόριος Νύσσης, δὲν εἶναι μικρὸν τὸ κατόρθωμα ὅτι καὶ εἰς τὸν 20ὸν αἰῶνα εὐρέθη ἓνας Jaeger νὰ παρουσιάσῃ ἐναργῶς τὸν ἄθλον ἐκεῖνον. Καὶ διὰ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτὴν τοῦ χρεωστέῃ εὐγνωμοσύνην ἢ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἀνθρωπότης.

παράπονο μιλεί στο τουφέκι του, σάν ἤ-
ρωας δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Ἡ σκοτεινιά πού δημιουργεῖ μετὰ τὸ νόη-
μά της ἢ λέξη «παράμερα» εἶναι πολὺ ἔν-
τονη. Συμπάθεια μαζί και πόνο αισθανό-
μαστε γιὰ τὸν ἥρωα, πού στὴ δύσκολη
αὐτὴ στιγμή ἀπέφυγε ὅλα τὰ βλέμματα
καί, μοναχὸς «παράμερα», κλαίει.

Στέκει σάν τὸ σύμβολο μιᾶς ἀνδρειω-
μένης Ἑλληνικῆς ψυχῆς, πού στὴν ὥρα
τοῦ πιὸ μεγάλου της πόνου, κλείνει μέσα
στὸ δάκρυ τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς της.

Στὸ «Ποίημα τοῦ Χορέου», ὅπως ἦταν
ὁ ἀρχικὸς τίτλος τοῦ ὑπέροχου αὐτοῦ ἔρ-
γου, τὸν ποιητὴ τὸν ἀπασχολοῦσε πολὺ ἡ
ἰσοζυγία τῶν δυνάμεων μεταξὺ ἀνδρῶν
καὶ γυναικῶν. «Ἐκεῖνοι ἄς αισθάνονται ὅ-
λα καὶ ἄς νικάνε ὅλα, μετὰ τὴν οὐσίαν ἔξυ-
πνη τοῦτες ἄς νικάνε καὶ αὐτές, ἀλλ' ὡσάν
γυναῖκες»⁽⁴⁾.

Βρισκόμαστε στὸ Β' Σχεδιάγραμμα VII.
Μέσα στὸ κάστρο, φθάνει ἡ μυρωδιά τῶν
φαγητῶν ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο,
«ἀπ' ὅσα δὶν' ἡ θάλασσα, ἀπ' ὅσ' ἡ γῆ, ὁ ἄ-
έρας».

Πῶς θ' ἀντιμετωπίσουν τὸν πειρασμὸ
τὰ ἀδύνατα πλάσματα; Πολὺ φοβοῦνται οἱ
ἥρωες μήπως οἱ γυναῖκες λιποψυχήσουν,

«Γιὰ ἡ δύναμι δὲν εἶν' σ' αὐτές ἴσια μετὰ
τ' ἄλλα δῶρα».

Κι' ὅμως οἱ Μεσολογγίτισσες νικοῦν καὶ
σ' αὐτὴ τῇ σκληρῇ πάλη. Τίς ἄκουσε νὰ
ξεμυστηθεῖνται μεταξὺ τους ἕνας πολε-
μιστῆς κι' ἄστραψε ἀπὸ χαρά. Ἔλεγαν
γιὰ τὸ μυστικὸ τους ὄπλο.

«Μεγάλο πρᾶμα ἡ ὑπομονή!...

Ἄχ! μᾶς τὴν ἔπεμψε ὁ Θεός· κλεῖ θη-
σαυροὺς κι' ἐκείνην».

Ὁ πρῶτος μισὸς στίχος εἶναι μιὰ ἐκ-
φραση πού τόσο συχνὰ τὴν ἀκοῦμε ἀπὸ
τὸ λαό. Βαλμένη ἐδῶ, χαρίζεται στὴ συνομι-
λία τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν πολλὴ φυσιο-
κόττητα. Μέσα λοιπὸν στὸ καμίνι τῆς πιὸ
τραγικῆς δυστυχίας ὁ Θεὸς δὲν ἄφησε ἔρ-
ρημα τὰ πλάσματά του. Ἄνοιξε γι' αὐτὰ
ἕνα παράθυρο, ἀπ' ὅπου ὄρμηξ' ἡ αὔρα
τοῦρανοῦ.

(4) Στοχασμοὶ τοῦ Ποιητῆ εἰς τοὺς
«Ελεύθερους Πολιορκημένους».

Στεναγμὸς ἀνακουφίσεως βγαίνει ἀπὸ
τὰ χεῖλη τους. Ἔχουν τὴν ὑπομονή, πού
«κλεῖ θησαυροὺς». Ἡ ἀντίθεση, ἀνάμεσα
στὴν ἄκρα δυστυχία τους καὶ στοὺς θη-
σαυροὺς τοῦ πνεύματός των, εἶναι μεγά-
λη. Μέσα στὸ ρημαγμένο Μεσολόγγι πού
δὲν βρῖσκεται ἕνα σπειρί, ὅσο χρειάζεται
νὰ φάη ἕνα μικρὸ πουλάκι, ἀστράφτουν
καὶ θαμπώνουν τὰ μάτια μας οἱ θησαυροὶ
τῆς ψυχῆς τῶν ἡρωῶδων.

Παρόμοια, κι' ὅταν ἐκεῖ σιμά τους ξε-
ψυχοῦν τὰ δυστυχισμένα τους τέκνα, ὑπο-
μένουν. Ὅλες οἱ γυναῖκες εἶναι «μιὰ ψυ-
χή». Τόσο σρικτὰ ἐνωμένες μετὰ τὴν ἀγά-
πη. Καμμιά δὲν στέργει νὰ χωρίση ἀπὸ
τίς ἄλλες! Ἀκόμη καὶ στὸν ὕπνο τους βλέ-
πουν τὰ ἴδια ὄνειρα.

—«Ἐγὼ ἴδα δάφνες.—Κι' ἐγὼ φῶς».

Στὸ VIII ἀπόσπασμα τοῦ τρίτου σχε-
διάγραμματος, ἡ ὄρφανὴ κόρη ζητεῖ ἀγγελικὰ
φετερά, μὰ ὄχι νὰ φύγη. Νὰ τὰ κρατᾷ
κλεισμένα κοντὰ στις ἄλλες. Ἡ ἀγάπη της
γι' αὐτὲς εἶναι τόση, πού τίς φωνάζει «βα-
σίλισσες».

«...Βασίλισσές μου!

Τὰ θέλω ἴγῳ, νὰ τᾶχω ἴγῳ, νὰ τὰ κρα-
τῶ κλεισμένα,
ἐδῶ π' ἀγάπης τρέχουνε βρῦσες χαρι-
τωμένες.

Μὲ σᾶς νὰ πέσω στὸ σπαθί, κι' ἄμπο-
τε νᾶμαι πρώτη!»

Μπροστὰ σὲ τέτοιες γυναῖκες, οἱ ἄνδρες
αἰσθάνονται ἕνα μεγάλο θαυμασμό.

«Ἰδού, αὐτὲς οἱ γυναῖκες φέρονται θαυ-
μαστά· αὐτὲς εἶναι μεγαλόψυχες, καὶ λένε
ὅτι μαθαίνουν ἀπὸ μᾶς...» (Β' VII).

Καὶ ὁ Γ. Ἀποστολόακης γιὰ τίς ἐξαιρέ-
τες αὐτὲς φυσιογνωμίες, γράφει:

«Ἡρωϊκὲς μορφὲς γυναικῶν περνοῦν ἀ-
πὸ τὰ μάτια μας ἐμπρὸς βουβές, ἀλλὰ τὸ
βῆμα τους στὸ στεγνὸ ἐκεῖνο δρόμο τῆς
ζωῆς θ' ἀντηχᾷ βαρὺ πάντα καὶ στέρεο
ὡς τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου»⁽⁵⁾.

*

(5) Γ. Ἀποστολόακη: Ἡ ποίηση στὴ
ζωή μας, σελ. 320.

Ὁ Σολωμὸς γράφει στοὺς Στοχασμοὺς του: «Κοίταξε νὰ σχηματίσης βαθμηδὸν ὡσὰν μίαν ἀναβάθρα ἀπὸ δυσκολίες, τίς ὁποῖες θὰ ὑπερβοῦν ἐκεῖνοι οἱ Μεγάλοι...»

Σ' αὐτὴ τὴν ἀναβάθρα τῶν δυσκολιῶν ἔρχεται ὁ πειρασμὸς τῆς φύσης. «Ὁ ποιητὴς παρασταίνει τὴ φύσι, εἰς τὴ στιγμὴ ποῦ εἶναι ὠραιότερη, ὡς μία δύναμι, ἡ ὁποία, μὲ ὅλα τ' ἄλλα καὶ ὑλικά καὶ ἠθικά ἐνάντια, προσπαθεῖ νὰ δειλιάσῃ τοὺς πολιιορημένους»⁽⁶⁾.

«Μάγεμα ἢ φύσις κι' ὄνειρο στὴν ὁμορφιά καὶ χάρη,
Ἡ μαύρη πέτρα ὀλόχρυση καὶ τὸ
Ξερὸ χορτάρι·
Μὲ χίλιες βρῦσες χύνεται, μὲ χίλιες
γλῶσσες κρένει.

Ὅποιος πεθαίνει σήμερα χίλιες φορὲς
πεθαίνει (Β' Σχεδ. II).

Τὸ ἴδιο ἐκφράζει καὶ μὲ τοὺς στίχους ἐκείνους, πὺν ἐχάραξε τὸ κοντύλι τοῦ ποιητῆ στοῦ τραγούδι «Ὁ πειρασμὸς».

«Ἀλαφροῖσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπό-
ψε τί 'δες·
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα
σπαρμένη μάγια» Γ' VI.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸν ὄργανισμὸ καὶ τὴν ὁμορφιά τῆς φύσης οἱ Μεσολογγῖτες πᾶνε νὰ λυγίσουν.

«Τρέμ' ἢ ψυχὴ καὶ ξαστοχᾶ γλυκὰ
τὸν ἑαυτὸ της» Β' II.

Αὐθόρμητα τρέχει ὁ νοῦς μας στὸν Ἄθ. Διάκο καὶ θυμώμαστε τὸ θλιβερό του παράπονο:

«Γιὰ δὲς καιρὸ πὺν διάλεξε ὁ χάρος
νὰ μὲ πάρη
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ δεντριά καὶ
βγάς' ἢ γῆς χορτάρι».

Μὰ ἡ συνείδηση τοῦ χρέους ξυπνᾷ δυναμωμένη, κι' ὁ πλανεμένος νοῦς ἀπὸ τὴν

ὁμορφιά τῆς ἀνοιξῆς ὑψώνεται ξανὰ στὶς ἐπάλξεις. Ἐκούστηκε ἡ σάλπιγγα κράζοντας εἰς συμβούλιο καὶ τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ ἀντηχοῦν ἐπιτακτικά:

«Σάλπιγγα, κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ τὰ
μάγια μὲ βία,
Γυναικὸς, γέροντος, παιδιοῦ, μὴ κό-
ψουν τὴν ἀντρεία» Β' III.

«Ἡ ψυχὴ, συγκλονισμένη ἀπὸ τὸ συμβολικὸ αὐτὸ κάλεσμα—τὸ κάλεσμα τῆς ἀνώτερης ἠθικῆς ἐπιταγῆς—ἀντρειώνεται, ὑπερνικᾷ κάθε ἀδυναμία καὶ, ξαναβρίσκοντας τὸν ἑαυτὸ της, ὑψώνεται στὶς ἀνώτερες σφαίρες τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ»⁽⁷⁾.

*

Μέσα στοῦ γενικὸ καμίνι τῆς δοκιμασίας ἔχει τὴ θέση της καὶ ἡ προσωπικὴ τοῦ καθενὸς λαχτάρα. Ὅλοι μαζί στροβιλίζονται μέσα στὴ φοβερὴ δίνη, πίνουν ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτῆρι τοῦ πόνου. Μὰ καὶ καθένας, χωριστά, βαστᾷ κάποιο σταυρὸ καὶ ἀνεβαίνει τὸ Γολγοθᾶ του.

Στὸ VI ἀπόσπασμα Β' σχεδίουματος συναντᾷμε τὸν πολέμαρχο, πὺν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ πολέμικὸ συμβούλιο, γιὰ νὰ κρύψῃ τὴ συγκίνησή του. Τοῦ ἤρθε αἴφνης στὸ νοῦ, πὺς στὸ ἴδιο αὐτὸ μέρος, στὶς λαμπρὲς μέρες τῆς νίκης, ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα μιᾶς κόρης τὴ φήμη γιὰ τὰνδραγαθιματὰ του.

Μὰ τὸ χρέος ἔχει βαθειὰς τίς ρίζες τοῦ στὴν καρδιά του. Λίγες στιγμὲς περνοῦν, καὶ εὐθὺς συνέχεται.

«Ἄμε, χρυσ' ὄνειρο

Ἐδῶ 'ναι χρεῖα νὰ κατεβῶ νὰ σφίξω
τὸ σπαθί μου».

Κοφτὰ καὶ αὐστηρὰ τὰ λόγια του, μᾶς δίνουν τὴν εἰκόνα τῆ στιγμῆ πὺν συνέχεται ἀπὸ τὴν «ἐνθύμησι» τόσο «τρομερὴ εἰς ἐκείνη τὴν ὥρα τῆς ἄκρας δυστυχίας».

Ἡ μεταβολὴ σημειώνεται μὲ τὴν πρώτη λέξη «Ἐδῶ», ὅπου ἀρπάζει τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὸ «χρυσόνειρο» καὶ τὸν φέρ-

(6) Ἐπεξηγηματικὸ Σημείωμα Πολυ-
λᾶ. Σχεδίασμα Β', II.

(7) Μελῆ Νικολαΐδη: Σολωμὸς καὶ
Παπαδιαμάντης, «Ἀκτίνες» 1954, σελ.
244.

νει στὴ «χρεία». Τὰ ἀλλεπάλληλα «νά κατεβῶ, νά σφίξω», μαρτυροῦν ὄλη τὴν δραστηριότητα μὲ τὴν ὁποία κινεῖται πιά γιὰ τὴν μάχη. Νομίζουμε πὼς τὸν βλέπουμε μέσα στὸν ἄρμονικό, τὸν γοργό αὐτὸ στίχο, αὐστηρὸν νά πιάνη σφικτὰ τὸ σπαθί, νά σπεύδῃ.

«Μὲ τὴ δυνατὴ πνοὴ τῆς θέλησης διώχει μακρυνὰ τὸ χρυσότερο ἀπὸ τὰ ὀνειρατά του»⁽⁸⁾.

Τὴν ἴδια ἐτοιμότητα καὶ θαρραλέα βούληση βρίσκουμε στὴ Μάρθα, στὴν ὁποία «ὁ ποιητὴς ἔδινε ἓνα πνεῦμα φιλέρενο, διψασμένο νά ἐννοήσῃ τι ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ παντός». Τὸ ποίημα μὲ τὴν ἥρωίδα αὐτὴ «ὁ ποιητὴς τὸ ἐθεωροῦσε ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ὀλίγα, ὡς ἔλεγε, ὅπου εἶχε ἴτιχαι τὴν ἐννοια τῆς τέχνης του»⁽⁹⁾.

Στὴν ψυχὴ τῆς Μάρθας ὑπάρχει ζωηρὸς ὁ πόθος τῆς γνώσης. Ἡ δίψα νά ἐρευνήσῃ, νά μάθῃ. Αὐτὴ τὴ διάθεση πού ἔχει ἀπὸ φυσικοῦ της, ἠθέλησε τώρα νά τὴν ἐκμεταλλεθῇ ὁ Πειρασμός. Μυστικὴ ἢ προσβολὴ του στὰ βάθη τοῦ πνεύματός της, ὅπου κανένας τριγύρω δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ παραμικρό. Μὰ ἐκείνη «σκάει τὰ γέλια».

Παραξενεμένες οἱ γυναῖκες τὴ ρωτοῦν:

«Ἐσύ, ὅπου δὲν σὲ εἶδαμε νά καλοκαρδίξῃσαι οὔτε εἰς τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δόξας, τώρα γελαῖς, ἐνῶ ἐχάσαμε τὰ πάντα;»

Καὶ ἡ Μάρθα:

«Εἰς ἐκείνη τὴ στιγμή ἐπαρουσιάσθηκε εἰς τὸ πνεῦμα μου ὁ Πειρασμός καὶ μοῦ ἔταξε νά μοῦ ξεσκεπάσῃ τὰ ἄπειρα μυστήρια τῆς πλάσης, ἂν ἐγὼ ἔστεργα ν' ἀφήσω τοῦτο τὸ χῶμα. Τοῦτο ἔκανε ὁ Πειρασμός, κί' ἐγὼ ἐκδίκηση τοῦ ἴπῃρα»⁽¹⁰⁾.

Εἶναι νά θαυμάζῃ κανεὶς μπροστὰ στὴ γυμνασμένη αὐτὴ ψυχὴ. Εὐθύς ξεπετάχτη-

κε εὐκίνητη, τολμηρὴ, κόνοντας στὸν Πειρασμὸ ἀντεπίθεση. Μὲ τὸ γέλιο της τὸ χλευαστικό, σὰ λόγχη πού τρουπᾶ καὶ φρονεῖ, τὸν ἐκδικεῖται. Καὶ μένει πιά μέσ' στὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς της ἄσβεστος, φλογερὸς, ὁ ἔρωτας γιὰ τὴν πατρίδα.

Ἄνδρας καὶ γυναῖκα, ἰδανικοὶ τύποι ἀνθρώπων, πού ζοῦνε ἐντατικὰ τὸν πνευματικὸ τους ἀγῶνα.

*

Φθάνομε στὴν τελευταία νύχτα τῆς ἐξόδου. (Β' IX). «Οἱ ἥρωες ἔχουν νικήσει τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον μὲ τὶς λογῆς-λογῆς ἀντιδράσεις του καὶ ζοῦνε τὴν ἠθικὴ ἀνεξαρτησία τους».

«Τὴ νυχτικὴ γαλήνη δὲν ἀντίσκοβε μὴτε φωνή, μὴτε κλάψα, μὴτε ἀναστεναγμός... οἱ ἥρωες εἶναι ἐνωμένοι καὶ, μέσα τους, λόγια λένε»

«Γιὰ τὴν αἰωνιότητα, πού μόλις τὰ χωράει»

Τὴν ψυχὴ τους τὴ νοιώθουν ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε δεσμό. Τὴν ὄψη τους ἐξωραΐζει γλυκὸ χαμόγελο.

«Γλυκειὰ κί' ἐλεύθερ' ἡ ψυχὴ σὰ νᾶτανε βγαλμένη,
Κί' ὑψῶναν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψη τῆ φθαρμένη».

«Στίχοι γεμάτοι ἠθικὴ ἐλευθερία καὶ μεγαλεῖο ἥρωϊκό»⁽¹¹⁾.

Φθαρμένη ὄψη ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, χαμόγελο ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὸ δεύτερο, σὰν ἓνα λουλοῦδι τρυφερὸ σὲ ξεραμένη, κατακαυμένη γῆ. Ἄκτινα φωτὸς καὶ μυστικῆς μακαριότητος σὲ βαθὺ σκοτάδι.

Ἄλλὰ τὸ χαμόγελο αὐτὸ τῶν Μεσολογιτῶν εἶναι τὸ ἀντιφάσμα τῆς συνειδήσεώς τους. Ὅ,τι εἶχαν νά κάμουν, τὸ ἔκαμαν καὶ τώρα, ἤσυχα, εἰρηνικά, πορεύονται πρὸς τὸ στερνὸ σκολοπάτι τοῦ χρέους, τῆ θυσία. Ἔτσι, ἀντὶ νά αἰσθανώμαστε κοντὰ στοὺς μελλοθάνατους τὸ κρῦο πάγωμα τοῦ θανάτου, ἀντὶ νά γεμίζουμε φρικίαση, νοιώθουμε κατὶ ἄλλο. Τὴν εἰρήνη τῆς ψυ-

(11) Γ. Σπαταλά: Ἡ μεγάλη Δημιουργικὴ περίοδος τοῦ Σολωμοῦ. Νέα Ἔστια, τόμος 15, σελ. 55.

(8) Γ. Ἀποστολάκη: Ἡ ποίηση στὴ ζωὴ μας, σελ. 321.

(9) Ἰακώβου Πολυλά: Προλεγόμενα σ. κστ', (Ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν) Διονυσίου Σολωμοῦ: Ἄπαντα τὰ εὐρισκόμενα ἑλληνικὰ ποιήματα. Μὲ τὸν Διάλογον καὶ τὰ προλεγόμενα τοῦ Ἰακώβου Πολυλά. Φροντίδα, Σχόλια καὶ κατάταξη: Γερ. Σπαταλά.

(10) Ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. κστ'.

χῆς, πὸν ξεχειλίζει καὶ πλημμυρᾶ τριγύρω καὶ φθάνει μέσα, ὡς τὶς δικές μας τὶς καρδιές.

Ἄθνατη εἰκόνα τῶν Μεσολογγιτῶν μὲ ὑψωμένη τὴ φθαρμένη μορφή, καθὼς τὴν ἐξωραίζει τὸ χαμόγελο. Πᾶνε νὰ θυσιάστουν γιὰ δυὸ συγκεκριμένες πραγματικότητες: τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα. Μὰ ἡ θυσία τους αὐτῆ, σημαίνει τὴν ἀνάσταση τοῦ Μεσολογγιοῦ καὶ τοῦ γένους. Γιὰ τοῦτο νοιώθεις κοντὰ τους νὰ «φυσᾶ στο πρόσωπό σου τὸ γλυκὸ ἀγέρι τῆς ἀνάστασης».

Σ' αὐτὴ τὴν ὕστερη νύχτα, ὅλοι προσεύχονται. Τὸ θυμίαμα τῆς προσευχῆς ἀνεβαίνει καὶ ἐνώνεται μὲ τὸ λιβάνι.

«Ὀλονυχτῆς ἀνέβαινε ἡ δέηση, τὸ λιβάνι» Β'. IX

Ἡ προσευχὴ ὀλοκληρώνει τώρα πιά τους ἥρωες τοῦ Μεσολογγιοῦ σὲ χριστιανούς Μάρτυρες.

Ἡ αὐγὴ κοντοζυγώνει. Καὶ καθὼς εἶν' ἔτοιμοι καὶ προσμένουν «νὰ φέξῃ γιὰ νὰ βγούνε στο γιουρούσι» Β'. XIII.

«Μνήσθητι Κύριε!»

Αὐτὴ τὴ σύντομη δέηση ψιθυρίζουν τὰ χεῖλη τους. Τελείως ἀψύχο καὶ ἀψυχολόγητο θάταν, στὶς κρίσιμες αὐτὲς στιγμὲς νᾶλεγαν μιὰ παρατεταμένη ἱκεσία.

Τώρα, μὲ τὴν ἐπίκληση αὐτὴ πὸν λέγοντάς τὴν ὁ ληστής πρῶτος ἐγεύθηκε τὴν παραδείσια ἀπόλαυση⁽¹²⁾, τὶς δυὸ αὐτὲς τὶς τόσο ἀγαπημένες ἀπ' τὸ λαὸ λέξεις

«Ἐπᾶψαν τὰ φιλιά στὴ γῆ...»

Στὰ στήθια καὶ στο πρόσωπο, στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια.

Μὲ τὴ μελέτη αὐτοῦ τοῦ μέρους, ξαναγυρίζομε στὰ σκληρὰ χρόνια τῆς Χριστιανωσύνης. Στους αἰῶνες τῶν διωγμῶν, ὅπου «τὸ μαρτύριον ἦτο μυστικὴ θυσία, πρὸς τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἀνταλλάξουν τὸν ἀσπασμὸν τῆς ἀγάπης, προσήρχοντο χαίροντες»⁽¹³⁾...

Προτοῦ ὅμως ἀφήσουμε τὸ ἀπόσπασμα «Μὲ τὸ ἀφάνταστο μεγαλεῖο τοῦ ἐπεισο-

δίου τῆς ἐξόδου»⁽¹⁴⁾ θὰ πρέπη νὰ σταθοῦμε μπροστὰ στο στίχο, πὸν τόσο μοιάζει μὲ εὐχή:

«Μιὰ φουῖχτα χῶμα νὰ κρατῶ καὶ νὰ σωθῶ μ' ἐκεῖνο».

Ἀλήθεια, οἱ Μεσολογγίτες ὅλα τὰ ἔχουν χάσει. Ἄς ἦταν τώρα πιά νὰ κερδίσουν μιὰ φουῖχτα ἀπὸ τ' ἀγαπημένο καὶ ἐνδοξο χῶμα καὶ τὴ ζωὴ τους. Δυὸ στερνὲς λαχτάρεις καίνε μέσα στὴ δόλια τους καρδιά. Κι' ὅμως ἡ ἀγάπη στὸν ἑαυτό τους μόλις καὶ φαίνεται. Μέσα στο στίχο ἔντονη, ἐναργής, προβάλλει ἡ ἀγάπη στο χῶμα τοῦ τόπου τους, ἡ φιλοπατρία. Ὁ ζωηρὸς χρωματισμὸς πὸν δίνει ἡ τελευταία λέξι «μ' ἐκεῖνο», μαρτυρεῖ πὸς δὲ θάταν εὐχαριστημένοι νὰ σωθοῦν, δίχως ἐκεῖνη τὴ μιὰ «φουῖχτα χῶμα» τὰγαπημένου Μεσολογγιοῦ.

Χρόνια ἀργότερα θάρθῃ ὁ Γ. Δροσίνης νὰ τραγουδήσῃ μελωδικά, μὲ πολλὴ συγκίνηση, τὸ «χῶμα Ἑλληνικό». Μὰ ὁ στίχος αὐτὸς τοῦ Σολωμοῦ, μέσα στὴν ἀφάνταστη ἀγωνία τῆς ἐξόδου, ποὺς μπορεῖ ν' ἀρνηθῆ πὸς εἶναι κιόλας ἓνα ποίημα ἀγάπης μοναδικῆς, τρυφερῆς, γι' αὐτὸ τὸ αἰμοβαμμένο, δακρυπότιστο Ἑλληνικὸ χῶμα;

★

Προτοῦ κλείσῃ τὸ ἄρθρο αὐτὸ, ἄς σταθοῦμε σὲ μερικοὺς μεμονωμένους στίχους.

Μέσα στὴν ὅλη ἱερὴ ἀτμόσφαιρα τῆς θυσίας, τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀφιέρωσης, ἀνατριχιάζει κανεὶς ἀκούγοντας τὸν στίχο (Β' Σχεδιάσμα, ἀπόσπασμα XXI) μὲ τὴν ἐπιτίμηση.

«Ἀνάξιε δοῦλε τοῦ Χριστοῦ, κάτου τὰ γόνάτά σου».

Μ' αὐτὴ τὴν ποιητικὴ περίφραση στο β' ἡμιστίχο, καὶ καθὼς πέφτει στο «κάτου» ὅλο τὸ βάρος τοῦ νοήματος «θαρρεῖ κανένας πὸς ἀκούει τὴν ἔντονη ἔκφραση τῆς προσταγῆς ἀκολουθουμένη καὶ μὲ χειρονομία»⁽¹⁵⁾.

Πιὸ μαλακὰ θὰ ἔλεγε: γονάτισε. Μὰ ἡ

(12) Ἰδὲ καὶ Ν. Τωμαδάκη: Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ ἀρχαῖοι, σελ. 85.

(13) Ἰ. Κοτσώνη: Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων, σελ. 55.

(14) Γ. Ἀποστολάκη: Ἡ ποίηση στὴ ζωὴ μας, σελ. 322.

(15) Γ. Σπαταλά: Ἡ στιχογραφία τοῦ Σολωμοῦ. Νέα Ἑστία, τόμος Β' 1927, σελ. 622.

αυστηρή αυτή προσταγή δηλώνει μίαν ἀποστροφή, μιὰ φρικίαση μπροστά σὲ ἀναπάντευη προδοσία.

Τί ἄλλο θὰ ἔφερνε σὲ συναίσθηση τὸν προδότη, παρὰ τὸ συντριπτικὸ σκύψιμο ὡς τὴ γῆ, ἢ προσευχή, τὸ γονάτισμα;

«Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου» (Β' σχεδιάσμα ἀποσπ. XXXVI).

Ζωντανὸ σύνθημα τῶν Μαρτύρων τοῦ Μεσολογγίου μοιάζει αὐτὸς ὁ στίχος. Μέσα στὴν ἀτιμώφαιρα τῆς ἀγρύπνιας, τῆς προσοχῆς, τοῦ ἐντατικοῦ ἀγῶνος ἔζησαν οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ μικροῦ κάστρου κι' ἔτσι στὸ χρέος στὸν τιτάνειο πνευματικὸ τους ἀγῶνα.

Μὲ πάντα ἀνοιχτά τὰ μάτια τους καὶ πάντα ἄγρυπνα μπροστά «εἰς ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἐνάντια» καὶ εἰς «τὰ παντοειδῆ ἀν-

θρώπινα ὀρμήματα» ἔμειναν ὡς τὸ τέλος πιστοὶ στὸ χρέος καὶ ἀνέβηκαν σὲ σφαῖρες ἠθικοῦ μεγαλείου.

Μητρικὸς πόνος, ἐνθύμηση περασμένης δόξας, αἴσθημα, δίψα γιὰ γνώση, καὶ τὸ πῶ ζωηρὸ κι' ἔντονο, ἢ φιλοζωία, ὅλα, ὅλα ἐσφαγιάστηκαν ὄχι πάνω σὲ λίθινο θυσιαστήριο, μὰ σὲ ζωντανό. Κι' ἔμεινε μέσα ἐκεῖ, «Μὲς τ' Ἅγιο Βῆμα τῆς ψυχῆς», μοναχός, ἀσίγητος, νάντηχῆ ὁ αἶνος τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας.

Μπροστά σ' ἓνα τέτοιο «Ἱερό» μορεῖ νὰ σταθῆ ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ γενιὰ καὶ μαγεμένη ἀπὸ τὴ συμφωνία τῶν ἀρετῶν, νὰ ἀναλάβῃ ἐντατικὸ, ἐπίμονο, τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα.

Εἶναι ἡ καθημερινὴ προσπάθεια ποὺ ἀνεβάξει τὸν ἄνθρωπο σὲ θαυμαστὸ ὑψόμετρο ἠθικοῦ μεγαλείου.

ΧΛΟΗ ΑΧΑΪΚΟΥ

Δ Ι Σ Τ Α Γ Μ Ο Σ

"Ἐλεγα πὼς δὲν γίνεται νὰ ξαναρθῆς
καὶ φέτος πάλι.

"Ἐλεγα πὼς δὲ γίνεται ξανά νὰ σταυρωθῆς
καὶ σὰ νεκρὸς νὰ ξαναγεῖρης τὸ κεφάλι.

"Ἐλεγα: τῆς συγγνώμης πιά ἐκείνη ἢ ἐποχὴ
θάχῃ περάσει
ἔτσι καθὼς ἀνόρεχτα Σοῦλεγα προσευχῆ
καὶ Σ' εἶχα μέσα μου ὀλότελα ξεχάσει...

Κι' ἔλεγα πὼς τῆς ἀνοχῆς Σου θάχῃ γεμιστῆ
τ' ὀλόχρυσο ποτῆρι
καὶ θάφινες τοῦ ἔρμου μας σκαριοῦ τὴν
κουπαστῆ
χωρὶς καραθοκύρη.

Κι' ἔλεγα πιά πὼς θάχῃ βαρεθῆ
ν' ἀκοῦς τίς ἀδειες ὑποκριτικὲς φωνές μας
νὰ Σοῦ μιλοῦν μὲ σεβασμὸ τάχα βαθὺ
καὶ νᾶν' ὁ νοῦς μας στίς φτωχὲς μικρο-
χαρές μας.

Κι' ἴσως ἀκόμα νάχῃς σιχαθῆ
νὰ ρθῆς στὴν ἄθλια ματωμένη γῆ μας
ποὺ λὲς κι' ἀνώφελα παλεύει καὶ μοχθεῖ
κι' εἶν' ὄλο πίκρα ὡς κι' ἐκεῖνο τὸ ψομί-
μας.

Τὴν κάθε μέρα ἀφοῦ σταυρώνεσαι γιὰτί
νὰ σταυρωθῆς καὶ τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα;
Ἐμεῖς τὸν πόνον Σου θαρροῦμε γιὰ γιορ-
τῆ
κι' εἶν' ἡ ἀγάπη μας μισόσθουστη λαμπρά-
δα.

Κι' ἔλεγα μέσα μου πὼς δὲ θὰ ξαναρθῆς
καὶ φέτος πάλι.

Κι' Ἐσὺ εἶχες κι' ὄλας πορευτῆ νὰ σταυρωθῆς
κι' εἶχες ἀγκάθια στὸ κεφάλι.

Κι' ἔλεγα τῆς συγγνώμης πιά ἐκείνη ἢ ἐποχὴ
θάχῃ περάσει.

Κι' Ἐσὺ γιὰ μᾶς ἀπ' τὸ Σταυρὸ ἔλεγες
προσευχῆ
Κι' ἡμουν ἐγὼ ποὺ Σ' εἶχα ὀλότελα ξε-
χάσει...

ΑΙΚ. ΧΙΩΤΕΛΛΗ

ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ, ΣΤΑ ΒΟΣΚΟΤΟΠΙΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

—Γιατί δὲν μ' ἄφισες, μπάμπαρα Κυπριανέ, νὰ πάω ταχεῖα νὰ φέρω ἐκεῖνο-δὰ τὸ «νταραβέρι», τὸ ζυπητήρι; ρωτάει ὁ Κραπατσάκας, ὁ νεαρὸς καὶ χοντροκαμωμένος βοηθὸς τῆς πέρα στάνης, τὸν μεσόκοπο τσοπάνο.

—Ἄν σ' ἄφισα, δὲν θὰ γύριζες... ἀπολογιέται κείνος, ἀραδιάζοντας τὶς μιτζήθρες σὺν καλύβι. Καὶ φυσικὰ δὲν σὲ θέλω γιὰ μένα.

—Πῶς δὲν θὰ γύριζα;

—Ἐ, ὅσο νᾶναι, θὰ σὲ τραβοῦσε χαμηλὰ ἢ θάλασσα, θὰ σὲ τραβοῦσαν τὰ καλούδια τοῦ κόσμου... Ξαναλέει ὁ μεσουκαίριτος καὶ πιάνει τῶρα νὰ σιγουράρει σὲ κάποιον γάντζο τῆς καλύβας τὸ κομμάτι τῆ νεφρασιά μὲ τὶς μπριζόλες πού ἀπὸ τὰ προχτές τὸ βράδυ τοὺς ἔστειλε γιὰ τὴν αὐριανὴ Λαμπρὴ ὁ κύρ-Θεολόγης, ὁ τσελιγκὰς τους.

—Τί λές δά, πού θὰ μὲ τραβοῦσε ἢ θάλασσα... ἐπιμένει ὁ ψηλόσωμος καὶ χοντροκαμωμένος βοηθός. Ἐγὼ εἶμαι πάντα ἐν τάξει. Ξέρω, ὅλοι σας μπάμπαρα-Κυπριανέ, μὲ κοροϊδεύετε... Ὅλοι σας τὰ κρυφομιλάτε ἐπειδὴ ἔμεινα ὀρφανὸς καὶ μαγκοφης, μὰ δὲν εἶμαι, ὅπως νομίζεις, δίχως καρδιά, ἄλογο πλάσμα... Μπορεῖ μικρὸς νὰ ἔπεσα λίγο βαρῆὰ καὶ νὰ χτύπησα στὸ κεφάλι. Ἄλλὰ μὴν πιστεύεις τί λένε σὶς ρούγες, δὲν μοῦ σάλεψαν, ὄχι δὲν μοῦ σάλεψαν καθόλου...

—Καλὰ-καλὰ, μὴν παίρνεις ἄλλο δρόμο, ψιθυρίζει ὁ τσοπάνος. Βρὲ παιδί μου, ξέρεις τί θὰ πεῖ νὰ φύγεις τέτοια μέρα, παραμονὴ Λαμπρῆς, ἀπὸ τοῦτα τὰ λαγκάδια, ἀπὸ τὴν ἐρημιά καὶ νὰ βρεθεῖς χαμηλὰ στὴ χώρα, χαμηλὰ στὴν πλατεῖα, στὴν ἐκκλησιά μὲ τοὺς ψάλτες καὶ τὸ καμπαναριό;... Χαμηλὰ στὰ σπίτια μὲ τὶς λαμπροκουλῶρες, τὰ λούλουδα καὶ τὶς φωνὲς τῶν παιδιῶν; Πῶς μπορεῖς νὰ ξαναθυμηθεῖς τὰ ἔρημα τὰ βοσκοτόπια; Κοντολογίς θὰ ξεχνιώσουν καὶ θὰ μ' ἄφισες μόνο...

—Ὅχι σοῦ λέω, δὲν θὰ ξεχνιώμουν.

—Καλὰ. Τώρα ἂν θέλεις νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἔ σὲ λυπάμαι. Σὲ λυπάμαι Σταυράκο, ποῦμεινες νὰ κάνεις Ἀνάσταση ἐσὺ τὸ παλληκαρόπουλο, ἐδῶ στὸ βουνό, μακρὰ ἀπὸ τοῦ κόσμου τὶς χαρές, μὲ

μένα τὸν ἐρημίτη. Μὰ βλέπεις, τὰ χιόνια λυώσανε, μᾶς πῆρε ἀπόκοιτα ἢ ζέστη καὶ τ' ἀφεντικὸ μᾶς ἔστειλε ἀκόμα διακόσια γίδια στὰ ψηλῶματα... Ποὺς μπορεῖ, μάτια μου, δυὸ μέρες νὰ τὰ φυλάξει μοναχὸς ἀπὸ τὰ λογίς-λογίς ξεστρατήματα καὶ τ' ἀγρίμια;

Ὁ βοηθὸς σκύβει τὸ πλατσουκωτὸ κεφάλι του καὶ σὰ νὰ δαγκάνει τὴν γκλίτσα του.

—Καὶ δίχως τὸ «νταραβέρι» τὸ ζυπητήρι, πῶς θὰ πάρουμε χαμπάρι τὸ μεσονύχτι γιὰ νὰ κάνουμε σταυρό; Ξαναρωτάει, κι' ἀναχαϊδεύει μὲ τὴν ἀριστερὴ του χειροῦκλα τ' ἀγκαθερὰ γένεια του.

—Δὲν ξεριστηκες μῆτε καὶ σὺ καφερέ... ἀποκρίνεται ὁ τσοπάνος καὶ τὸν κυττάει μὲ στοργή. Ἐ, μὴ σὲ νοιάζει δά γι' αὐτό. Ἀλλοίμονο τόσα χρόνια πού πλανιέμαι σὶς βουνοκορφές, ἀλλοίμονο νὰ μὴ ξέρω καὶ τὶς ὄρες. Νὰ σοῦ πῶ κάτι; Ἐμεῖς οἱ δυὸ Σταυρο, θὰ κάνουμε Ἀνάσταση «ἀτζουστο» τὰ μεσάνυχτα, «ἀτζουστο» μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς ταφόπετρας ἀπὸ τὸν ἄγγελο... Πού ἔχεις τὶς λαμπάδες;

—Ἐκεῖ στὴ μικρὴ κασσέλα. Σὰ νὰ ὑποψιάζωμαι. Γιὰ πές μου, ποῖο ἀστέρι ἔχεις γιὰ σημάδι;

—Εἶναι ἕνα τόσο-δὰ, πολὺ μικρὸ, μιά ἀσημιά σπιθοῦλα ἀνάμεσα σὲ κάτι φεγγερά πού βρίσκονται τρόγυρά του. Χρόνια καὶ χρόνια τ' ἀγναντεύω. Ὅσο καὶ νὰ γέρασα, μπορῶ ἀκόμα νὰ τὸ ξεχωρίζω ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ψηλοκορφή.

—Τὸ βλέπεις τώρα;

—Ὅχι. Μόλις ἀναφανεῖ ἐκεῖ-ἐκεῖ, στὸν γέρικο πλάτανο, θᾶναι ἀκριβῶς μεσάνυχτα.

Ὁ Σταυρὸς Κραπατσάκας ἀπομένει γιὰ κάμποσο σκεπτικὸς.

—Ζωὴ νὰ σοῦ πετύχει καὶ μὲ μᾶς τοὺς τσοπαναρέους... μουρμουρίζει. Μερώνυχτα στοὺς λόγγους, ἀδιάκοπα στὰ βουνά, μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους... «Χριστοῦγεννα στὰ χεϊμάδια, Λαμπρὴ στὰ βοσκοτόπια!» Νησιώτες, σοῦ λέει ὁ ἄλλος... Νησιώτες εἶμαστε μεῖς, γιὰ ἄγρια ποουλιά;

Ἄκολουθεῖ σιγὴ.

Ἦταν πάντα του ἔτσι ἀσουλούπωτος, «κοντοπαντελονᾶς», ὅπως τὸν φώναζαν οἱ συνομήλικοί του κάτω στὴν Ἀρέβουσα,

στό χωριό, καὶ δίχως νὰ πολυφώνεται, κάπως καθυστερημένος. "Ενας γιαντρός μάλιστα τῆς χώρας, εἶχε πεί κάποτε, ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ χτύπησε στὸ κεφάλι, τὸ δόλοιο τὸ λογικὸ του πήγαινε πίσω τρία χρόνια. Ὡστόσο δούλευε μιὰ χαρά, ἦταν πιστὸς στὶς προσταγές τῶν τοσπάνηδων καὶ ἦταν ἀρκετὰ χεροδύναμος. Δυὸ φορές, λέει, πάλαιψε χειμῶνα καιρὸ μὲ λύκο καὶ τὶς δυὸ, ἔκανε τ' ἀγρίμι νὰ τὸ βάλει στὰ πόδια γιομάτο πληγές ἀπὸ σουθλερές πέτρες.

—"Ε, τότε σὰν κοντοζυγώσει ἡ ὥρα, νὰ μὲ φωνάξεις μπάρμπα-Κυπριανέ...

—Τί, θὰ κοιμηθεῖς;

—Γιατί, ἡ βάρδια μου δὲν εἶναι μετὰ τῆ μιά;

Ἄκολουθεῖ πάλι σιγῆ.

Ὁ ψηλὸσωμος βοηθὸς ἀνασηκώνεται, περπατᾷ, λαφροφυρίζει κλέφτικα, χάνεται ἀνάμεσα στὶς φτέρες καὶ τὶς φυλλωσιές, ποῦναι συναγμένα τὰ πρόβατα.

★

Ὁ μπάρμπα-Κυπριανὸς ὅμως εἶχε κρυφῆ λαχτάρια ἀπόψε στὴν καρδιά.

Ἀφοῦ τέλειωσε μὲ τὶς μικροφροντίδες, ἀφοῦ ετοίμασε ὅλα ὅσα χρειαζόντουσαν γιὰ τὴν αὐριανὴ σημαδιακία μέρα, τὶς μιτζήθρες, τ' αὐγά, τὸ γιουῦρτι, τὶς λαμπροκουλοῦρες, ἀνακαθίζοντας δυὸ μέτρα ἔξω ἀπ' τὸ καλύθι, πλάι σὲ μιὰ στουρνάρόπετρα, ἔπεσε σὲ συλλογισμοὺς.

Γιὰ δές, γιὰ δές, ἦταν καὶ φέτος πανόμορφη ἡ βραδιά! Ἐξηντατέσσερα χρόνια ἔχει στὴν πλάτη, πενήντα τόσα χρόνια πλανιέται στὰ βουνὰ τοσπάνος καὶ ποτέ, μὰ ποτέ, δὲν θυμάται τὸ βράδυ τῆς Ἀνάστασης μὲ βροχὴ, μὲ ἀστραπόβροντα μὲ τρελλαγέρα. Καὶ νὰ πείς, ὅτι σ' αὐτὲς τὶς λοφοκοιλιάδες τοῦ Αἰγαίου, τὴν ἀνοιξὴ δὲν φουρτουιάζει, δὲν βρέχει... Κάθε ἄλλο.

Γιὰ δές ἀλήθεια, τί διάφανος, τί λαμπροστολισμένος ποῦναι ἀπόψε ὁ οὐρανός! Ἡ ὥρα θάνατι δὲν θάνατι ἀκόμα ἐννεά. Τ' ἀστέρι ποῦ θὰ δείξει ἀκριβῶς τὰ μεσάνυχτα, ὧ εἶναι ἀκόμα πίσω, πολὺ πίσω ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ψηλὴ-κορφοῦλα. Στὴ θέση του τώρα, εἶναι κάποιον ἄλλο, χλωμό, μισοσθυμένο, δέκα ὀργιές ξέμακρα ἀπὸ τὴν Πούλια.

Σχεδὸν ὅλο τὸ νησί ἔχει ἀλλάξει. Οἱ θάμνοι καὶ τὸ χορτάρι στὴ γῆ ἔχουν ἀληθινὸ γιορτάσι. Ἐδῶ καὶ τρεῖς ἑβδομάδες μιὰ βελουδένια καταπράσινη ἄπλα ἀλλάξε χρώματα μὲ τὰ σεντόνια τοῦ βορῆ. Χαμηλά οἱ ἑληές καὶ τὰ κουκουτσόδεντρα ἔχουν παραφουντώσει. Γιὰ δές καμάρι οἱ λεῦκες, γιὰ δές φοῦσκιωμα τὰ πλατάνια, οἱ ἀγριοβελανιδιές! Μὲ τὸ παραμικρὸ φύσημα τοῦ μπάτη, σμίγουν τὰ κλαδιά τους καὶ σιγοτραγουδοῦν. Ξέμακρα ἢ θάλασσα, σίγουρα τοῦτες τὶς στιγμὲς θὰ

γλύφει καὶ θ' ἀναχαϊδεῖ τοὺς βράχους ἀπάλη καὶ γλυκοκυματοῦσα. Σίγουρα ἔτσι θάνατι, γιατί ἂν εἶχε ἀπόψε φρεσκαδοῦρα ἢ θυμούς, θάφτανε ὡς ἐδῶ ἀλλοιώτικος ὁ ἀγέρας καὶ ὀπωσθήποτε θὰ γαργαλοῦσε, θὰ καταπιλάτρευε τὰ κλαδιά στὶς λεῦκες. Μισὸ χιλιόμετρο πρὸ πέρα, τὸ ποταμάκι κελαρύζει κουβαλώντας ἀπὸ τὶς δυτικὲς κορφές καταλυωμένα πλέον τὰ χιόνια ὡς τὸν Χάλαρη, τὸν ξεροπόταμο, ποὺ κατεβαίνει καμαρωτὸς-καμαρωτὸς στὸ γυαλό.

Ἦ, ναί, ἦταν λοιπὸν καὶ φέτος πανόμορφη ἡ βραδιά. Θεέ μου, τί λοιπὸν, κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ ἀτίμητο στολίδι; Σιγὰ, ἄκου: "Ὅπως ὁ ψάλτης στὸ χωριό, ὁ κύρ Δεσούρης! «Πά-θού-γά-δι-καί-ζω-νι-πά»...

Ἦ, ναί, κι' αὐτὸ ἀκόμα ἦρθε... Γιὰ σκέψου! «Καλοσῶρισεσ γιαθρί μου ἀηδόνι... Καλῶς ἦρθες στὶς φωλιές ποῦ ἀγαπᾷς» ἔ, τέτοια ὀμορφιά! Ὁ οὐρανὸς νᾶναι διάστικτος ἀπὸ τ' ἀστέρια, ἡ γῆ ντυμένη στὰ καταπράσινα καὶ ὁ τοσοδούλης φτερωτὸς τραγουδιστής, ἄκου! Ξαναβρήκε τὶς φυλλωσιές στὸ ποτάμι. Μὲ πόση τέχνη ἀλλάζει τὶς τρίλιες του! «Πά-θού-γα-δι-καί-ζώ». Γιὰ σκέψου! Τώρα λοιπὸν θὰ λέει: «Τὴν Ἀνάστασίν Σου, Χριστέ Σωτήρ, ἀγγελοὶ ὕμνοῦσιν ἐν οὐρανοῖς».

Ἄλλὰ γιὰ μιὰ στιγμή, ὁ μπάρμπα-Κυπριανὸς σκύθει, θαμποβλέπει, ἀναταράζεται.

—Ἐπικράνηθ ὁ ἄδης, ἐπικράνηθ, ἀναφωνάξει.

Μπέεε!... ἀποκρίνεται τριάντα μέτρα πρὸ κάτω ὁ Τζέκος τὸ πρωτοκρίαρο τῆς στάνης.

—Ἐπικράνηθ καὶ γὰρ ἐδεσμεύθη... ξαναλάει μὲ δύναμη καὶ συντριβή.

Τὰ μάτια του, σὲ καλὸ του, γυαλίζουν. Γυαλίζουν περισσότερο... Τί λοιπὸν, κλαίει; Ναι, κλαίει-κλαίει πάλι ὁ μπάρμπα-Κυπριανός. Γιατί;

Εἶναι, βλέπεις, ἀδύνατο νὰ ξεχάσει, νὰ μὴ θυμηθεῖ καὶ πάλι τὸν Κωνσταντῖνο, τὸ δευτέρου του παλληκάρι ποῦ σκοτώθηκε ἀεροπόρος στὸν πόλεμο, στὴ μάχη τῆς Κορυτσᾶς. Τί παλληκάρι Θεέ μου, τί λεβεντιά, τί ἅγια ψυχὴ!... Ἡ γυναῖκα του, ἡ κόνα Μαλαμῶ, τὶς πρῶτες μέρες ἔκλαψε, χτυπήθηκε, ἀναζήτησε νὰ συρθεῖ χιλιόμετρα καὶ χιλιόμετρα, κατακεῖ στὰ καταρράχια ποῦ ἔπεσε ὁ νηὸς πολεμιστής, ἀλλὰ τελικὰ ἦρθαν καὶ χειρότερες μέρες καὶ παρηγορήθηκε. Ἔχουν βέβαια καὶ ἄλλα τέσσερα στὴ ζωὴ. Δυὸ ἀρσενικά, τὸν Ἀρίστο καὶ τὸν Γιάκουμο καὶ δυὸ κοπέλλες, τὴν Ἀριάννη καὶ τὴ Χαρίκλεια. Εἶναι κι' αὐτὰ καλὰ βλαστάρια, ὑπάκουα, ἐργατικά, παιδιὰ τῆς προκοπῆς. Ὁ Ἀρίστος ταξειδεύει λοστρόμος μὲ τὰ ποστάλια καὶ ὁ Γιάκουμος παντρεύτηκε στὸ ἄ-

πέναντι νησί κι' ἔχει δική του στάνη. Τὰ κορίτσια εἶναι ἀκόμα κοπελλοῦδες, χτυποῦν τὸν ἀργαλειό. Ναι, ἡ γυναῖκα του πάντα θυμᾶται, ἀλλὰ δὲν φωνάζει πιά. "Ὁμως αὐτὸς ὁ ἴδιος..." "Ὁ ψυχὴ μου, ἂν δὲν εἶχε γίνει κάτι τὸ ἀναπάντεχο στοὺς ἀνθρώπους, ἂν δὲν ἦταν ὁ Χριστὸς νὰ πάρει πρόσωπο, ναρθεῖ στὴ γῆ καὶ νὰ γευτεῖ χάρο, γιὰ νὰ φέρει τὸ κουράγιο, τὸν λυτρωμό..."

...Τὶ τὰ θέλεις, αὐτὸς ὁ γιὸς ποὺ ἔπασσε στὰ καταρράχια, στὸ χιόνι καὶ δὲν ξαναγύρισε ποτέ στὸ νησί, εἶχε μιὰ σπάνια καρδιά. "Ἄγιο νὰ τὸν πεί, ἄγγελο νὰ τὸν πεί, μὲ τί νὰ τὸν παρομοιάσει; Ἄπο τὰ πέντε πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, ἦταν τὸ μόνο πού ἄρπαζε, πού καταλάβαινε μὲ μόνη τὴ ματιὰ τὴ διάθεσή του. Ἄπο μιὰ ψύχα, ἀπὸ δέκα χρόνων κούτσουράκι, μὲ τὸ βλέμμα πού τοῦ ἔρριχνε, ὦπι, καταλάβαινε ἂν ἦταν χαρούμενος ἢ πικραμένος. Κι' ὅταν ἔπιασε χιονιά μὲ θεριστὴ νὰ μεγαλώνει, ἦταν ὁ μόνος πού ἀπὸ μακριὰ καταλάβαινε τὴν κρυφὴ του στενοχώρια. Βλαστάρη θησαυρός! Ἄπο τὰ πρῶτα-πρῶτα χρόνια, ἀπὸ τὰ μωρουδιότικα, τὸν εἶχε φέρει σὲ συλλογὴ. Νὰ τὸν κρατοῦσε στὰ πρόβαστα νὰ τὸν χαίρεται, ἢ νὰ τὸν ἔστελνε γιὰ τέχνες στὸν κόσμο; Μὰ βλέπει ἀλλοιῶς λογαριάζει τινάς, ἀλλοιῶς γράφει τὸ μεγάλο κοντόλι... Ὁ πόλεμος, ὁ ξεσηκωμός, ἡ ἀεροπορία..."

...Μιὰ κρυφὴ λαχτάρα, καὶ μετὰ μιὰ μακριὰ νύχτα. Εἶχε πιστέψει ὅτι δὲν θὰ ξημέρωνε πιά ποτέ. "Ἐξί χρόνια, ἡ ζωὴ του κυλιόταν ἀνεμοκνηνημένη, γιομάτη ματώματα καὶ σκληθρες." Ἐτρωγε, κοιμῶταν, φρόντιζε τὰ πρόβαστα, κούτρουβαλῶντας σὲ μιὰ σκοταδερὴ παραζάλη. Σ' ἕνα βαρὺ-μολυβένιο «ἄχ». Κι' ἴσως ἔτσι νὰ κυλιόταν ὅλα τὰ χρόνια, «τρελλὸς-φαρμακωμένος ξωμάχος» ὅπως τὸν ἱστοροῦσε ἡ κόνια Εὐγενούλα κάτω στὸ χωριό, ἂν δὲν λάχαινε καλὴ ὥρα-πρόπερσι ταξιδιάρης στὸ νησί, ἐκεῖνος ὁ ἀγιοταφίτης, ὁ ντόμος-προς ἀθλητής, ὁ πάτερ Κοσμάς. "Ἦρθε τὸ χαμπέρι στ' αὐτὰ πού ὅτι σταύρωνε τοὺς ἀρρώστους στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τοὺς ξεσήκωνε, καὶ τοὺς ξανάδινε κουράγιο, καὶ δίχως νὰ τὸ καλοσκεφθεῖ, στὸ ἔψυσε, κινήθηκε γιὰ νὰ τὸν ἀνταμώσει.—«Καλά, ἔλα τὸ βράδυ στὴν ἐκκλησία», ἄκουσε τραναχτή τὴ φωνὴ του. Καὶ ὦ, τί ἦταν ἐκεῖνος οἱ στιγμολέες... πρώτη φορά, ἄκουσε στὴ ζωὴ του νὰ λένε τὴν Ἄνάσταση νίκη, νὰ τὴ λένε ἀγιοφῶς. (Δόξα καὶ λάμπη πού χάρισε ὁ οὐρανὸς στὸ χωματένιο σῶμα). Ἄγιοφῶς πού ξεχύθηκε σὰν ἀρραβῶνας μιᾶς μεγάλης ἀλλαγῆς στὴν πλάση. Καὶ πρώτη φορά διδάχθηκε ἔτσι ἐξηγημένο τὸ Εὐαγγέλιο, πού μιλοῦσε

γιὰ τὰ σάβανα καὶ τὰ λογίς-λογίς περιτυλίδια τοῦ Χριστοῦ, πού βρέθηκαν ἐπιτύτου ἀπείραχτα ἀπὸ τοὺς Ἄποστόλους, ὀλοκάθαρα, παράπλευρα στὸν τάφο.

«Ἄν δὲν πιστεύεις στὴν Ἄνάσταση, μὴν ξανακάνεις σταυρό. Δὲν εἶσαι Χριστιανός. Δὲν ἔχει γιὰ σένα τόπο, δὲν ἔχει γέλιο, δὲν ἔχει ποτὲ χαρὰ...», τοῦ φώναξε τρεῖς ἢ τέσσερις φορὲς ὁ πάτερ-Κοσμάς, ὁ ἀγιοταφίτης. Καὶ συνέχισαν πάνω ἀπὸ δυὸ ὄρες νὰ κουβεντιάζουν. Ἦταν ἀτὸς τοῦ σκληρός, ἀγρίμι, ποτὲ δὲν εἶχε κλάψει. Μὰ ἐκεῖνα δὰ τίς ὄρες δίχως νὰ τὸ συλλογιέται, τὰ δάκρυά του κατρακυλοῦσαν ὡς τὸ σαγόνι. Κατρακυλοῦσαν καί!—περίεργο-ὄχι μόνον δὲν ἀναβῶν, δὲν παραφούντωναν τίς μέσα φλόγες, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, λὲς καὶ γινόντουσαν κρύες-λαγαρές βρυσσοῦλες. Δάκρυα χᾶδι, σταγόνες ἀγίασμός.

Καὶ ἀπὸ τότε, ἀπὸ τότε, δὲν ἔχει βέβαια, ὅπως ἄλλοτε, τὸ ἀγαπημένο του βλαστάρη γιὰ νὰ τὸ καμαρώνει, νὰ γροικαίει ἂν χαίρεται ἢ ποιεῖ, ἀλλὰ ψυχὴ μου, ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ τὸ βλέπει. «Δὲν τὸ ξέρεις», τοῦ εἶπε ἀργότερα καὶ κάποιος δάσκαλος, «δὲν τὸ ξέρεις πῶς ἡ ἔγερση τοῦ Κυρίου, εἶναι μεγαλεῖο καὶ φῶς; Νάρθεις νὰ σοῦ ἐξηγήσω τὸ τροπάρη πού λέει—φυλάξας τὰ σημαντρα σῶα Χριστέ—τί ἄλλο ζητάς;». Ναι, τὸ βλέπει. Τὸ βλέπει στοὺς κᾶμπους μὲ τίς τυντιλίνες, στὶς ἀλυγαριές καὶ στὶς ἄλδες. Τὸ βλέπει στὰ βουνὰ μὲ τὰ πεῦκα καὶ τὰ ἔλατα, τὸ βλέπει στὴ θάλασσα, στὸ ἀφρισμένο κύμα, τὸ βλέπει καὶ στοὺς ἀγέρες, στὸν μπάτη καὶ στὸ νοτηᾶ. Μὰ πιὸ συχνὰ τὸ βλέπει ἐκεῖ ψηλά. "Ὁ ναί, ψηλά στὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἀστέρια πού τριγυρίζουν μυστικά οἱ ἄγγελοι..."

—Ἐπικράνη ὁ ἄδης... ἐπικράνη! ἀναφώναζε γιὰ τρίτη φορὰ ὁ μπάρμπα-Κυφριανός. Καὶ βγάζει τὸ λερὸ μαντῆλι του καὶ ἀνασκουπίζει τὰ θολὰ του μάτια.

—Νὰ μὴν πεί κανεῖς, πῶς τάχα ποτὲ δὲν κλαῖνε οἱ ἄντρες... ξαναλέει σὲ λίγο. Εἶναι αὐτὸς ὁ σκύλος, ὁ χάροντας, πού τοὺς λυγίζει. "Ὁμως, μιὰ-δυὸ-τρεῖς καὶ τὴν ακιχὴ του. Ἦρθε ἀπὸ τὰ χᾶπὶ τὸ ἀθάνατο βασιλόπουλο! Ἦρθε ὁ ἐπιδέξιος μαστορας καὶ ἐπικράνη..."

Κύττα-κύττα πῶς περνᾶει, μάτια μου, ἡ ὥρα... Πῶ, πῶ, ἀλλάξαν γιὰ κατὰ θέση τ' ἀστέρια! "Ὅπου νᾶναι, κοντοζυγώνει ἡ ἄγια, ἡ μεγάλη στιγμὴ. Νά, σιγοφάνει τ' ἀστέρι πού κάτι περαστικοὶ γραμματισμένοι τὸ λέγανε πρόπερσι Βούγα ἢ Βέγα. Τ' ἀστέρι πού ἔχει γιὰ σημάδι ἀτράνταχτο. Μονομιᾶς ξεσηκώνεται.

—Σταῦρο, ἔ Σταῦρο! φωνάζει τώρα δυνατὰ ὁ μεσόκοπος τοσπάνος στὸ βοηθό. —Ξύπνα, τί ροχαλίζει, κοντοζυγώνει ἡ Ἄνάσταση!

Χρειάζεται νά βάλει άκόμα πιό δυνατή φωνή. Χρειάζεται νά τσιγκλήσει τόν Γκισούλη, τó σκυλί, γιά νά τρανταχτεί ó λόγος.

—'Αχά! κάνει στραβομουτσουιάζοντας ó Κραπατσάκας. Είναι ώρα είπες; Χμ, χωρίς εκείνο τó «τραραβέρι» τó μηχανάκι, εκείνο δά πού ξυπνάει τούς ανθρώπους...

—Κάνε μιά γοργή γυροβολιά στά γαλάρια κι' έλα κατα-δω. "Ε, σύντροφε, τώρα κάτω στόν κόσμο, ó παπάς διαβάζει γιά τούς άποστόλους πού ψάχνουν-ψάχνουν και δέν βλέπουνε παρά τά σάβανα.

Σέ τρία ή τέσσερα λεπτά, ó χοντροκαμωμένος βοηθός ξαναγυρίζει από τή νεροσυρμή φρεσκοπλυμένος, με μιά λοξή χωρίστρα στά μαύρα του μαλλιά. "Αλλά τ' άγκαθερά γένεια του μπροστά στην άπαλή μορφή του γέροντα τόν δείχνουν όλωσδιόλου άγριο, όλωσδιόλου ξωμάχο.

Τόσην ώρα πού κοιμάταν ó βοηθός, ó μεσόκοπος τσοπάνος έχει καλοφροντίσει γιά τή μεγάλη και άγια στιγμή. "Εξω άπ' τήν καλύθα είναι στυμένο κάποιο τραπέζακι κι' έχει πάνω του μπλου χαρτί. Σέ τούτη τήν πρόχειρη στρώση είναι άποθεμένο ένα χωματένιο θυμιατό με θράκια και λιθάνι. Παράπλευρά του, κάποιο παλιό-κιτρινιασμένο Εύαγγέλιο και δυό κεριά, δυό λαμπάδες.

—Ζωή νά σου πετύχει και με μās τούς τσοπανάρους, πιάνει και λέει πάλι φωναχτά και με άγανάκτηση ó Κραπατσάκας. "Α, όλα κι' όλα μπάριμα Κυπριανέ, άλλη χρονιά δέν κάθουμαι άτός μου έδω στά βουνά, στίς έρημιές, μακριά από τις εκκλησιές και τις καμπάνες. Χριστούγεννα στά χειμαδιά, Λαμπρή στά βοσκοτόπια... Νησιώτες είμαστε μείς; Πώς θά καταλάβουμε άπόψε γιορτή;

—'Η Άνάσταση Σταύρο, δέν είναι γιορτή σάν όλες τις γιορτές... Μήτε άνθρωποσύναξη και συνηθισμένο πανηγύρι... άποκρίνεται σοβαρός και συλλογισμένος ó τσοπάνος.

—Τί λές μάτια μου! "Αμέ τότες τί είναι;

—Είναι... είναι δώρο τ' ουρανού, είναι τού Θεού άρχοντοπαρχώρηση, είναι Φως!

—Γιά ξαναπέστο. Δέν καταλαβαίνω.

—Είναι λέω, μήνυμα, ότι ζή και βασιλεύει ó γιόγκας μου ó Κωνσταντίνος. "Ότι δέν χάθηκε στόν άδη.

—Χουού καφερέ! "Απόψε δέν σε βλέπω και τόσο καλά. Μπάς και όνειροσκιάζεσαι;

—Σώπα. Νά τ' άστέρι, νά τ' άστέρι!....

Ξεφώνησε ó μπάριμα Κυπριανός. Βλέπει εκεί στή ψηλή κορφή; Βάλε σημάδι τó άλλο άστέρι πούνα καταμεσημβρινά-ψηλά μας και θά τó ξεχωρίσεις. Νάτο ψυχή μου, φάνηκε, μεσάνυχτα! Και μονομιάς πετάει τόν σκούφο του κι' ανάθει τις λαμπάδες. Χαμηλά στίς φυλλωσιές τ' άηδο-

νάκι βρίσκεται στο φόρτε.

—Χριστός άνέστη! άνακραζει. Και ύψώνει θριαμβικά τρεις φορές τή λαμπάδα. "Επειτα άπλώνει τó άριστερό χέρι και άγκαλιάζει τόν βοηθό. Τόν φέρνει κοντά στην καρδιά.

—Χριστός άνέστη, Σταύρο! Ξαναλέει και τόν φιλεί.

—Άληθώς άνέστη, μπάριμα Κυπριανέ... μουρμουρίζει ó Κραπατσάκας και λοξογέροντας, ψάχνει με τó βλέμμα ν' άνακαλύψει τ' αυγά, τις μιτζήθρες, τó γαιούρι.

—"Ελα, κάνει ó τσοπάνος. "Ελα νά τó πούμε σιγά-σιγά. Πές καλό παιδί πώς βρισκόμαστε μπρός στ' άναμμένα μανουάλια. Και δίνει πρώτος τó σύνθημα:

Χριστός άνέστη εκ νεκρών, θανάτω θάνατον πατήσας.

Τ' άηδονάκι γιά μιά στιγμή ξαφνιαζεται, σταματάει. Μά όχι, δέν τó βάζει κάτω. Σέ λίγο άρχίζει άκόμα πιό γλυκά.

—Τώρα, κάτω στο χωριό θά φιλιούνται, θά τσουγκράν τ' αυγά και θά ρίχνουν τις τομποπάρες... ψιθυρίζει μελαγχολικά ó Κραπατσάκας. Χμ, μεθαύριο, ταχειά, δέν σ' άκω. Θά πηλαλήσω γιά κάτω...

—Γιά σταμάτα... γιά σταμάτα! Ψιθυρίζει ó γέροντας συνεπαρμένος από κάτι τó κρυφό, κάτι τó έξωκοσμο. Σιγά. "Ακούς τίποτα;

—Τό νερό πού κελαρύζει...

—Δέν άκούς καμπάνες;

—Καμπάνες έδω στά κατασάβραχα; Χά-χά-χά, τί έπαθες μπάριμα Κυπριανέ;

—Μά δέν άκούς, δέν άκούς λοιπόν τίποτα παιδί; Δέν άκούς εκεί καταμεσημβρινά-ψηλά μας, πόσο γλυκά βαρούνε οί καμπάνες;

Ό βοηθός ανατινάζεται.

—Μπά σε καλό σου! σιγολέει. Πάλι όνειροσκιάζεσαι;

—Κάνε τόν σταυρό σου, άγόρι. "Απόψε δέν είναι σάν όλες τις βραδιές... "Αφουγκράσου! Χιλιάδες καμπάνες! "Ω, δέν έχω ματακούσει. Τί καλά! Σίγουρα λοιπόν θά τις χτυπούν άγγέλοι. "Εκεί-έκει είναι κι' ó Κωνσταντίνος. Γειά και χαρά σου καμάρη... Ξέρω, μήτε σκιάζεσαι, μήτε πονείς. "Εγώ, με βλέπεις; είμαι άκόμα στή γή και βόσκω τις άμναδούλες. Χριστός άνέστη! Χτύπα-χτύπα γλυκούλια τις καμπάνες... "Επικράνη ό άδης καμάρη... επικράνη!

—Τί φωνάζεις έτσι μπάριμα Κυπριανέ, κλαίς; ρωτάει στά σοβαρά φοβισμένος ó Κραπατσάκας.

—Κλαίω; Τί λές παλληκάρη... Τώρα πιά πούρθε τó βασιλόπουλο; "Γελάω-γελάω Κραπατσάκα... Χριστός άνέστη!....

ΣΤΟΣ ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

(Άπό τήν άνέκδοτη συλλογή: Ροδόφυλλα στο Αιγαίο).

ΕΝΑ ΣΤΑ ΕΚΑΤΟ...

‘Ο ‘Αη-Δημήτρης ὁ Λουμπαρδιάρης (στὸν λόφο τοῦ Φιλοπάππου) ἔχει κάποια σχέσι με τὶς ἀνατινάξεις.

Καὶ σήμερα, Μεγάλη Παρασκευὴ τοῦ 195..., πάλι ἓνα μπουρλότο:

★

Μεγάλη ἡ σκόλη. Γραφιάδες, ἔμποροι καὶ ὑπαλληλάκια βγήκαν ἔξω με τὰ ἀνοιξιάτικα καὶ τὶς φανταχτερὲς γραβάτες. Οἱ γυναῖκες χαίρονται σήμερα πού ἔχουν τοὺς πολυάσχολους ἄντρες τους στὸ σπίτι. Οἱ νεαροὶ κομψευόμενοι στολίζονται καὶ λογίζονται τὶς γειτονοῦλες πού θὰ δοῦν στὴ γιορτῆ. Οἱ λουλουδάδες πούλανε τ’ ἀκαλαίσθητα στεφάνια τους—τριαντάφυλλα μπηγμένα με καλαμάκια σὲ κουλούρες ἀπὸ πευκοβελόνες. Οἱ πλανόδιοι κεράδες ἐκθέτουν τὶς λαμπάδες τους, κίτρινες, ἄσπρες, με χορδέλλες γαλάζιες γιὰ τ’ ἀγόρια, τριανταφυλλίες γιὰ τὰ κοριτσάκια καὶ οἱ πιτσιρίκοι ξετρελαίνονται με τούτη τὴν παράτα. Οἱ μισθοτοὶ ξεδέσπανε κ’ ὄλας τὸ «δῶρο», κ’ οἱ ἐργοδοτές ἀκόμα νὰ χωνέψουνε αὐτὴ τὴ «σαγονιά»...

Τέλος πάντων ἦλθε τὸ Πάσχα καὶ φέτος.

★

Πήγαν με ρωμαντικὴ εὐσέβεια οἱ φιλόθρησκοι ν’ ἀκούσουν τὶς «ᾠδες» ἐκεῖ, στὸν ‘Αη-Δημήτρη.

ᾠραῖος περίπατος με τὴν πασχαλινὴν λιακάδα. Τὰ χαμομήλια, οἱ παπαροῦνες, οἱ ἀσφόδελοι ὀργαζοῦν. Ἀπὸ μακριὰ ἔρχεται ἡ μυρουδιά τοῦ Φαληρικοῦ ὄρου. Γυαλίζει ἐκεῖ στὸν ἥλιο ἡ θάλασσα, ἀσημένια. Καὶ στὸ καφενεδάκι (στοῦ ‘Αη-Δημήτρη τὴν μάντρα) ὁ μαγαζάτορας στερεώνει τὰ τραπέζια του πού κουτσαίνουν, χτυπάει με τὴν ποδιά του τὶς σατοκλέες, γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ ἐκκλησιασματος...

★

Οἱ ἐπίτροποι εἶναι γεμάτοι χαρά. Στομιώχτηκε ὁ κόσμος μέσα στὴν ‘Εκκλησιὰ κ’ ἡ ζέστη τῶν κειῶν εἶναι ἀφόρητη. ‘Όσοι δὲν μπόρεσαν νὰ μπόρουν συζητοῦνε δυνατὰ, καθισμένοι ἀπ’ ἔξω, στὰ πεζούλια τῆς αὐλῆς. Ἄλλοι βόσκουνε τὰ παιδάκια τους πού τρέχουν δῶθε-κεῖθε καὶ τραβοῦν τὸ ἓνα τὸ παχινίδι τοῦ ἄλλου. Γίνεται τόσος σαματᾶς πὸν μάτια ἐκείνοι πού σκύβουν στὴ σύνοψι τους προσπαθοῦν νὰ συντονίσουν τὸ ἀνάγνωσμα, με ὅσα λέει ὁ ψάλτης ἢ ὁ παπᾶς. Αὐστηροί, γυροῦν νὰ ἐπιβάλουν σιωπὴ στοὺς γύρω. Κι’ αὐτοί, με συστολὴ, σπακίζουν στὴν ἀρχὴ γιὰ ν’ ἀρχίσουν πάλι σὲ λίγο πὸ δυνατὰ.

★

‘Ετσι φτάσαμε στὴν «Ἐνάτη ὥρα».

Τὸ ἐκκλησιασμα ἦλθε κατὰ δόσεις. Ἄλλὰ κ’ οἱ πὸ ὑπναράδες στὴν «ἐνάτη ὥρα» ἔχουν φθά-

σει. Τώρα, ὅπως γράφει τὸ «Τυπικόν», «ὁ κανονάρχης ἢ ἀναγνώστης ἔρχεται εὐλαβῶς καὶ μεγαλοφώνως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ». Καί, μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο, ἀρχίζει νὰ ἀπαγγέλλη με πάθος τὸ «Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου...».

Πολλοὶ δακρύζουν γεμάτοι κατάνυξι. Ἀκόμα, κ’ ὅσοι ἦλθαν ἐδῶ ἀναγκαστικά, σπρωγμένοι ἀπὸ τὴ γκρίνια τῆς θρησκῆς γυναίκα τους, προσέχουν κ’ αὐτοί.

Οἱ πὸ εὐσεβεῖς, ἄντρες καὶ γυναῖκες, διακρίνονται ἐδῶ κ’ ἐκεῖ, ἀπὸ τὴ βαθεῖα ἔκστασι, τὰ ὄχρα ἀπ’ τὴν ὀρθοστασία καὶ τὴν νῆσταια πρόσωπα, τὶς ἄγριες ματιὲς σ’ αὐτοὺς πὸ θορυβοῦν («νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους»).

★

Τότε ἀκριβῶς, ὁ ‘Αη-Δημήτρης ὁ Λουμπαρδιάρης ἔρριξε τὴν μπομπάρντα του μέσα στὴ μέση τῆς ‘Εκκλησιᾶς.

Τὶ ἀκριβῶς ἔγινε καὶ πῶς, δὲν μπόρεσε κανεὶς νὰ μάθῃ. Ἐνα εἶναι ἀναμφισβήτητο: ‘Ότι, ταυτόχρονα, σὲ ὀλονώνε (πὸν ἦσαν μαζεμένοι ἐκεῖ) τὸ νοῦ, ἔπεσε σὰν ἀστρατὴ ἢ ἴδια σκέψι, ἔντονη, εἰλικρινῆς, ἀπροσδόκητη: «Ἄν ἔστω ἓνα στὰ ἑκατὸ—εἶναι ὄλα αὐτὰ ἀληθινά;» ...‘Ο Γολγοθᾶς, ὁ Ληστής, οἱ Φαρισαῖοι, οἱ Μαθητῆς, ἡ διδασκαλία Του, ἡ Ἀνάστασις... Ἐμεῖς, τί κάνουμε; (Στὰ σοβαρά).

Σ’ αὐτὴ τὴν ἰδέα, ὄλο τὸ πλῆθος οἶχνει μιὰ κραυγὴ, γυναικείες καὶ ἀντρικῆς φωνῆς μαζῆ. Καὶ ὅσοι ἦσαν μέσα στὸν Ναό, πατεῖς-με πατῶ-σε, πέσαν πάνω στὴν πόρτα, νὰ βγοῦν στὸν περίβολο... Ἄντρες καὶ γυναῖκες, πολλοὶ με τὶς ἱερὲς συνόψεις στὸ χέρι, οἱ γέροι καὶ οἱ νέοι, οἱ σοβαροὶ καὶ οἱ σαχλοὶ, τὰ κοριτσόπουλα, οἱ κυρίες οἱ βαμμένες, οἱ ἄβαφες, οἱ χαμηλοβλεπούσες...

Τὰ παιδιὰ μόνον δὲν σκιάχτηκαν, δὲν ἀνησύχησαν...

★

Ἐπειτα, οἱ μεγάλοι κάθισαν λαχανιασμένοι, ἀτόμερα, στοὺς πάγκους, στὰ πεζούλια τῆς αὐλῆς... Ἄλλοι πήγαν ὡς τὸ καφενεδάκι. Ὁ καφετζῆς ἔτριψε τὰ χέρια του. Μὰ αὐτοὶ παρόγγειλαν ἀφηρημένοι κάτι, ἔτσι στὴν τύχη... Γιατὶ ὁ νοῦς τους εἶν’ ἄλλοι.

—Ἄν ἔστω καὶ ἓνα στὰ ἑκατὸ... Τότε;...

Ἐνας κύριος, πεσμένος σὲ μιὰ καρτέλα, σκύβει ὠχρὸς ἀπ’ τὴ ζαλάδα, βρέχει τὸ μέτωπο με τὸ παγωμένο νερὸ τοῦ καφετζῆ... Ἦταν κάποτε ἐπίτροπος σὲ μιὰν ‘Εκκλησιὰ. Καὶ σέπεται τὸ κλεμμένα ἀπ’ τὸ δίσκο...

Πὸ κει, καθισμένην κατὰχμα στὸ πεζοδρομιο, ἀγκομαχάει (ἢ πῆσι τῆς θὰ περνᾷ τὴν ὥρα καὶ τοὺς εἰκοσιδύο βαθμοὺς) μιὰ κυρία, ἀν-

τροχωρίστρα. Δὲν ἔχει τὸ κουράγιο νὰ μαζέψῃ τὸν «συνέκδημό» τῆς ἀπὸ χάμο. Κοντὰ τῆς μὰ σεμνὴ κοπέλλα ποῦχε σκοτώσει (μέσα τῆς), μὲ τὴν κατάκρισι, κόσμο καὶ κοσμάκη, κλαίει. Κι' ἄλλη μὰ, πὸ κει, ποῦ σκόρπιζε γύρω τῆς δηλητήριο μὲ τὴν δυσφήμισι, βαρυναστενάξει. Ἔνα πλῆθος κύριοι «καθῶς πρέπει» καθῆσαν στὰ χαμομήλια (ἔτσι μὲ τὰ καλά τους) καὶ συλλογίζονταν... Τοὺς μισθοῦς, τὴν κακομεταχείρισι τῆς ὑπέρτειρας... Συλλογίζονταν τὰ λεφτὰ τοῦ ἀνήλικου ποῦχαν στὴν ἐπιτροπεία τους... Τὸν κλεμμένο συνεταιῖρο... Ἐκείνη τὴν πλαστογραφία... Τὴν ξεγελασμένη δακτυλογραφοῦ...

★

Οἱ πὸ «θηροκευτικοί» μαζεύτηκαν σὲ κύκλο κάτω ἀπὸ ἕνα πεῦκο καὶ συλλογίζονταν τὰ χάλια τους: Τόσα χρόνια νὰ ἐμποδίζουν, μὲ τὴ μίξερια τους, ὄλο αὐτὸ τὸ πλῆθος, νὰ δῆ στὸ πρόσωπο τῶν «πιστῶν» ζωντανὸ τὸ χαρούμενο μῆνυμα, τὸ Εὐαγγέλιο... Κλαίγαν γιὰ «τὸ λεωφορεῖο ποῦχαν χάσει». Τὴν χαμένη εὐκαιρία νὰ ὀδηγήσουν ὡς τὰ σήμερα αὐτοὶ τὸ λαὸ στὸν ἀληθινὸ πολιτισμό...

Ἦταν καὶ μιὰ γυναίκα, γνωστὴ «ἀμαρτωλὴ» κι' ἕνας παλῆος φρονῆς, ποῦ ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἀκολουθίας στάθηκαν παράμερα, ψηλά, ἔξω ἀπ' τὸν περίβολο. Εἶχαν τώρα ἀνοίξει τὰ μάτια ἐκθαμβὰ καὶ μὲ τὰ χέρια τεντωμένα, σάν νάβλεπαν τὸν Παράδεισο, προχωροῦσαν στὴν Ἐκκλησία, πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένο, δακρυσμένοι...

Κι' ἕνας ἄνδρας ψηλός, καλοστεκούμενος μὲ δυνατὸ πρόσωπο καὶ ἀτέτιο βλέμμα χαϊδεύει τὸ φρεσκοξυρισμένο σαγόνι του σκεπτικὸς καὶ μουρμουρίζει:

«Μὰ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ εἶμαι θετικὸ μυαλό... Ἄκριβῶς γι' αὐτὸ, γιὰ τὴν ἀποκλείσω αὐτὴ τὴν πιθανότητα; Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι βέ-

βαιος ὅτι δὲν εἶν' ἀλήθεια; Ἔγὼ ποῦ θέλω χειροποιαστὰ πράγματα. Τί χειροποιαστὸ ἔχω πῶς ὄλα αὐτὰ εἶναι ψέμματα;»

Θυμήθηκε τώρα τὰ λόγια τοῦ Πασκάλ (ποῦ ἐπανελάμβανε ἡ γυναίκα του ὑπερασπίζοντας τὸν ἑαυτὸν τῆς). «Ἄν εἶναι ψέμματα ὅσα πιστεύω, τί ἔχω νὰ χάσω ἐγώ; Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ πεθάνω μὲ μιὰ ὠραία ἐλπίδα...

Ἄλλὰ ἐὰν αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια; Ἄναλογίζεσαι τὸ τί θὰ χάσης ἐσύ, ποῦ δὲν πιστεύεις;»

Κι' ἐκεῖ, ψάχνοντας κατὰ τὸ ἱερὸ τοῦ ἔσωκκλησιοῦ νὰ βρῆ τὴν γυναίκα του, θυμήθηκε πῶς μεγαλύτερο ἐμπόδιο ἦταν ἐκείνη ἢ ἔξυπνη κλοπὴ τοῦ δημοσίου χρήματος (ποῦ περνοῦσε ἀπ' τὰ χέρια του) παρὰ ἡ λογικὴ του... (Ἐχτύπησε μὲ τὸ μαστοῦνι του τὰ χορτάρια)... Γιατί—σάν νὰ λέμε—ἂν παραδεχόταν ὄλα αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ βιολί...

—«Γιατί... (μιλάει τώρα δυνατὰ) ἄς ἀφήσωμε τίς κουβέντες. Τὸ Εὐαγγέλιο τὸ ξέρομε ὅλοι ἡμεῖς! (Ἄνοιξε τὸ χέρι του καὶ τὸ ἔφερε βόλτα, πάνω κι' ἀπ' τοὺς ἄλλους). Τὸ ξέρομε ἀπ' ὅξω κι' ἀνακατωτὰ, φαρσί... Τὴν τιμότητα, τὴν «κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον» θέλει πρῶτα ὁ Θεός.

Αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια, τ' ἀκοῦσαν ὄλοι. —Συγγνώμη (πετάχτηκε μὲ εἰλικρίνεια ἕνας, ἀπὸ τὸν κύκλο ποῦ ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ πεῦκο). Τότε... Μὰ τότε, ἡμεῖς πρῶτοι πρέπει νὰ ποῦμε τὸ «ἰλάσθητί μου». Τὸ θυμόμαστε, ναί: «Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν».

★

Αὐτὰ ὄλα...

Ἄς ἐλπίσωμε νὰ συμβοῦν...

Ἔνα Πάσχα, στὸν Ἀη-Δημήτηρ τοῦ Λουμπαρδιάρη, κάτω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολι;...

Ἔ, ὄχι!

Στὴν Ἑλλάδα ὀλόκληρη!

ΟΥΤΙΣ

Α Ν Α Σ Τ Α Σ Ι Μ Ο

Ἄναπεσῶν κεκοίμησαι ὡς λέων!

Τώρα, σ' ἀντίκρουσαν τάφος καὶ ἄδης...

Κι' ἦσουν ἀκίνητος μὰ φοβερός
—κι' ἔγνοια γιομάτος στὴν κατάπαυσί Σου
γιὰ τοὺς ἀνέλπιτους κι' ἀλάλητους
τῶν δέσμων ἀδελφῶν μας στεναγμούς...

Μὰ ξάφνου

σάβλυγγες, τύπανα
φωνές κι' ἀλαλαγμοὶ
καὶ νικητήριες λαχῆς
παῖνες, θούρια:

Ἔσαννά!

Χοροὶ Ἀγγέλων

κι' Ἄνθρωποι ἀπελεύθεροι:

Ἔσαννά!

Καὶ νὰ ποῦ σήμερα
μέσα στὴ Δόξα Σου

ἦλθες καὶ πάλι
ὡς στὸν βαθύ μου
ὑπνο θανάτου
γλυκὺς καὶ πρῶτος
Νικητής!

Μὲ ξύπνησες καὶ μοῦ ἀνοίξες
τὸν Δρόμο τὸν μοναδικό
τὴν καθ' ὑπεροχὴν ὁδὸν
γιὰ τὴν καινούργια τὴ Ζωή,
γιὰ τὴν Ἄγάπη
μὲ τίς πρωτόγνωρες χαρὲς
—σιγή, πνοές, τραγούδια—
καὶ μὲ τὰ δάκρυα τὰ ζεστά....

Ναὶ Κύριε,

τώρα τὸ ξέρω:

Τὸ Λιοντάρι ξύπνησε!

Σ. ΒΟΡΙΝΟΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΚΟΣΜΗΜΑ ΚΑΙ ΟΔΗΓΟΣ

Ἀναγνώστης μας, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ ὅσα εἰς τὸ προηγουμένον ἄρθρον του ἐκθέτει ὁ συνεργάτης μας Π. Μελίτης ὡς πρὸς τὸν φιλάνθρωπον χειρισμὸν τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου, πὸν ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐρωτᾷ πῶς ὁ συνεργάτης μας οὗτος παρέλειψε νὰ ἀναφέρει, ὡς δεῖγμα ἀκριβῶς τῆς τοιαύτης ὀρθόδοξου φιλανθρώπου παραδόσεως, τὸν γνωστὸν λόγον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ἀναγινώσκεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως.

Ὁ ἀναγνώστης μας ἔχει δίκαιον ἐπικαλούμενος τὸν ὑπέροχον αὐτὸν λόγον τοῦ Χρυσορρήμονος. Καὶ μολοντί τὸ κείμενον τούτου εἶναι κυριολεκτικῶς πασίγνωστον, ἐν τούτοις, ἄς παρατεθῇ ἐδῶ μία περικοπή, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν «ἀπόψεων» τοῦ παρόντος φύλλου. Θὰ ἤξιζε νὰ τίθεται εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν πάντοτε ὡς ὑπόμνησις ἱερὰ καὶ ὡς αἰτία ἀκόμη καυχήσεως τοῦ Ὁρθόδοξου Ἑλληνοῦ διὰ τὸν θησαυρὸν, τὸν ὁποῖον ἀποτελεῖ ὁ μεγαλειώδης αὐτὸς λόγος, κόσμημα ἀνεκτίμητον καὶ ὀδηγὸς ἀλάνθαστος ταυτοχρόνως.

«... Φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης, δέχεται τὸν ἔσχατον, καθάπερ καὶ τὸν πρῶτον ἀναπαύει τὸν τῆς ἐνδεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς πρώτης· καὶ τὸν ἕστερον ἐλεεῖ, καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κἀκείνῳ δίδωσι, καὶ τούτῳ χαρίζεται· καὶ τὰ ἔργα δέχεται, καὶ τὴν γνώμην ἀσπάζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾷ, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπαιεῖ. Οὐκοῦν εἰσέλθετε πάντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ πρῶτοι καὶ δεῦτεροι, τὸν μισθὸν ἀπολάβετε... Ἐγκρατεῖς καὶ ῥάθυμοι, τὴν ἡμέραν τιμᾶσατε. Νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, εὐφράνθητε σήμερον... Μηδεὶς ὀδυρόσθω παισίματα· συγγνώμην γὰρ ἐκ τοῦ τάφου ἀνέτειλε. Μηδεὶς φοβεῖσθω θάνατον· ἡλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος ὁ θάνατος...»

ΝΕΑΙ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΙ

Νεοὶ σεισμοί, νέον προσκλητήριον τῆς ἀγάτης. Καὶ νέα δοκιμασία, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τιθέμεθα ὅλοι. Κράτος, Ἐκκλησία, κοινωσία, ἡ ἡγεσία καθ' ὅλου, τὸ Ἔθνος ὀλόκληρον.

Καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν πρέπει νὰ ὑποστώμεν τὴν δοκιμασίαν εὐδοκίμως. Οἱ προηγουμένοι σεισμοὶ ἴσως μᾶς εὐρῆκαν ἀπροετοιμαστούς. Τώρα ὅμως, ὁ τόπος μας ἔχει ἀποκτήσει... εἰδικότητα πλέον εἰς τὰ προβλήματα τῶν θεομηνιῶν καὶ δὴ τῶν σεισμῶν. Καὶ πείραν ἔχομεν πλέον καὶ καιρὸς μᾶς ἐδόθη καὶ διὰ τὴν ψυχικὴν καὶ διὰ τὴν ὀργανωτικὴν ἀντιμετώπισιν. Δὲν ὑπάρχει, λοιπὸν, κανεὶνὸς εἶδους ἐλαφρυντικόν. Νὰ ἐλπίσωμεν ἄρᾳ γε ὅτι αὐτὴν τὴν φορὰν θὰ πάρομεν βαθμὸν καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐπήραμεν εἰς τὰς προηγουμένας παρομοίας δοκιμασίας; Πρέπει!

Ἡ Αἰμοδοσία

Δὲν φανταζόμεθα ὅτι χρειάζεται, ἀλλὰ πάντως δὲν βλέπτει: θέλομεν νὰ τονίσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τὴν ἀνάγκην, τὴν ἐξαιρετικὴν, νὰ δώσωμεν ὅλοι τὸ «παρὸν» εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς αἰμοδοσίας. Εἶναι μία ἐπιστρατεύσις, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ ὑπάρξουν ἀνυπότακτοι. Καὶ ἀνυπότακτος εἶναι κάθε Ἕλλην, ὁ ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ καὶ ὅμως δὲν τὸ κάνει.

Εἶναι δὲ κατὰ τοῦτο περισσότερον ἐγκληματικὴ ἢ ἀνυποταξία, καθ' ὅσον αὐτὸς πού ἀρνεῖται ἢ παραμελεῖ νὰ δώσῃ, θὰ ζητῇ κατόπιν αἷμα, ἐὰν ποτε ἔλθῃ ἡ σειρά του νὰ τὸ χρειασθῇ. Διότι ὅλοι σχεδὸν ἡμποροῦμεν νὰ δώσωμεν καὶ ἀνεξαιρέτως ὅλοι ἐνδέχεται νὰ ζητήσωμεν. Τὸ νὰ λείπωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὸ προσκλητήριον, ὅταν πρόκειται νὰ δώσωμεν, νὰ ἤμεθα ὅμως παρόντες, ὅταν πρέπει νὰ πάρομεν, αὐτὸ εἶναι κατὰ τὸ ὁποῖον, βέβαια, ὡς χριστιανικὸν

πάντως δὲν ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ.

Καὶ ἕως τώρα μὲν δὲν ὑφίστατο ὄργανοις τῆς αἰμοδοσίας. Δὲν ὑπῆρχε καὶ δημιουργημένη παράδοσις ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐκδηλώσεως τῆς ἀγάτης καί, εἰς τὸ κάτω-κάτω, δὲν ἤξευρε κανεὶς καὶ τί νὰ κἀνη, προκειμένου νὰ μετάσχη εἰς τὴν ἱεράν αὐτὴν εἰσφοράν. Τώρα ὅμως ἀρχίζουν καὶ συστηματοποιοῦνται αὐτά. Εἶναι λοιπὸν ὦρα πλέον νὰ μετάσχωμεν τῆς ἱεραῆς ἐκστρατείας, ὄχι μόνον πρὸς χάριν ἐκείνων πού θὰ ἔχουν ἀνάγκην (δηλαδή, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐνδεχομένως ἡμῶν τῶν ἰδίων), ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος πηγαίνει νὰ προσφέρει ὀλίγον αἷμα εἰς τὸν ἔρανον αὐτόν, βιολογικῶς μὲν, τοῦλάχιστον, δὲν βλάπτεται καὶ πολλάκις ὠφελεῖται. Πνευματικῶς ὅμως ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν αἰμοδοσίαν ἄλλος ἄνθρωπος!

Καὶ ἐπειδὴ πρέπει ὅλα νὰ ἀλλάξουν καὶ νὰ γίνουν κτὰ πάντα καινά, ἄς λάβωμεν καὶ τὴν αἰμοδοσίαν ὡς ἓνα τρόπον διὰ τὴν τοιαύτην μας ἀλλαγὴν. Θὰ μᾶς βοηθήσῃ πνευματικῶς καὶ δι' ἄλλα δῆματα πού χρειάζονται ἐπίσης διὰ τὰ κόψωμεν τὸν ἄκρατον ἐγωϊσμόν μας καὶ νὰ ἀρχίσωμεν νὰ σκεπτόμεθα τοὺς ἄλλους μὲ ἀγάτην, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν εἴμεθα τίποτε ἄλλο παρὰ «ἄ-θεοὶ ἐν τῷ κόσμῳ».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΙΕΡΑΤΕΥΜΑ

Εἰς τὰς «Ἀκτίνας» τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου 1953 εἶχαν δημοσιευθῆ ἄρθρα τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Τρεμπέλα, σχετικὰ μὲ τὸ «βασιλεῖον ἱεράτευμα» τῶν πιστῶν. Χαίρομεν ἰδιαίτερος διότι ἦδη ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἄλλη πολύτιμος πρᾶγματι συμβολή, ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀντιπρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Π. Μπρατσιώτου, δημοσιευθὲν εἰς τὸ γνωστὸν θεολογικὸν περιοδικὸν τῆς Θεσσαλονίκης «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς». Ἀναφέρεται καὶ αὐτὸ τὸ ἄρθρον εἰς τὸ «βασιλεῖον ἱεράτευμα» καὶ δίδει τὴν, ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, κατοχύρωσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῶν πιστῶν, ὡς ἀποτελούντων μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὑπεύθυνα καὶ αὐτά, καὶ συναποτελοῦντα τὸ γενικὸν βασιλεῖον ἱεράτευμα πάντων τῶν πιστῶν.

Ἐλκυστικῶς σαφῆς ἡ ἔκθεσις, πλουσία εἰς πατερικὰς, ἰδίας, παρατομιάς, περιεκτικωτάτη ἐν τῇ συντομίᾳ τῆς, ἀποτελεῖ κἄτι πού καλὸν θὰ ἦτο νὰ τὸ ἐδιάβαζαν, εἰ δυνατόν, ὅλοι, πάντως ὅλοι οἱ περὶ τὰ θέματα αὐτὰ εἰδικουμένοι. Ἐδῶ ἄς σταχυολογήσωμεν ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτὸ δύο μόνον ἀπὸ τὰ τόσα χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα πού ἀναφέρονται. Τὸ ἓνα εἶναι σχετικὸν μὲ τὴν συζητήσιον, ἡ ὁποία διεξήγητο ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν καὶ χαρακτηρίζει τὴν νοοτροπίαν τῆς μεριδος τῆς «κληρικοκρατίας». Εἶναι ἓνα ἀνέκδοτον τοῦ καρδινάλιου Gasquet, μεστὸν εἰρωνείας διδακτικωτάτης δι' ἐκείνους πού, ταυτίζοντας τὰς ἐννοίας «Ἐκκλησία» καὶ «ράσον», θέλουν τὴν Ἐκκλησίαν χωρὶς τοὺς λαϊκοὺς :

Εἰς κατηχοίμενος ἠρώτησε καθολικὸν ἱερέα, τίς ἡ θέσις τοῦ λαικοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ του καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη: εἶναι διττή, ἦτοι: α) γονατίζει πρὸ τοῦ βωμοῦ καὶ β) κἀθηται ἀπέναντι τῆς ἔδρας τοῦ κηρύγματος (δηλ. τοῦ ἄμβωνος, ὡς θὰ ἐλέγομεν), εἰς ἃ ὁ Καρδινάλιος προσέθεσεν: Ἐλησμονήθη ἡ τρίτη θέσις: «(ὁ λαϊκός) θέτει τὴν χεῖρα εἰς τὸ πορτοφόλιόν του!»

Καὶ τὸ ἄλλο εἶναι τὸ ὑστερόγραφον τοῦ ἄρθρου, χαρακτηριστικώτατον καὶ αὐτό :

«Νεαροὶ διδασκάλισσαι, 275 τὸν ἀριθμὸν, ἐξ ὧν 150 εἰ Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ 125 ἐκ τῆς Νέας, πιστεύουσαι εἰς τὸ «βασιλεῖον ἱεράτευμα»... ἐργάζονται ὅλως ἀθορύβως ἐν σχολαίσις τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ἀκόμη καὶ τῶν ἀκριτικῶν περιφερειῶν, τελείως ἀπομονωμένα, μᾶλλον δ' ἐν μέσῳ περιβάλλοντος οὐχὶ πάντοτε εὐμενῶς διακειμένου πρὸς τὴν ἰδεολογίαν των, ἀντιμετωπίζουσαι μωρίας δυσχερείας καὶ ἐκκληροῦσαι θητεῖαν ἱεροστολικὴν καὶ ἐθνικὴν, ἀξιοζήλευτον καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας, μὴ προσδοκῶσαι δὲ ἄλλο τι εἰμὴ «ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Πράγματι, «αἱ γυναῖκες γεγόνασιν ἄνδρες» καὶ ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ προσθέσωμεν καὶ «βασιλεῖον ἱεράτευμα!»

ΚΑΤΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΝ

Πρέπει νὰ μᾶς συγκινήσῃ καὶ νὰ μᾶς κινήσῃ εἰς δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εὐχαριστίας πρὸς τοὺς πρωτοεργάτας ἐπιστήμονας ἢ εὐρεσις τοῦ ὄρου, μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζεται ἡ φοβερὰ ἀπειλή πού λέγεται πολιομυελίτις.

Τί σημαίνει ἡ νόσος αὐτὴ τὸ αἰσθάνεται ὅποιος τὴν ἔχει παρακολουθήσει ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Ἀλλὰ καὶ ὅποιος μόνον ἀπὸ περιγραφῆς τὴν γνωρίζει, ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἐκτιμήσῃ. Καὶ ἡ εἰδήσις περὶ τοῦ προληπτικοῦ ὁροῦ, ἐὰν ἡξέυραμεν νὰ προσέχωμεν τὰ ἄξια προσοχῆς, ἔπρεπε νὰ μᾶς εἴχε κάμει νὰ ἐορτάσωμεν τὸ Πάσχα πού ἐπεράσαμεν μὲ περισσοτέραν χαρὰν καὶ μόνον διότι εὐρέθη αὐτὸ τὸ φάρμακον. Ἀλλὰ ἐμπῆκε καὶ αὐτὴ ἡ εἰδήσις εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων παράπλευρα, ἢ μᾶλλον πολὺ πῶς κάτω, ἀπὸ τὴν συνήθη πολιτικὴν κίνησιν, τὰ τρέχοντα πολιτικὰ γεγονότα, τὰς πολιτικὰς ζυμώσεις, τὰ ποδοσφαιρικὰ μάτς, τὰς διενέξεις διὰ τὸ ἂν θὰ σταλοῦν εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν χώραν οἱ ἀθληταὶ μας, ἢ ὄχι καὶ τὰ παρόμοια.

Ὅπως δὴ ποτε, ἄς ἐπιτραπῇ τώρα ἐδῶ, μετὰ τὴν δοξολογίαν εἰς τὸν παντὸς ἀγαθοῦ Δοτῆρα, νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ὀνόματα τῶν ἐργατῶν τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Θὰ ὑπάρξουν ἀναγνώσται πού ἔχουν εἰδικούς ἀτομικούς λόγους νὰ ἐνδιαφερθοῦν καὶ νὰ συγκινηθοῦν ἰδιαιτέρως διὰ τὸ εὐφρόσυνον ἀγγελμα. Ἀλλὰ, βεβαίως, δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἀναγνώστης, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ χαρῆ διὰ τὴν χαρὰν, ἔστω, τῶν ἄλλων, πού λυτρώνονται ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν καὶ δὲν θὰ ἰδῆ τὰ ὀνόματα αὐτὰ μὲ στοργὴν καὶ μὲ προσευχὴν εὐγνωμοσύνης διὰ τὸ ἔργον των. Τὰ παραθέτομεν, λοιπόν : Εἶναι ὁ Δρ. Ἰωνᾶς Σώλκ, ὁ κυρίως παρασκευάσας τὸ ἐμβόλιον, ὁ Δρ. Τόμας Φράνσις, ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Παιδικῆς Παραλύσεως, ὁ Μπαϊξελ Ο' Κόννορ, πρόεδρος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος κατὰ τῆς παιδικῆς παραλύσεως.

Καί τι περισσότερον ἀξίζουν τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῆς Μαίρουλιν Μονρόε καὶ τῆς Σουλβάνας Παμπανίνι!

ΜΕ ΒΑΘΥΤΑΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΟΝ

Τὸ πέρασμα τοῦ Ἀλβέρτου Ἀϊνστάϊν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν συνδέεται μὲ πρόοδον γιγαντιαίαν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ δὴ τὴν ἀναγομένην εἰς τὴν γενικωτέραν θεώρησιν τοῦ ὕλικου κόσμου ὡς συνό-

λου. Μὲ τὸν θάνατόν του φεύγει ἓνας γίγας τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τοὺς ὀλίγους τοὺς ὁποῖους ἡ ἱστορία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ. Καὶ ὅσον καὶ ἂν ὁ ἴδιος μὲ ὑποδειγματικὴν ὄντως ταπεινοφροσύνην τὸ ἠρνεῖτο, τὸ ὅλον ἔργον δεικνύει μίαν ἐπιστημονικὴν σύλληψιν ὄντως μεγαλειώδη.

Ὅτι ἡ δημιουργία του δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἰδική του... μὰ μήπως ὑπάρχει θνητός, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ ἐκ τοῦ μηδενός, μόνος του; Ὡς πρὸς τὸν Ἀϊνστάϊν εἰδικώτερον δὲν εἶναι ἴσως ἐπαρκῶς γνωστὸν πόσον ὁ ἴδιος ἀναγνωρίζει ὅτι ὠφελήθη ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ Ἑλληνος σοφοῦ μαθηματικοῦ, καθηγητοῦ εἰς τὸ Μόναχον, Κ. Καραθεοδωρῆ, ἀποτελεῖ ὅμως κοινὸν τόπον τὸ γεγονός ὅτι οὗτος ὠκοδόμησεν ἐπὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Μάξ Πλάνκ, τῆς θεωρίας τῶν Quanta, περὶ τῆς ὁποίας εἰς πλειάδα ἄρθρων ἔχουν γράψει αἱ «Ἀκτίνες». Καὶ σύγκρισις τοῦ Ἀϊνστάϊν μὲ τὸν Πλάνκ δὲν θὰ ἀπέβαινε, βεβαίως, ὑπὲρ τοῦ πρώτου. Ὁ Πλάνκ ἔμεινεν εἰς τὸ σπουδαστήριον καὶ ἡ συμβολή του ἀναγνωρίζεται ὀλονὲν περισσότερον. Ὁ Ἀϊνστάϊν κατέστη παγκοίνως γνωστός καὶ τώρα ἡ φήμη του ἀρχίζει νὰ περιορίζεται εἰς τὰ προσήκοντα ὄριά της.

Ὁ Πλάνκ ἐθεώρησε τὸν κόσμον ὄντως ὡς σύνολον, διότι εἶχε τὴν αἴσθησιν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, χριστιανὸς ἐκ πεποιθήσεως, ὅπως γνωρίζουν οἱ ἀναγνώσται μας ἀπὸ ἐργασίας του εἰδικῆς. Τοῦ Ἀϊνστάϊν ἡ κοσμοθεωρία, ἐνῶ δὲν ἦτο ἄρνησις τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τοῦναντίον ἐν πολλοῖς μαρτυρία καὶ ὁμολογία αὐτοῦ, ἐν τούτοις ἐν τῷ συνόλω της ἦτο κοσμοθεωρία πικρίας. Δεδικαιολογημένης πικρίας, ἀλλὰ πάντως ὄχι δημιουργικῆς. Ὅταν δὲ οὗτος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Μάξ Πλάνκ καὶ ὑποκύπτων εἰς πίεςεις πολλῶν, ἐξέφευγεν ἀπὸ τὸ πεδῖον τῆς ἐπιστήμης καὶ ὠμίλει κυριολεκτικῶς de omni re scibili et quibus iam aliis οἱ ἐπιστήμονες ἐσκέπτοντο πόσον θὰ ἦτο καλύτερον ἂν ὁ Ἀϊνστάϊν εἶχε περιορισθῆ εἰς τὰ μαθηματικά του!

Ἐνα μεγαλεῖον πού ἔμεινεν εἰς τὸ τέλος μὲ ἀτελῆ ἀξιοποίησιν, ἀλλὰ διὰ λόγους οἱ ὁποῖοι ἄλλους βαρύνουν! Αὐτὸ τὸ μεγαλεῖον

ήτο ὁ Ἀλβέρτος Ἀϊνστάϊν. Τὸ ἔργον του ἐν τῷ συνόλῳ ἔχει μέσα του τὸ δραματικὸν στοιχείον πὺ φαινεται εἰς τὴν ὄλην παραγωγὴν, εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ παντὸς πτῆσιν. Καὶ τὴν παραγωγὴν αὐτὴν ἀποχαιρετῶμεν ἤδη μὲ συγκρατημένον ἴσως τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ μὲ βαθύτατον σεβασμόν.

ΑΙ ΠΑΓΩΜΕΝΑΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Τὸ ζήτημα τῶν παγωμένων πιστώσεων εἶναι βέβαια κατὰ πρῶτον λόγον οικονομικόν. Ὁ πάγος ὅμως τῶν πιστώσεων εἶναι ζήτημα πνευματικόν!

Ἐὰν ἀναλύσωμεν τὸ πῶς ἐδημιουργήθησαν αὐταὶ αἱ λεγόμεναι παγωμέναι πιστώσεις, θὰ ἴδωμεν ὅτι πρόκειται περὶ πιστώσεων τὰς ὁποίας τὸ κοινωνικὸν σύνολον διὰ τῶν μεγάλων πιστωτικῶν ὀργανισμῶν χορηγεῖ εἰς διαφόρους ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι, ὑποτίθεται, εἶναι τόσον πολὺ κοινῆς ὠφελείας, ὥστε πρέπει νὰ τὰς ἐνισχύσῃ οικονομικῶς ἡ ὀλότης, χρησιμοποιοῦσα κυρίως καὶ τὴν ἀμερικανικὴν βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα διαθέσιμα πὺ ὑπάρχουν. Καὶ τοῦτο μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἀφ' ἐνὸς θὰ χρησιμοποιηθοῦν πράγματι αἱ πιστώσεις διὰ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐχορηγήθησαν, δηλαδὴ διὰ νὰ τονωθοῦν ἐπιχειρήσεις, ἡ προκοπὴ τῶν ὁποίων κρίνεται ἐξυπηρετοῦσα τὸ κοινωνικὸν σύνολον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι τὰ ληφθέντα θὰ ἀποδοθοῦν, ὅπως συμφωνήθη, διὰ νὰ δοθοῦν περαιτέρω ἄλλοῦ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως αὐταὶ αἱ πιστώσεις οὔτε τοποθετοῦνται προσηκόντως οὔτε ἐπιστρέφονται. Μένουν «παγωμέναι», εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν «δανεικὰ καὶ ἀγύριστα».

Διατί; Πρῶτον, διότι ἐδόθησαν πλεῖστα ἐξ αὐτῶν κατὰ τρόπον ἀμελέτητον καὶ ἐπιπόλαιον. Ἐπῆρξαν κατὰ καιροὺς ἀριόδιον, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἐχειρίζοντο τὰς πιστοδοτήσεις, δὲν ἐφάρθησαν οὔτε μὲ ποσοστὸν τῆς ἐπιμελείας, τὴν ὁποίαν θὰ ἐχρησιμοποιοῦν ἐὰν τὰς ἔδιδαν ἀπὸ τὴν τόσπην των. Δεύτερον, διότι καὶ ἐδῶ ἔπαιξαν δυστυχῶς τὸν καταστρεπτικὸν ρόλον των αἱ πολιτικαὶ πιέ-

σεις ἐξ ὄλων τῶν κομμάτων, πιέσεις πού, βέβαια, δὲν εἶχαν ὡς κριτήριον τὸ συμφέρον τῆς ὀλότης, οὔτε τὰς ἐγγυήσεις περὶ προσηκούσης χρησιμοποίησεως, ὑπάρξεως τῆς ἀντιστοίχου οικονομικῆς ἐπιφανεῖας καὶ τῶν κεφαλαίων κινήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐγκαίρου ἀποδόσεως. Καὶ τρίτον, διότι μέγας ἀριθμὸς ἀπὸ ἐκείνων πὺ ἐπῆραν τὰς πιστώσεις δὲν τὰς ἐτοποθέτησαν ὅπως ἔπρεπε καὶ ὅπως ὑπεσχέθησαν νὰ τὰς τοποθετήσουν, δηλ. διὰ τὴν ἴδρυσιν ἢ ἐπέκτασιν ὀρισιμένης ἐπιχειρήσεως μεγάλης ὀλότης, ἀλλὰ χωρίζοντες τὸν ἑαυτὸν των... ἀπὸ τὴν ἐπιχειροῦσιν των τὰ ἐχρησιμοποίησαν διὰ προσωπικὴν κερδοσκοπίαν ἄμεσον, καὶ ἄφησαν τὴν ἐπιχειροῦσιν των πάλιν χωρὶς ἐφόδια καὶ χωρὶς δυνατότητα νὰ κινήθῃ. Ἡ ἐπιχειροῦσις, δηλαδὴ, προβάλλει ὡς ἡ βιτρίνα πὺ ἐλκύει τὰς πιστώσεις, αἱ πιστώσεις ὅμως πηγαίνουν εἰς ἄλλας ἀδήλους καὶ διὰ τὴν ὀλότητα ἀχρήστους, ἂν μὴ ἐπιβλαβεῖς, κερδοσκοπίας.

Αὐτοὶ οἱ τρεῖς λόγοι μᾶς ἔφεραν εἰς τὸ δισεκατομμύριον περιπύου (σημερινῶν δραχμῶν) τῶν «παγωμένων πιστώσεων». Καὶ τοῦτο εἰς μίαν χώραν, ἡ ὁποία πένεται καὶ ἀφίνει τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους εἰς ζωὴν στέρησεων, ἀπολύνει χιλιάδας ἄλλων καὶ κρατεῖ εἰς τὴν φυλακὴν οἰκογενειάρχας, οἱ ὁποῖοι τῆς χρεωστοῦν... τρεῖς καὶ ἑξήντα! Διατί αὐτό; Διότι ὑπῆρχαν μὲν αἱ πιστώσεις, ἀλλὰ ὑπῆρχε καὶ ὁ πάγος. Ἡ πνευματικὴ παγωνιά, ἀντὶ τῆς πνοῆς. Ἡ ἀβελτηρία, τὸ πολιτικὸν ρουσφέτι, ἡ ἀπιστεῦτος ἐγωπαθὴς κερδοσκοπία, ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ πνεῦμα δημιουργίας ἀντιστοιχόν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας τῶν πολεμιστῶν μας, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον πνεῦμα ζῆ ἀκόμη αὐτὸς ὁ τόπος. Ἀποτέλεσμα: ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων πὺ πᾶνε χαμένα καὶ μία οἰκονομία, ἡ ὁποία νομίζεις ὅτι ὅσον περισσότερο τρώγει, τόσον περισσότερο ἀτροφικὴ γίνεται!

ΕΚ ΜΕΣΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Καὶ τώρα πάρετε τὸ δισεκατομμύριον αὐτὸ τῶν νέων δραχμῶν, πὺ κινδυνεύουν νὰ ἀπολήξουν εἰς τὸ τίποτε, διότι ἀκριβῶς ἔλειψεν ἡ πνοὴ πὺ θὰ τὰς καθίστα δημιουργι-

κὰς καὶ συγκρίνατέ το μὲ τὸν ὄγκον θαυμασῶν ἐπιτευγμάτων πὺ ἀναγράφονται εἰς τὸν ἀπολογισμὸν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος». Πνοή, πόνος, ἀγάπη, μυαλό, ἐφευρετικότης, προσωπικὴ ἐπαφή, ἐμπιστοσύνη. Μὲ αὐτά, σύμπληξις συνδέσμων Δήμων καὶ Κοινοτήτων, βοήθεια, δανεισμὸς εἰς τὰς κοινότητες, ἐπαγρύπνησις καὶ ἔμπρακτος ἀρωγὴ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ δανεισμοῦ αὐτοῦ, ἔργα, ἔργα, ἔργα!

Ἄν σὰς τύχη εἰς τὰ χέρια τὸ τεῦχος τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἐσχάτως, μὴ ἀμελήσετε νὰ τὸ ἰδῆτε, νὰ τὸ φυλλομετρήσετε, ἔστω, μόνον. Θὰ παρηγορηθῆτε διὰ πολλά... παγωμένα πὺ βλέπετε εἰς τὸν χειρισμὸν διαφόρων ἄλλων ἀρμοδιοτήτων καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι καὶ ὅμως κἄτι γίνεται εἰς τὸν τόπον αὐτόν.

Καὶ εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Ἰδρυμα» καὶ ἰδιαιτέρως τὴν «Ἐπιτροπὴν Δήμων καὶ Κοινοτήτων» ὀφείλομεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἓνα «εὐχαριστῶ», ἐκ μέσης καρδίας!

ΠΩΣ ΝΑ ΤΗΝ ΧΑΡΟΥΜΕ ;

Ἡ πρωτεύουσα ὅλο καὶ ἀλλάζει ὄψιν. Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ κυκλοφορήσετε εἰς τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς, εἰς τὸ «city» τῆς Παλλάδος, (τώρα ἢ Παλλάς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅλον ἄστὺ ἔχει καὶ τό... «city»), χωρὶς νὰ ἰδῆτε κάθε τόσο καὶ μίαν νέαν οἰκοδομήν, ἢ ὁποία συμβάλλει εἰς τὸ νὰ ἀλλάξη ἢ μορφή τῆς πρωτεύουσῆς. Πολυκατοικίαι μὲ ὄγκον ἐπιβλητικὸν τὴν μεταμορφώνουν ἀκαταπαύστως. Ἄπὸ μηνὸς εἰς μῆνα γίνεται ἀγνώριστος ἢ Ἀθήνα μας... εἰς τὸ κέντρον τῆς.

Τὶ ὠραιότερον ὅμως θὰ ἦτο, ἂν ἢ μεταμόρφωσις ἐγένετο ὄχι εἰς τὸ κέντρον, ἢ ἔστω, ὄχι μόνον εἰς τὸ κέντρον, ἀλλὰ εἰς τοὺς συνοικισμοὺς, πὺ τὸ κατάντημά των καὶ ἢ ἐγκαταλείψις των ἀποτελοῦν ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀνθρωπιὰ μας, διὰ τὸν πολιτισμὸν μας, διὰ τὸν Χριστιανισμὸν μας! Τί φοβερὸν πὺ εἶναι, ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συνοικισμοὺς αὐτοὺς εὐρίσκονται καὶ σήμερον εἰς οἷαν ἀθλίαν κατάστασιν ἦσαν εἰς τὴν ἀρχήν, ὅταν μὲ θιασύνην ἐκτί-

σθησαν ὡς μία ἐντελῶς προσωρινὴ λύσις, ἢ μᾶλλον ὅτι κάθε ἡμέρα πὺ περὶνὰ μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν συνοικισμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ ἐπὶ τὸ χειρότερον! Καὶ χωρὶς νὰ ποῦμε τίποτε διὰ τὸ ἑλληνικὸ χωριό!

Ὅταν αὐτὰ εἶναι πραγματικότης, πῶς νὰ τὴν χαροῦμε τὴν ὁμολογουμένως πολιτισμένην παντοειδῆ οἰκοδομικὴν δημιουργίαν πὺ βλέπομεν εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν! Ὡραία ὅλα αὐτά, ἀλλὰ θὰ μᾶς εὐχαριστοῦσαν ἀσυγκρίτως περισσότερον, ἂν προηγεῖτο καὶ χρονικῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προβαδίζει ἀξιολογικῶς ἢ βελτίωσις τῶν στοιχειωδῶν ὄρων διαβιώσεως τῶν ἀδελφῶν μας, οἱ ὁποῖοι, πρὸς ἐντροπὴν μας, ἐξακολουθοῦν τώρα, τριάντα χρόνια μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν, νὰ ζοῦν κυριολεκτικῶς εἰς τρώγλας, ἢ τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν μας, πὺ διατηροῦν εἰς τὴν ζωὴν τὴν πρωτεύουσαν!

ΑΨΥΧΟΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΙΣ

Εἰς τὰς καθημερινὰς ἐφημερίδας δημοσιεύονται κάθε τόσο παράπονα, ὅτι εἰς διάφορα ἰδρύματα, κεκλημένα νὰ παρέχουν βοήθειαν εἰς ἀνθρώπους πὺ ἔχουν ἰδιάζουσαν ἀνάγκην βοηθείας, λείπει ἢ ἀνωτέρα ἐκεῖνη ἀτμοσφαιρα ἀγάπης, πὺ θὰ κάμη ὥστε ὅποιοι ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ ἰδρύματα αὐτὰ νὰ διατηρῇ τὴν ἀξιοπρέπειάν του ἀμείωτον, νὰ μὴ ταλαιπωρηται χωρὶς λόγον καὶ νὰ βλέπη νὰ τὸν ὑποδέχονται ἀνθρώποι μὲ πλήρη κατανόησιν τῶν ἀναγκῶν, τὴν θεραπείαν τῶν ὁποίων ἐπαγγέλλεται τὸ ἶδρυμα.

Ἰδιαιτέρως τὰ παράπονα αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς κρατικὰς ὑπηρεσίας, σχετικὰς πρὸς τοιαύτην ἐξυπηρέτησιν. Μνημονεύεται συγκεκριμένως ἢ καταταλαιπώρησις μὲ τὸ «σήμερον» καὶ μὲ τὸ «αὔριον», ἢ καθαρῶς γραφειοκρατικὴ καὶ ἐντελῶς ἄψυχος μεταχειρίσις, ἢ ὁποία κάμνει ὥστε, καὶ ὅταν ἀκόμη καταλήξη ἢ ὅλη διαδικασία εἰς θεραπείαν τοῦ αἰτήματος, νὰ ἔχη χάσει πλείστον μέρος τῆς ἀξίας τῆς. Ὅταν δὲ καταλήγη εἰς ἀρνησιν (ἢ συνηθεστέρα δυστυχῶς περιπτώσις), τότε δὴ τότε, κάμνει τὴν ἀγωνίαν κυριολεκτικῶς ἀφόρητον καὶ

τὴν μεταβάλλει εἰς πικρίαν, εἰς ἀγανάκτησιν. Εἰς ἀγανάκτησιν ποῦ εἶναι μεταδοτική, διότι εἶναι δικαιολογημένη μὲ τὸ παραπᾶνω.

Ὅπως καὶ ἐπὶ ἄλλων παρομοίων περιπτώσεων, ἡ παρούσα στήλη δὲν θέλει νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερείας. Δὲν προτίθεται νὰ ἐπικρίνῃ κανένα. Ἄλλ' ὑποχρεοῦται νὰ εἶναι φωνὴ τῶν ἀδικουμένων. Καὶ ἀδικεῖται ὁ πολίτης, ὁ ὁποῖος ταλαιπωρεῖται ψυχικῶς, εἰς περιπτώσεις ὅπου ὁ ψυχολογικὸς παράγων ἔχει πρωτεύουσαν σπουδαιότητα. Ἄλλὰ καὶ γενικώτερον, εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εὐνομιουμένου κράτους, περιλαμβάνεται ὅχι μόνον ὅτι θὰ δίδεται εἰς τὸν πολίτην ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ τοῦ δοθῇ, ἀλλὰ ὅτι καὶ θὰ τοῦ δίδεται μὲ τὸν τρόπον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ θίγῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν του καὶ δὲν θὰ τὸν κουράζῃ ψυχικῶς, ὥστε εἰς τὸ τέλος τὸ διδόμενον νὰ χάνῃ τὴν ἀξίαν του.

“ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ,,

Μὲ συγκρίνησιν βλέπομεν τὴν ἐπανεκδοσὶν τῆς «Ἀναμορφώσεως», τοῦ περιοδικοῦ τὸ ὁποῖον ἐξέδωσεν ὁ ἀειμνηστὸς πρωτοπρεσβύτερος καὶ ἐμπνευσμένος στυλοβάτης τῆς χριστιανικῆς κινήσεως εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὁ πατὴρ Γεώργιος Μακρῆς. Τὰ δύο τεύχη, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἕως τώρα, θὰ χαροποιήσουν καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐγνώρισαν τὸν ἀλησμόνητον ἰδρυτὴν καὶ ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι βλέπουν τὸ ἔργον τῶν συνεχιστῶν. Εὐχόμεθα κάθε εὐλογίαν εἰς τὴν καλὴν προσπάθειαν καὶ καρποφορίαν πλήρη καὶ μακρὰν σειρὰν τόμων καλύπτουσιν.

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

Ἐμεθα ὑποχρεωμένοι, ἐξηναγκασμένοι θὰ ἐλέγομεν, νὰ ἐπανεέλθωμεν εἰς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μας διὰ τὰς συγκινητικωτάτας ἐκδηλώσεις των ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκκλήσεως διὰ τὸ προαιρετικὸν συμπλήρωμα τῆς συνδρομῆς των εἰς τὰς «Ἀκτίνας». Ἐἴτε διὰ νὰ μᾶς στείλουν τὴν προαιρετικὴν των αὐτὴν συνδρομήν, εἴτε διὰ νὰ μᾶς δικαιολογηθοῦν μὲ πολὺ συγκινητικὸν τρόπον, διότι δὲν ἤμποροῦν νὰ στείλουν (ἐννοεῖται ὅτι καμμία ἀπολύτως δι-

καιολογία δὲν ἐχρειάζετο) ἐπικοινωνοῦν μαζί μας μὲ τὸν τρόπον ποῦ δείχνει τὴν ψυχικὴν ἐνότητα κατὰ τρόπον θαυμαστόν.

Πολὺ λυπούμεθα, διότι δυστυχῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς ἓνα ἕκαστον προσωπικῶς. Τοσαύτης ἀλληλογραφίας ἢ διεξαγωγῆ θὰ προυπέθετε προσωπικόν, ὑπαλληλίαν, καὶ δὲν πρόκειται αἱ συνδρομαὶ τῶν «Ἀκτίνων» πρὸς τὰ ἐκεῖ νὰ διοχετευθοῦν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον θὰ παρακαλέσωμεν ὅλους, ὅσοι μᾶς ἔστειλαν τοιαῦτα γράμματα, νὰ δεχθοῦν ἐδῶ τὰς εὐχαριστίας μας καὶ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ των μαρτυροῦν ἐνότητα, «κοινωνίαν δημιουργίας», εἰς μίαν ἐργασίαν, ἢ ὁποία, τὸ ἐτονίσωμεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου καὶ ἀποδεικνύεται πάντοτε κάθε ἔτος καὶ περισσότερον, εἶναι προσπάθεια κοινὴ ὅλων μας.

Εὐχαριστοῦμεν λοιπὸν θεομότατα δι' αὐτὰς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἔχομεν ἐπίγνωσιν τοῦ χρέους, νὰ προσπαθήσωμεν ὥστε νὰ ἔχωμεν τὰς «Ἀκτίνας» ὄργανον ἀρμόδιον διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὸν παλμὸν τοιούτων συγκινητικῶν καὶ πνευματικῶν ὄντως ἐκδηλώσεων.

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Κύριε Διευθυντά,

Ἐπειδὴ ἐγίνεν εἰς τὰς «Ἀκτίνας» λόγος περὶ τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου καὶ τοῦ πνεύματος κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀρωγῆς, τὸ ὁποῖον ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ἐργάτης τοῦ Εὐαγγελίου ἐπέδειξε καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνακηρύξεώς του ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀγίου. ἐπιτρέψατέ μου νὰ σᾶς στείλω ἓνα κομμάτι ἀπὸ λόγον του, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιδεικνύουν οἱ χριστιανοὶ ἀντίληψιν ἔμπρακτον διὰ τοὺς πενομένους. Ἡ εἰδικὴ ἐμφάνισις τοῦ θέματος εἶναι βεβαίως σήμερον κάτωσ ἀθηραιωμένη. Ἡ κεντρικὴ γραμμὴ ὅμως εἶναι ἐπίκαιρη, διότι εἶναι αἰωνία :

«Καθὼς λέγομεν ὅτι οἱ οἰκοκυροὶ ἐκεῖνοι τῶν ὑποστατικῶν, ὅπου παίρνουσιν ὅλους τοὺς καρποὺς καὶ δὲν ἀφίνουν καὶ εἰς τοὺς γεωργούς, γίνονται φονεῖς, διατὶ ἀποστεροῦσι τὴν τροφήν τῶν πτωχῶν» ἔτσι παρομοίως λέγομεν ἐδῶ ὅτι καὶ οἱ γεωργοὶ ἐκεῖνοι ἢ οἱ οἰκοκυροὶ τῶν ὑποστατικῶν, ὅπου δὲν ἀφίνουν τοὺς ξένους καὶ τὰ ὄφρανα καὶ τὰς χήρας καὶ τοὺς ἄλλους πτωχοὺς νὰ μαζώξουν ἀπὸ τὰ στάχυα τῶν θεωρισμένων χωραφίων τους ἢ ἀπὸ τὰ σταφύλια, ὅπου μένουν ἀπὸ τὰ τρυγημένα

ἀμπέλια των, ἢ ἀπὸ τὰς ἐλαίας καὶ τοὺς ἄλλους καρπούς, καὶ πωρικά τῶν μαζωμένων δένδρων τους, καὶ αὐτοὶ παρομοίως φονεῖς γίνονται, καὶ αἵματα χύνουσι, διατὶ ὑστεροῦν τὴν τροφήν τῶν ξένων καὶ ὄρφανῶν καὶ χηρῶν καὶ πτωχῶν, ὅπου δὲν ἔχουν χωράφια, οὔτε ἀμπέλια, οὔτε ἐλαίας, οὔτε ἄλλα δένδρα, ἀλλὰ ἐλπίζουν ἀπὸ τὰ ὑποστατικά τῶν ἄλλων νὰ μαζώξουν καὶ νὰ ζήσουν· ὅσοι δὲ γεωργοὶ καὶ οἰκοκυροὶ ὑποστατικῶν, φθάσουν εἰς τόσῃ ἀσπλαχνίαν καὶ ἀθεοφοβίαν, ὥστε ὅπου νὰ παίρνουν ἀκόμη καὶ νὰ ἀρπάζουν καὶ τὰς μικρὰς ἀγκάλας καὶ τὰ χειρόβολα, ὅπου ἔχουν οἱ πτωχοὶ μαζωμένα ἀπὸ τὰ χωράφια των ἢ

τὰ σταφύλια καὶ τὰς ἐλαίας καὶ τὰ πωρικά, ὅπου οἱ ὄρφανοὶ καὶ αἱ χῆραι ἐμάζωξαν, ἀπὸ τὰ τρυγημένα ἀμπέλια καὶ δένδρα των, αὐτοὶ εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τοὺς φονεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀπὸ τὰ θηρία τὰ ἅγια· διατὶ καὶ οἱ ἀσεβεῖς λυποῦνται καὶ ἐλεοῦν τοὺς πτωχοὺς καὶ χήρας καὶ ὄρφανὰ καὶ τὰ θηρία εὐσπλαγχνίζονται ἕνα τὸ ἄλλο· αὐτοὶ δὲ οὔτε ἐλεοῦν, οὔτε εὐσπλαγχνίζονται τὰ τοιαῦτα ἐλεεινὰ καὶ κάθε σπλαγγχνοῦς ἄξια πρόσωπα. Τὸ ἀπόσπασμα ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὸ β.β.β. τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου «Χρηστοθήεια».

Μετὰ τιμῆς

ΕΡ. ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΝΑ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΜΕ ΛΕΥΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Ἐνα τετράδιο μὲ λευκὰς σελίδες. Μονάχα στίς δεκατρεῖς πρῶτες ὑπάρχουν στὴν κορυφὴ τους μερικοὶ τίτλοι. Τοὺς ἀντιγράφω: 1) Ἄπ' τὸ σκοτάδι στὸ φῶς. 2) Καρπὸς χειλέων. 3) Ἡ σταδιοδρομία του. 4) Ἡ στιχουργικὴ του. 5) Art Poétique. 6) Σχεδιάγραμμα κοσμοθεωρίας. 7) Ἡ πίστις του (Πιστεύω ὅσα πιστεύουν οἱ πατέρες μου). 8) Ὁ χαρούμενος ποιητής. 9) Ὁ δοξολογητής. 10) Ὁ ἀπολογητής—ἀγωνιστής. 11) Τὸ κήρυγμά του πρὸς τοὺς νέους. 12) Ὁ δραματογράφος. 13) Πῶς τὸν νοιοῦν σήμερα (Ἡ ἐπίδρασίς του—Κρίσεις γι' αὐτόν).

Ὅπως εἶναι φανερό, οἱ τίτλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸ σχεδιάγραμμα μιᾶς πλατειᾶς μελέτης. Γι' αὐτὸ καὶ κάτω ἀπ' αὐτοὺς ὑπάρχουν πολλὲς παραπομπές, πού ἀναφέρονται σ' ἕνα χοντρὸ μάτσο ἀπὸ χειρόγραφα μὲ ἀφθονες σημειώσεις, ἀποσπάσματα ἀπὸ διάφορα ἔργα, σύντομες γνώμες καὶ κρίσεις, πρόχειρες μεταφράσεις ποιημάτων καὶ μελετημάτων τοῦ συγγραφέως, γιὰ τὸν ὅποιον πορορίζοταν ἡ μελέτη.

Πρόκειται — ὅπως ἴσως καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν λευκῶν σελίδων θὰ μπορούσε ν' ἀντιληφθῆ ὁ ἀναγνώστης — γιὰ τὸν μεγάλο χριστιανὸ ποιητὴ Πῶλ Κλωντέλ, πού τὰ παγκόσμια Ἔργα του στέρηθησαν καὶ τὸν θρήνησαν τὸν τελευταῖο καιρὸ. Καὶ πρόκειται συγχρόνως γιὰ μιὰ πολὺπλευρὴ καὶ ὀλοκληρωμένη μελέτη, πού εἶχε σχεδιάσει νὰ γράψῃ γι' αὐτόν — πῶς ἄλλος; — ὁ ἀρμοδιώτερος καὶ ικανώτερος γιὰ μιὰ τέτοια μελέτη, ὁ πῶς συγγενικός πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς μ' αὐτόν, γνήσιος χριστιανὸς ποιητὴς καὶ ὁ ἴδιος, πιστός, χαρούμενος, δοξολογητής, ἀπολογητής — ἀγωνιστής καὶ ὁ ἴδιος, ἐμφυχωτὴς τῶν νέων καὶ ὁ ἴδιος, ὁ Γ. Βερίτης.

Ἀπὸ τίς σημειώσεις αὐτὲς ἐπήγαξαν οἱ μελέτες του «Ὁ ποιητὴς πού βροῖσκει τὴν ἀλήθεια» (δημοσιευμένη στίς «Ἀκτίνες» τοῦ

1943) καὶ «Λογοτεχνία καὶ ἰδανικά» (δημοσιευμένη στίς «Ἀκτίνες» τοῦ 1948). Ἀλλὰ ἡ πηγὴ τῆς ὥραίας καὶ σοβαρῆς αὐτῆς προεργασίας ἐστέρησε ἡ ὥραία, ἐυγενικὴ καὶ πολὺτιμη ζωὴ του. Καὶ μένει τώρα ἀχρησιμοποίητη καὶ ἀγονιμοποίητη.

Ὅμως καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν ἄγραφων κεφαλαίων μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντιληφθῆ πολὺ περισσότερα παρ' ὅσα διαγράφει τὸ σχέδιο τῆς μελέτης, καὶ νὰ σχηματίσῃ μιὰν ἰδέα γιὰ τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενό της. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς δοκίμασα νὰ κάμω καὶ ἐγώ, φυλομετρώντας μὲ συγκίνηση τὰ χειρόγραφα τοῦ ἀξέχαστου καὶ πάντα ἀγαπητοῦ φίλου, πού μου τὰ ἐμπιστεύθηκε κοινὸς καὶ ἐκλεκτὸς συνεργάτης.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΕΙ ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

Ἡ ἀρχικὴ μου πρόθεση ἦταν νὰ προσφέρω τὴν ταπεινὴ φωνή μου, γιὰ νὰ προσπαθῆσθαι νὰ δώσῃ ὀλίγη ἐκφραση στὸ διάχυτο μέσα στὰ χειρόγραφα πνεῦμα τοῦ Βερίτη. Πόσο θὰ ἤμουν εὐτυχὴς καὶ περήφανος νὰ μπορούσα νὰ ντύσω μὲ λόγια διὰ μου τὰ φωτεινὰ διανοήματα καὶ τὰ ὑψηλὰ μηνύματα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀληθινοῦ καὶ πολὺτιμου φίλου, καὶ νὰ γεμίσω μὲ αὐτὰ τίς λευκὰς σελίδες τοῦ τετραδίου! Ἀυστυχῶς μιὰ τέτοια προσπάθεια, βχερῆ καὶ δύσκολη αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἔγινε ἀκατόρθωτη καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ συγκεντρωθῶν, νὰ συναρμολογηθῶν καὶ νὰ ἐνοποιηθῶν τὰ σκόρπια καὶ σπασμένα κομμάτια τῶν σημειώσεων.

Περιορίσθηκα, λοιπόν, κατ' ἀνάγκην νὰ περᾶσω ἀνάμεσά τους μὲ συγκίνηση, μὲ τιμὴ, καὶ μὲ σεβασμὸ, ὅπως ἀκριβῶς θὰ περνοῦσε κανεὶς ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἀσυμπλήρωτα καὶ ἀδιαμόρφωτα ἀκόμη προπλάσματα ἐνὸς καλλιτέχνη, μὲ τὰ ὅποια ἀναζητεῖ, δοκιμάζει καὶ προτομοῦμαζαι τὴν τελικὴ μορφή τοῦ ἔργου

του. Στέκεσαι μπροστά τους μὲ θαυμασμό, νοιώθεις τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν ἀξία τους, ἀλλὰ καὶ δὲν τολμᾷς νὰ τ' ἀγγίξεις, νὰ τὰ συμπληρώσεις, νὰ τὰ ὁλοκληρώσεις. Καταλαβαίνεις ὅτι οὔτε τὸ δικαίωμα, οὔτε καὶ τὴ δύναμη ἔχεις νὰ ὑποκαταστήσης τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη καὶ νὰ διαμορφώσης καὶ νὰ πραγματώσης αὐθαίρετα τὴν ἐμπνευσή του καὶ τὸν στοχασμό του.

Ἔτσι ἐστάθηκα καὶ ἐγὼ μπροστά στὸ σχεδιάγραμμα καὶ στὰ χιρόγραφα τοῦ Βερίτη. Καὶ ὅπως ἀπὸ τὰ ἀνολοκληρώτα προπλάσματα τοῦ καλλιτέχνη μπορεῖς μὲ τὴ φαντασία σου καὶ τὴν ψυχὴ σου νὰ σχηματίσης τὴ μορφή τοῦ καλλιτεχνήματος καὶ νὰ νοιώσης τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὰ ἰδιόχειρα σημειώματα τοῦ Βερίτη, πού τὰ νοιώθεις σὰν λαμπερὲς ἀκτίνες σκέψεως καὶ σὰν πεντακάθαρα ἀποστάγματα καρδιάς, μπορεῖς νὰ χαράξεις καὶ νὰ στήσης μπροστά στὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου τὴν φωτεινὴ καὶ ὠραία μορφή τοῦ μεγάλου Χριστιανοῦ ποιητῆ, τοῦ Πῶλ Κλωντέλ, ὅπως τὴν ἐσχεδίασες μὲ τὴν κατανόησιν καὶ τὴν τέχνην ὁ δικός μας ποιητῆς καὶ στοχαστῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ χαρῆς συγχρόνως καὶ νὰ καμαρώσης γιὰ μιαν ἀκόμη φορά καὶ τὴ δική του ὠραία, ἀγνή καὶ μεγάλη ψυχὴ καὶ τὴ δική του φωτεινὴ, καθαρὴ καὶ ἀνώτερη σκέψη.

Ο ΑΝΑΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ

Κάθε προσπάθεια πού γίνεται γιὰ τὸν ἀναφάβητισμό εἶναι ἓνα καθήκον καὶ μιὰ ὑπερεσία πρὸς τὸν πολιτισμό τοῦ τόπου. Καὶ πολὺ σωστὰ τὸ Κράτος ἀρχισε νὰ ἐφαρμοζῆ διάφορα μέτρα γιὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ κακοῦ. Ἡ πλατεία διαφώτισις τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ἡ ἴδρυσις καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία ἐπαρκῶν νυκτερινῶν σχολῶν, ἡ ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ τῶν τοπικῶν πνευματικῶν παραγόντων θὰ συμβάλλουν ἀσφαλῶς σημαντικώτατα εἰς τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ. Ἀλλὰ χρειάζεται καὶ κάτι ἄλλο, ἐξ ἴσου σημαντικὸ καὶ ἀναγκαῖο: ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριά ἀξία καὶ ἐμπνευσμένα πρόσωπα, πού ν' ἀναλάβουν μὲ ζῆλο, ἀφοσίωσιν καὶ αὐτοθυσίαν τὸ ὠραῖο ἔργο τῆς διδασκαλίας τῶν ἀγραμμάτων, ἀπὸ τὴν ἄλλη κατὰλληλα εἰδικὰ βιβλία, ὅχι μόνον γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγραμμάτους, πού θὰ πρέπει, μὲ τρόπο ἀπλό, εὐληπτο καὶ μεθοδικό, νὰ μάθουν νὰ τὰ διαβάζουν, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς ἀκόμη — ἴσως μάλιστα καὶ προπάντων γι' αὐτοὺς — πού θὰ προθυμοποιηθῶν ν' ἀναλάβουν τὴ διδασκαλία τους.

Ἐνα τέτοιον βιβλίον ἀπ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἔχει ἤδη ἐκδώσει ὁ «Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας». Μὲ τὸν τίτλον «Πῶς νὰ μάθωμε γράμματα ὁ ὅσους δὲν ξέρουν», τὸ βιβλιαράκι αὐτό, γραμμένο μὲ ἀπλότητα καὶ σαφήνεια καὶ μὲ φωτεινὴ γνῶσιν τοῦ θέματος καὶ τοῦ σκοποῦ του ἀπὸ τὸν δημοδιδά-

σκαλο κ. Κώστα Π. Λαζαρίδη, κατατοπίζει καὶ καθοδηγεῖ μεθοδικὰ τοὺς ἐθελοντὲς δασκάλους καὶ τοὺς δίδει τὶς δυνατότητες — καὶ χωρὶς νὰ εἶναι δάσκαλοι οἱ ἴδιοι, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἀπλῶς μορφωμένοι — ν' ἀνταποκριθῶν ἀποτελεσματικὰ εἰς τὴν εὐγενική τους προσπάθεια.

Ὁ Σύνδεσμος λογαριάζει νὰ ἐκδώσῃ καὶ μιὰ σειρά ἀπὸ μικρὰ, εὐκόλα καὶ εὐχάριστα βιβλία, γραμμένα προπάντων ἀπὸ λογοτέχνες, πού νὰ προσφέρουν μὲ τρόπο ἐλκυστικὸ σὲ ὅσους μαθαίνουν νὰ τὰ διαβάζουν χρήσιμες γνώσεις καὶ μιὰ βασικὴ γενικώτερα μόρφωσιν.

Ἄς ἐλπίσουμε — καὶ πρέπει — ἡ ὠραία αὐτὴ προσπάθεια τοῦ Συνδέσμου, μὲ τὴ βοήθεια καὶ τὴ συνεργασία τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν πνευματικῶν γενικὰ παραγόντων, νὰ ὁλοκληρωθῇ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ.

«ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΦΑΙΡΑΝ ΤΟΥ ἈΡΡΩΣΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ὈΡΓΑΝΙΣΜΟΥ»

Οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ πνευματικοὶ γενικὰ ἄνθρωποι, πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου — καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς κρατοῦν (πρέπει νὰ κρατοῦν) μιὰν ἀπὸ τὶς πρώτες θέσεις καὶ οἱ λογοτέχνες — θὰ βροῦν καὶ πάλι νέα πολύτιμα στοιχεῖα μελέτης καὶ διαφωτισμοῦ στὸ πρόσφατο βιβλίον τοῦ ψυχιάτρου κ. Ἄρ. Α. Ἀσπιώτη «Ἀπὸ τὴν σφαῖραν τοῦ ἀρρώστου ψυχικοῦ ὄργανισμοῦ».

Ἦστερα ἀπὸ τὸ βιβλίον «Ἡ ἀρώστικα καὶ ἡ ψυχὴ», πού ἀποτελεῖ τὴ βάση καὶ τὴν ἀφετηρία μιᾶς ὁλόκληρης σειράς ἀπὸ εἰκοσι ἕως τώρα μελέτες δικῶν μας καὶ ξένων ἐπιστημόνων, πού, μὲ τὸν γενικὸν τίτλον «Ψυχολογία καὶ Ζωή», ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ προπάντων τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου, ὁ κ. Ἀσπιώτης δίδει τώρα μιὰν ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσαν εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτη τῆς σύγχρονης ἀνθρωπολογίας.

Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει πλατύνει τόσο πολὺ τοὺς ὀρίζοντες τῶν ἐρευνῶν γιὰ τὰ διάφορα σχετικὰ προβλήματα καὶ θέματα, ὅστε νὰ εἶναι πιὰ γιὰ ὅσους θέλουν νὰ ἐντμερωθῶν καὶ νὰ ἐμβαθύνουν στὰ προβλήματα καὶ τὰ θέματα αὐτά, ἀπόλυτη καὶ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ν' ἀποκτήσουν ἓνα φωτισμένο καὶ ἐμπειρὸν ὄδηγό, πού νὰ τοὺς καθοδηγῇ μὲ γνῶσιν καὶ μὲ ἀσφάλεια στὰ πολυδαίδαλα καὶ σκοτεινὰ κρυσφύγετα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Αὐτὸν τὸν ὄδηγό τὸν προσφέρει τώρα στὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς χώρας μας ὁ κ. Ἀσπιώτης μὲ τὴν νέα του ἐρευνα καὶ μελέτη. Χωρὶς δυσνόητες ἐπιστημονικὲς θεωρίες καὶ πολυπλοκοὺς χειρισμοὺς, ἀλλὰ, ἀντίθετα, μὲ ἐξαιρετικὴ σαφήνεια ἐκφράσεως καὶ ἀπλότητα διατυπώσεως, καὶ μὲ σπάνια μεθοδικότητα κατανάξεως καὶ ἀναπτύξεως, ὁ συγγραφεὺς, ἐνημερώνοντας τὸν ἀναγνώστη σχετικὰ μὲ τὰ

Βασικά και ουσιαστικά στοιχεία της σύγχρονης ανθρωπολογικής ψυχολογίας, τον βοηθεί συγχρόνως με τον πύο διαφωτιστικό και αποτελεσματικό τρόπο στην κατανόηση και τη μελέτη των ποιητών εκδηλώσεων και φαινομένων της εσωτερικής ζωής του ανθρώπου.

Η προσφορά — ή όποια θα ολοκληρωθεί σύντομα με δύο κατοπινές εκδόσεις — είναι αναμφισβήτητη σοβαρή και πολύτιμη. Και οι πνευματικοί άνθρωποι του τόπου — οι εκπαιδευτικοί προπάντων και όχι λιγώτερο οι λογοτέχνες — έχουν και πρέπει πολλά να ωφεληθούν απ' αυτήν και να ενισχυθούν στο παιδαγωγικό τους καθήκον και στην πολιτιστική αποστολή τους.

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

Θα επιδοκιμάσουμε και σήμερα μιαν ακόμη από τις προγραμματικές σκέψεις του νέου Γενικού Διευθυντού του Εθνικού Θεάτρου: τη σκέψη να επεκταθεί και στην Επαρχία η πνευματική δράση του Θεάτρου. Παράλληλα με τις εδώ παραστάσεις του, θα καταρτίζεται και ιδιαίτερο κλιμάκιο, που θα περιδεύει στην επαρχία και θα παρουσιάζει το δραματολόγιο του θεάτρου σε όσο το δυνατόν περισσότερα επαρχιακά κέντρα. Σκέψη εύστοχη και σωστή, που η πραγματοποίησή της δεν θα προσφέρει μόνο πνευματική ανακούφιση και χαρά στην επαρχία, αλλά θα πλατύνει και θα βαθύνει την πνευματική και πολιτιστική επίδραση του θεατρικού Λόγου και της Τέχνης στα μεγάλα λαϊκά στρώματα, όπως άλλωστε είναι και ο βασικός σκοπός του Εθνικού Θεάτρου.

Περιμένουμε, λοιπόν, με βάσιμες προσδοκίες την πραγματοποίηση της σκέψεως αυτής με μια συστηματική, τακτική και όσο το δυνατόν πυκνότερη επικοινωνία του Εθνικού Θεάτρου με την Επαρχία. Και εκφράζουμε την ευχή να επεκταθούν ακόμη περισσότερο τα περιθώρια της επικοινωνίας αυτής, ώστε να καλύψουν και τον έξω Ελληνισμό, όπως ο Ελληνισμός της Κύπρου, της Αιγύπτου, της Αμερικής. Μια τέτοια επέκταση θα ευρύνη και το νόημα της αποστολής του Εθνικού Θεάτρου, που, μαζί με τον πνευματικό και πολιτιστικό του χαρακτήρα, θα γίνει συγχρόνως και πιο πραγματικά και πιο κυριολεκτικά εθνικό...

ΕΝΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ

Πολύ δίκαια και πολύ σωστά ενόθησαν τα λογοτεχνικά σωματεία, για να γιορτάσουν και να τιμήσουν όλα μαζί την πενήνταχρονη πνευματική δράση του Άγιου Θεού. Και μόνο η πολύχρονη συστηματική και πιστή αφιέρωση του στη μελέτη των Δημοτικών μας Τραγουδιών, που κορυφώθηκε με την έκδοση του πολύτιμου δίσκου έργου του, θα ήταν άρκετη, για να δικαιώσει και να καταξιώσει τις πνευματικές του προσπάθειες. Αλλά ο Άγιος Θε-

ρος έχει συγχρόνως και αξιόλογο ποιητικό έργο, με άμεση και ζωντανή επαφή με την γνήσια ψυχή του λαού, καθώς και πλούσια λαογραφική και ευρύτερα πνευματική εργασία. Και όλα αυτά εμπνευσμένα από άγνες και ευγενικές προθέσεις και συνδυασμένα με μια πλατεία και γόνιμη κοινωνική δράση. Μαζί με τον λογοτεχνικό κόσμο του σφίγγουμε κι εμείς με χαρά και με τιμή το χέρι.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ένα βιβλίο, που ξεχωρίζει με την μεγάλη ιστορική του αξία και έχει ιδιαίτερο για μας τους Έλληνες ενδιαφέρον, είναι η «Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας» του Βασίλειου. Μαζί με την επιστημονική ευσυνειδησία και αντικειμενικότητα, με την εξαιρετική μεθοδικότητα και σαφήνεια, με τον πλούτο των ιστορικών, κοινωνικών και πνευματικών στοιχείων, που χρησιμοποιεί ο σοφός συγγραφέας, για να ανασυνθέσει και να ζωντανεύσει την ιστορία και τον πολιτισμό της εποχής, μαζί με όλες αυτές τις επιστημονικές και συγγραφικές αρετές που χαρακτηρίζουν το έργο, αναπηδών συγχρόνως από μέσα του, πηγάια και γνήσια, γεμάτη από αγάπη και ενθουσιασμό, η πιο βαθειά πίστη στην πνευματική και πολιτιστική αξία της μεγάλης εκείνης ελληνικής περιόδου και στα πολύτιμα και γόνιμα για την πορεία και την εξέλιξη της ιστορίας και του πολιτισμού της ανθρωπότητας επιτεύγματα της. Γι' αυτό και θα καθορώμε το έργο να φωτίσει, να ξεκαθαρίσει και ν' αποκαταστήσει για πάντα την τόσο παρεξηγημένη, διαστρεβλωμένη και συκοφαντημένη εκείνη εποχή και να την παρουσιάσει και να την πύσει για πάντα στο ύψος και το πλάτος του της αξίει και που έχει όλα τα δικαιώματα να κρατη στην Ελληνική και την παγκόσμια ιστορία.

Και είναι ακόμη περισσότερο ευχάριστο ότι το πολύτιμο έργο βρήκε αξιο μεταφραστή, τον κ. Δ. Σαβρόμη, που το απέδωσε με φανερά αίσθηση ευθύνης, και με πιστότητα στο νόημα και διαύγεια στην έκφραση, καθώς και αξιο εκδότη, τον κ. Μ. Βεργαδή, ο οποίος παρουσίασε με εξαιρετική φροντίδα και επιμέλεια το έργο, χωρίς τις συνθημιμένες περικοπές, αλλά απεναντίας με όλους τους αναγκαίους πίνακες, με πλήρη βιβλιογραφία και με αναλυτικό ερμηνείο, που καθοδηγούν και βοηθούν τον αναγνώστη.

ΑΞΙΟΛΟΓΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ

Μέσα στον σωρό των άσημωντων κωμωδιών, που μας παρουσιάζουν οι περισσότεροι θίασοι, αξίζει πραγματικά να ξεχωρίσει κανείς τιμητικά δυο αξιόλογες προσπάθειες. Η μια είναι η συστηματικά εκλεχτική και αληθινά καλλιτεχνική εργασία του Θεάτρου Τέχνης. Κι η άλλη, το πρόσφατο παρουσίασμα του «Μακ-

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γ. Θ. Ζώρα — Φ. Κ. Μπουμπου-
λίδης: «Ἑπτανήσιοι Προσολωμικοὶ Ποιη-
ταὶ» ('Ανθολογία), Ἀθήναι 1953.

Δῶρον ἀξίας ἢ Ἀνθολογία τῶν Προσολωμι-
κῶν ποιητῶν τῶν κ.κ. Γ. Ζώρα καὶ Φ. Μπου-
μπουλίδη. Ἡ ποίησή μας στὴ σκοτεινὴ ἐ-
ποχὴ τοῦ ΙΗ' αἰῶνα, τότε ποὺ οἱ ξένοι κρα-
τοῦσαν τὰ Ἴονια νησιά μας καὶ ἡ Ἑλλάδα ὄ-
λη στέναζε στὴ σκλαβιά τοῦ Τούρκου. Πῶς
τραγουδοῦσαν τότε οἱ Ἕλληνες; Λίγοι τὸ ξέ-
ρουν, μὰ πολλοὶ θὰ τὸ ἔχουν ἀναρωτηθῆ-
ποιούς Ἑλλήνας ποιητὰς δασκάλους εἶχε ὁ
μεγάλος μας Σολωμός; Σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήμα-
τα ἔρχονται ν' ἀπαντήσουν, μετὰ τὴν Ἀνθολο-
γία τους, οἱ δύο ἀξιοὶ ἐργάται τοῦ πνεύμα-
τος: ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθη-
νῶν κ. Γ. Ζώρα καὶ ὁ παλαιὸς μαθητὴς του,
νέος φιλόλογος κ. Φ. Μπουμπουλίδης.

Ἡ Ἀνθολογία αὐτὴ περιέχει 55 ποιήματα,
δέκα Ζακυνθίων ποιητῶν, προδρόμων τοῦ με-
γάλου μας Βάρδου. Ἐδῶ βρῖσκεις τὶς πηγές
τῶν ἐμπνεύσεων τοῦ Ἑθνικοῦ μας καὶ δια-

κρίσεις τὶς σπουδές του. Τοῦτο φαίνεται κα-
θαρὰ στὸ ποίημα τοῦ Ἀντωνίου Μαρτελαίου:
«Ὕμνος εἰς τὴν περίφημον Γαλλίαν, τὸν ἀρχι-
στράτηγον Βοναπάρτην καὶ τὸν στρατηγὸν
Γεντίλλην». Κι' ὁ θεσαυρὸς αὐτὸς ἴσως θὰ χα-
νόταν, ὅπως χάθηκαν τόσα καὶ τόσα ἄλλα
ἐθνικά μας κειμήλια, ἂν δὲν εἰργάζοντο οἱ κ.
κ. Γ. Ζώρα καὶ Φ. Μπουμπουλίδης γιὰ νὰ
μᾶς δώσουν συγκεντρωμένα τὰ 55 αὐτὰ ποιή-
ματα στὴν καλαισθητικὴ ἔκδοσή τους. Πόση
εἶναι ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ γιὰ τὸν μελε-
τητὴ τῆς λογοτεχνίας μας, μὰ καὶ γιὰ κάθε
λογοτέχνη καὶ φιλιαναγνώστη, τὸ καταλαβαί-
νει κανεὶς εὐκολά. Δῶρον ἀξίας καὶ ὑπηρεσίας,
πρὸς τὴν νεοελληνικὴν Τέχνην, μεγάλη.
Ἐς εὐχρηθῶμεν ἡ ἐργασία αὐτὴ νὰ ἐξηγῆ τὴ
συνέχεια τοῦ μᾶς ὑπόσχεται ὁ κ. Ζώρα στὸν
πρόλογό του.

K. DAM.

Ἐοδ. Κ. Κωνσταντίνου, Θεο-
λόγου: «Ὁ Καλόγηρος», Ἀθήναι, 1955.

Εἰς τὸ σύντομον τοῦτο τεύχος, ὁ καὶ ἐξ ἄλ-
λων ἔργων του γνωστὸς θεολόγος κ. Θ. Κων-

σέθου τοῦ Σαίξπηρ ἀπὸ τὸν θίασο Κοποπούλη.
Ἡ κριτικὴ βρῆκε πολλὰ τρωτὰ στὸ παρουσί-
αμα αὐτό, καὶ μερικοὶ τὸ χαρακτήρισαν ὡς ἀ-
ποτυχία. Ἀλλὰ καὶ ἀποτυχία ἀκόμη ἂν ἦταν,
εἶχε τόσο ευγενεῖς προθέσεις μέσα της καὶ
πραγματοποιήθηκε μετὰ τόσο ἀνιδιοτελεῖς κόπους
καὶ θυσίες, ὥστε νὰ παίρῃ δικαιοματικά τὸν
χαρακτήρα μιᾶς ἀνώτερης καλλιτεχνικῆς
προσπάθειας, ποὺ αὐτὸ καὶ μόνο ἀποτελεῖ μιὰν
πρώτης τάξεως ἐπιτυχία.

Πρέπει ἐπίσης ν' ἀναφέρουμε τὴν εὐστοχὴ
κρίσιν τοῦ Ἑθνικοῦ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν «Ἐθαγ-
γελισμό» τοῦ Κλωντέλ, καὶ τοῦ Θεάτρου Ἀ-
θηνῶν νὰ παρουσιάσῃ τὸ «Τέλος τοῦ ταξιδιοῦ»
τοῦ Σέριφ.

Ὡς πρὸς τὸν κινηματογράφο, ἂν ἐξαιρέσῃ
κανεὶς τὸ δυνατό καὶ οὐσιαστικὸ στὴν τέχνην
καὶ στὸ περὶεχόμενό του «Διμάνι τῆς ἀγ-
ωνίας» τοῦ Ἡλία Καζάν, καθὼς καὶ τρία—τέσ-
σερα ἄλλα ἔργα, ποὺ ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν κοινὴ
μετριότητα καὶ κρατιοῦνται σὲ κάποιο καλλι-
τεχνικὸ ἐπίπεδο, ὅλες οἱ ἄλλες ταινίες τοῦ τε-
λευταίου καιροῦ, χωρὶς νὰ ἐξαιροῦνται δυστυ-
χῶς καὶ οἱ δῆθεν θρησκευτικῆς, εἶναι κατώτε-
ρα κατασκευάσματα ἀνάξια λόγου.

ΟΤΑΝ Η ΨΥΧΗ ΔΙΨΑ ΤΗΝ ΑΛΗΘΙΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ἔνας νέος ποιητὴς — ὁ κ. Δημήτρης Στα-
θόπουλος — δὲν κατέφυγε στὴν Κασταλία, γιὰ

νὰ βρῆ τὴν πηγὴν τῶν πρώτων του ἐμπνεύ-
σεων. Κατέφυγε στὴν ἀστείρευτὴ πηγὴ τῆς
πανάρχαιας χριστιανικῆς ποιήσεως, στοὺς
Ψαλμοὺς. Καὶ ἀναζήτησε — καὶ βρῆκε —
μέσα σ' αὐτοὺς τὴν δροσιά καὶ τὴν πνοή, ποὺ
ζωογόνησε καὶ τόνωσε τὴν νεανικὴ ψυχὴ του
καὶ τῆς ἔδωσε τὰ φτερά καὶ τὴ δύναμη γιὰ
τὰ πρώτα ποιητικὰ πετάγματα τῆς.

Ἀπὸ τὸ μικρὸ του βιβλίο «Ἐδίψησεν ἡ ψυ-
χή μου» φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἡ ψυχὴ του εἶχε
πραγματικὰ διψήσει τὸ γνήσιον ποιητικὸ πνεῦ-
μα τῶν Ψαλμῶν καὶ εἶχε καταφέρει σ' αὐτὸ
μὲ ἀγνή διάθεση καὶ βαθειὰ κατανόηση. Γι'
αὐτὸ καὶ ὑπόρρεσε ν' ἀποδώσῃ τοὺς ὀκτὼ ψαλ-
μοὺς, ποὺ περιέχει τὸ βιβλίο, μετὰ θερμὸ καλὸ
καὶ ὑψηλὴ ἔξαρση.

Δὲν πρόκειται γιὰ καθαυτὸ μεταφράση, μὲ
τὸ τυπικὸ καὶ συνειθισμένον νόημα. Πρόκειται
προπάντων γιὰ μιὰν οὐσιαστικώτερη προσπά-
θεια ἀνασυνθέσεως καὶ μετουσιώσεως τῶν ψαλ-
μῶν μετὰ γνήσια ποιητικὰ μέσα, ὥστε, χωρὶς
ν' ἀλλοιωθῆναι ἡ μορφικὴ τους ὑπόσταση, νὰ
ἐκφράζεται κυρίως τὸ βαθύτερον πνεῦμα τους.
Καὶ ὁ νέος ποιητὴς ἀφιερώνεται σ' αὐτὴ τὴν
προσπάθειαν μετὰ τόσο ἐντονο θρησκευτικὸ αἰ-
σθημα καὶ μετὰ τόσο ἐκδηλὴ πνευματικότητα,
ὥστε νὰ διδῇ βάσιμες ἐλπίδες ὅτι θὰ μπορέσῃ
νὰ συνεχίσῃ καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὴν εὐσίωγη καὶ
ἀξιόλογη σημερινὴ ἐργασία του σὲ πλατύτερα
πλαίσια καὶ μετὰ μεγαλύτερη ἐπιτυχία.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

σταντίνου. δημοσιεύει τὸν διάλογον, τὸν ὁποῖον ἤκουσεν εἰς ἓνα μοναστήρι, μεταξύ ἐνὸς μοναχοῦ, ἐνὸς δικηγόρου, ἐνὸς καθηγητοῦ καὶ ἐνὸς ἀξιωματικοῦ.

Τρεῖς ἐπισκέπται ἀμφισβητοῦν τὴν γνησιότητα τῶν Εὐαγγελίων, ἐκφράζονται μετὰ θαυμασμοῦ διὰ τὸ κριτικὸν πνεῦμα τοῦ Ρενάν καὶ συμπεραίνουν ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἀντέχει πλέον εἰς τὴν νεωτέραν κριτικὴν, ὃ δὲ Χριστιανισμὸς εἶναι ἀπρηχαιωμένος πλέον. Ὁ μοναχὸς ἀκούει τὰς ἀντιλήψεις τῶν αὐτῶν, καὶ εἰς ἄλλην ὥραν, εἰς μακρὰν μετ' αὐτῶν συζήτησιν ἀρνείται τὴν γνησιότητα πολλῶν γεγονότων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς προσφάτου οἰκονομικῆς ἱστορίας ἐνὸς ἐκ τῶν συνομιλητῶν του. Ἡ συζήτησις γενικεύεται καὶ εἰς τὸ τέλος ἀποδεικνύεται ὅτι μερικοὶ ἐκ τῶν συνομιλητῶν δὲν εἶχαν διαβάσει τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν κριτικὴν, τὴν ὁποίαν οὗτος ὑπέστη, διὰ νὰ φανῇ πολὺ περισσότερον σαφῶς ἢ θεία τοῦ προέλευσις.

Ἡ συζήτησις εἰς τὸν διάλογον παρουσιάζεται πολὺ ἀνδιαφέρουσα, ἡ δὲ γλαφυρότης καὶ ἡ σαφήνεια περὶ τὴν ἐκθεσὶν μετ' ἐπιχειρημάτων, καθιστοῦν τὴν ὅλην μελέτην ἀνάγνωσμα τεργνόν, πολὺ πειστικὸν καὶ ἐξαιρετικὰ διδακτικόν.

Σ. ΠΑΥΛΟΣ

★

Γ. Ἀθάνα : «Τραγοῦδια τῶν βουνῶν» (Ποιήματα), Ἀθήναι 1954.

Τὴν ποίησιν τοῦ κ. Ἀθάνᾳ μπορεῖ νὰ τὴν πῆ κανεὶς μελωδία φλογέρας : Ἀπαλή, γλυκειά, ποὺ ξεκουράζει, ποὺ γαληνεύει. Πολὺ δεινοπαθοῦμε ἀπ' τὰ λογῆς-λογῆς ἔμμετρα ἢ ἄμετρα ἀλχημικὰ κατασκευάσματα ὑπόπτων θαυματοποιῶν... καὶ ἀπὸ τὸν θόρυβο ἀλαλαζόντων κυμβάλων... Ἀλαλά» ἦταν ἡ πολεμικὴ ἰαχὴ τῶν ἀρχαίων πολεμιστῶν, ἐξ ἧς καὶ ἡ ἐπικαιρὴ (ἡ πολὺ ἐπικαιρὴ) λέξις ἀλλαγάς. Καὶ ἀσφαλῶς κάτι μοντέρνα ποιήματα (;) δὲν διαφέρουν ἀπὸ πολεμικῆς ἰαχῆς οἰστροπλήκτων, βαρβάρων καὶ αἰμοδιψῶν στιχογράφων... Ἄς εἶναι.

Ὁ κ. Ἀθάνᾳς μετὰ «Τραγοῦδια τῶν βουνῶν» μᾶς φέρνει ἓνα μῆνυμα : «Ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ποίησις ζῆ. Χρᾶ πολλὴ μᾶς δίνει τὸ μῆνυμά του! Τὰ ποιήματά του αὐτὰ ἔχουν μοτίβα γνήσια ἐλληνικά. Μοτίβα ποὺ μᾶς ἐρ-

χονται, λές, μυρωμένα μ' εὐωδίες μέντας καὶ θυμαριοῦ ἀπ' τὰ καλλιγράμμα βουνά μας. Γνήσιο ρωμαϊκὸ τραγοῦδι, γνήσιας ἐλληνικῆς λεβεντιάς. Τραγοῦδι τοῦ χωριοῦ, τῆς στάνης, τῆς λιόχαρης ἐλληνικῆς ζωῆς : τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου. Τραγοῦδι δικό μας, γι' αὐτὸ μᾶς συγχινεῖ καὶ μᾶς γοητεύει.

Ὁ κ. Ἀθάνᾳς στὰ «Τραγοῦδια τῶν βουνῶν» ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια, παλιά του, στρατά, ποὺ εἶχε χαράξει, πρὶν χρόνια, μετὰ τὴν «Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτο».

Ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε μάταιο φόρτο ἀκούει τὴν καρδιά του καὶ ὅσα τοῦ λέει ἐκεῖνη γράφει. Ἡ ζωὴ εἶναι ποίησις καὶ ἡ ποίησις ζωὴ γιὰ τὸν κ. Ἀθάνᾳ : Τὰ δυὸ αὐτὰ πράγματα δὲν τὰ ξεχωρίζει. Ἡ τέχνη του δὲν σκοτίζεται γιὰ συρμούς καὶ «αντικατέστισις». Καθόλου δὲν εἶναι φιλάρεσκῃ. Ἐλληνίδα χωριὰτα εἶναι ποὺ σιχάνεται τίς μπογιές καὶ τὰ ψευτοκαλλωπίσματα. Γεμάτη ὑγεία καὶ δροσιά, γνήσια ὁμορφιά ἡ ποίησις τοῦ κ. Ἀθάνᾳ.

«Τὴν Ἀνεραίδα πῶπιασα

στὸ λόγγο χαραμέρι...»

Ἀνεραίδα ποὺ θέλγει, κρατάει τὸν ἀναγνώστη στροφῆ ἢ στροφῆ, στίχο με στίχο ὡς τὸ τέλος. Τὸ οἰκῶδες αὐτὸ ποιητικὸ βιβλίο δὲν τὸ ἀφίνεις ἀπ' τὰ χέρια σου, ἀν δὲν διαβάσης καὶ τὸν τελευταῖο του στίχο. 297 ποιήματα τῶν δύο τετραστίχων, γεμάτα μουσικότητα καὶ ὁμορφιά.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

★

«Ὁ Πρωτσοῦσι ἄνωρος». Ἐκδόσις Ἀδελφότητος ἡ «Ζωή», Ἀθήναι, 1954.

Καλογραμμμένο διήγημα, στὴ σειρά τῶν παιδικῶν διηγημάτων (τὸ 18ο τῆς σειράς) τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ «Ζωή», ποὺ τὸ πρωτοεῖδαιμ' σὲ συνέχειες, στὸ περιοδικὸ «Ἡ Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ» μετὰ τὸν ἴδιο τίτλο καὶ τώρα τὸ ἀπολαμβάνομε σ' ἓνα κομψότατο τεύχος. Τὰ γεγονότα παρμένα ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωὴ καὶ τὴν ἀντίθεσι τῶν παιδιῶν τῆς πόλεως καὶ τοῦ χωριοῦ, μιλοῦν ζωντανὰ στὶς παιδικῆς ψυχῆς, χωρὶς συγχρόσεις καὶ τραυματισμούς, οὔτε τίς νοσηρῆς ἐξάψεις τῆς παιδικῆς φαντασίας τῶν χωρὶς πνευματικὸ ὑπόβαθρο γραμμένων παιδικῶν ἀναγνώσμάτων. Ἡ γλώσσα του ἀπλή, ἡ φράσις του προσεγγμένη, ὁ μῦθος του ἀρωματισμένος μετὰ τὸ πνευματικὸ ἀρώμα ποὺ ἐμπνέει καὶ ἀνεβάσει.

Κ. ΔΑΜ.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα : ἔδος Καρύστη 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023.—Θεσ|νίκης : Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς : Φίλωνος 34α.—Υπεύθυνος : Γ. Δ. Ἰατρῆτης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήναι (1).—Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρχ. 25, ἐξωτερ. δολλ. 3.—Προστ. τυπογραφείου : Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλῃ 176.—Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τύποις «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α.Ε., Παπαδιαμαντοπούλου 44

Ἐκμητάλλευσις Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου